

EDITOR IN CHIEF:
SERDAN KERVAN

**KOSOVO
EDUCATIONAL
RESEARCH JOURNAL**

VOLUME 5/ISSUE 3
SEPTEMBER-DECEMBER
2024

KERJOURNAL.COM

Kosovo Educational Research Journal

Volume 5, Issue3, 2-27.

ISSN: 2710-0871

<https://kerjournal.com/>

İlköğretim ve Ortaöğretim Kurumlarında Çalışan Öğretmenlerin Örgütsel Adalet Düzeylerinin İncelenmesi¹

Celalettin Genç²

Prof. Dr. Cem Tuna³

Özet: Bu çalışma, ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin örgütsel adalet düzeylerini araştırmayı amaçlamaktadır. İlkokul, ortaokul ve liselerde görev yapan öğretmenlerin bazı demografik özellikler açısından örgütsel adalet düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın evreninde 2022-2023 eğitim öğretim yılında Rize ili ve ilçelerinde görev yapan öğretmenler yer almaktadır. Araştırmanın örneklemini Rize ili ve ilçelerinde görev yapan 159 öğretmen oluşturmaktadır. Araştırmada basit tesadüfi örnekleme yöntemi seçilmiştir. Araştırmada veri toplama araçları olarak, "Kişisel Bilgi Formu" ve "Örgütsel Adalet Ölçeği" kullanılmıştır.

Araştırmanın sonuçlarına göre öğretmenlerin örgütsel adalet ölçeğinin alt boyutları ve tamamına yönelik olarak görüşlerinin ortalaması katılıyorum düzeyinde olmuştur. Öğretmenlerin örgütsel adalet algıları cinsiyet, yaş, okul türü, eğitim durumu ve kıdem yılı değişkenlerine göre farklılaşmamıştır. Çalışma önerilerle sonlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Öğretmen, Örgütsel Adalet, Örgütsel Adalet Düzeyi

To cite this article: Genç, C & Tuna, C. (2024) **İlköğretim ve Ortaöğretim Kurumlarında Çalışan Öğretmenlerin Örgütsel Adalet Düzeylerinin İncelenmesi**. Kosovo Educational Research Journal, 5(3), 2-27.

¹ Bu çalışma, Prof. Dr. Cem Tuna danışmanlığında 2023 yılında Celalettin GENÇ tarafından hazırlanan, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Eğitim Yönetimi Tezsiz Yüksek Lisans Bitirme Projesine dayanmaktadır.

²Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Öğrencisi.
celalettin_genc22@erdogan.edu.tr, ORCID: 0009-0008-7374-6555

³ Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, 53200 Çayeli-RİZE.
cem.tuna@erdogan.edu.tr, ORCID: 0000-0002-6846-8676

Examination of Organizational Justice Levels of Teachers Working in Primary and Secondary Education Institutions

Abstract: This study aims to investigate the organizational justice levels of teachers working in primary and secondary schools. It was examined whether there is a significant difference between the organizational justice levels of teachers working in primary, secondary and high schools in terms of some demographic characteristics. Survey model was used in the research. The population of the research includes teachers working in Rize province and its districts in the 2022-2023 academic year. The sample of the research consists of 159 teachers working in Rize province and its districts. Simple random sampling method was chosen in the research. "Personal Information Form" and "Organizational Justice Scale" were used as data collection tools in the research.

According to the results of the research, the average of teachers' opinions regarding the sub-dimensions and the entire organizational justice scale was at the agree level. Teachers' perceptions of organizational justice did not differ according to gender, age, school type, educational status and years of experience. The study ends with recommendations.

Keywords: Teacher, Organizational Justice, Organizational Justice Level

1. GİRİŞ

Kavram olarak adalet kelimesinin kökeni Arapça "Adl" kelimesine karşılık gelmektedir. Anlam olarak "Adl" kelimesi hakkaniyet, doğruluk, adalet ve tarafsız olmak anlamına gelmektedir (Ayverdi, 2005) Kavram olarak adalet, doğruluk, dürüstlük ve adil olma anlamında kullanılmaktadır.

Türk Dil Kurumu (2022) sözlüğünde adalet kavramı kanun ve yasalarla bizlere verilen hakların kullanılması, hakka ve hukuka uygun ve hakkı gözetme şeklinde ifade edilmiştir. Toplumda herkesin haklarına sahip çıkılması, başkalarının hakkını koruması ve hakların kişilere verilmesi ya da alınması adalet kavramı ile gerçekleşir (Türkçe Bilgi, 2022). Adalet kavramı sosyal bilimcilerinde ilgi alanına girmektedir. Adalet, Aristo'dan Norik ve Rawls'a kadar birçok sosyal bilimcinin ilgisini çekmiş ve bu alanda çalışmalar yapmışlardır (Greenberg ve Bies,1992).

Örgütsel adalet, iş yerindeki adaletin sağlanmasında ortaya konan kurallar ve ifadelerle ilgili bir kavramdır (Greenberg,1990). Başka bir deyişle örgütte çalışanların, örgüt içinde adaletli davranılıp davranılmadığının sorgulanması ve işin yapılmasında etkili durumların sorgulanması ile ilgilidir (Moorman,1991). Örgütsel adalet, çalışanların örgüt içinde davranış olarak ne kadar adil davranıldığına dair algı ve bu algıya bağlı olarak ölçülen tepkileri ifade eder.

1.1. Problem Durumu

Örgütlerin varlıklarını sürdürebilmeleri, temeli itibariyle gelişime açık profesyonel yetkinliklere sahip çalışanlarına bağlıdır. Öğretmenlerin meslekleri ile ilgili kendilerini geliştirmeleri, alanlarında oluşan değişimleri takip etmeleri, buldukları örgütün devamlılığının ve gelişiminin en önemli göstergelerinden biridir. Bu bağlamda, gelişimden söz etmenin ilk kuralı; kararların nedenlerinin sorgulanabildiği, karar süreçlerine katılımın

desteklendiği, denetimin normalleştiği demokratik bir yapıdır. Ancak öğretmenlerin bu demokratik özgürlüklerini, mesleki yaşamlarına yansıtılabilmeleri için yasalar tarafından tanınmış belirli haklara sahip olmaları gerekmektedir. Bu hak alanı içerisinde örgütsel adalet kavramının da sorgulanmasının gerekli olabileceği düşünülmektedir. Örgütsel adalet algısı; liderlik, örgüte bağlılık, örgütsel vatandaşlık, iş tatmini, iş performansı, işten ayrılma gibi önemli örgütsel sonuçları ortaya çıkaran bir kavram olarak tanımlanmıştır (Basım, Çetin ve Karataş, 2010; Özmen, Arbak ve Özer, 2007).

Örgütsel adaleti kısaca çalışanların örgüt içinde davranış olarak ne kadar adil davranıldığına dair algı ve bu algıya bağlı olarak ölçülen tepkileri ifade eder.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı eğitim kurumlarında çalışan öğretmenlerin örgütsel adalet düzeylerinin incelenmesidir.

1.3. Araştırmanın Önemi

Adalet kavramı, toplumdaki bireylerin bir arada olmayı, birlikte yaşamayı sürdürmek için olması gereken en önemli gerekliliktir. Adaletin olmadığı ya da devamlı sorgulandığı toplumlarda, tarihin her döneminde kaoslar yaşanmıştır. Toplumların özelliklerine göre değişiklik gösterebilen adalet algısı, özellikle eğitim örgütlerinde daha da büyük önem içermektedir. İnsan yetiştiren bu eğitim kurum örgütlerinin, örgütsel adaleti benimsemiş olması, toplumundaki adalet algısını doğrudan etkileyeceği kaçınılmaz gerçektir.

Etkili ve verimli biçimde çalışarak istenilen hedeflere ulaşmak örgütlerin genel amacıdır. Bu amacın gerçekleşmesi başarılı bir yönetim sayesinde mümkün olabilir. Örgütler ne kadar yeterli imkânlarla sahip olurlarsa olsunlar çalışanların örgüte olan bakış açıları, istenen hedeflere ulaşmada en önemli unsurdur. Bu nedenle birçok araştırmacı örgütlerde çalışanların davranışları üzerine araştırma yapmış ve yapmaya devam etmektedir. Özellikle de çalışanların örgütsel adalet algıları, örgütün hedeflerine ulaşmasında en önemli ölçüt olarak karşımıza çıkmaktadır. Eğitim kurumlarını örgüt olarak düşünürsek, öğretmenlerin örgütsel adalet algıları mesleklerini severek yapmaları ve okulların amacına ulaşmasına katkı sağlamaları için çok önemli bir yer tutar (Turhan vd., 2019: 168).

Örgütsel adalet algısının birçok örgütsel değişkeni etkilemesi örgütsel adalet konusunun çalışılmasını önemli kılmaktadır. Eğitim kurumlarında çalışan personellerin örgütsel adalet algılarına ilişkin yapılan çalışmaların farklı evren ve örneklemde olması konuya daha fazla anlam katmaktadır. Ayrıca bu araştırmanın eğitim kurumlarında çalışan öğretmenlerin adalet algılarında farkındalık yaratması beklenmektedir. Alan yazında eğitim kurumlarında çalışan öğretmenlerin örgütsel adalet algılarına yönelik yapılan çalışmalardan olması nedeniyle önem taşımaktadır.

1.4. Alt Problemler

Bu çalışmada aşağıdaki problemlere cevap aranmıştır:

1-) İlköğretim ve ortaöğretim kurumlarında çalışan öğretmenlerin örgütsel adalet algısı ne düzeydedir?

2-) Bu öğretmenlerin örgütsel adalet ölçeğinden aldıkları puanlar:

- a- Cinsiyetlerine,
- b- Yaşlarına,
- c- Okul türüne,
- d) Eğitim durumu,
- e) Kıdem yılına göre anlamlı biçimde farklılaşmakta mıdır?

1.5. Araştırmanın Sayıtları

- 1-) Araştırmaya katılan eğitim kurumlarında çalışan öğretmenlerin örgütsel adalet ölçeğine verdikleri cevapların gerçek görüşlerinin yansıttığı varsayılmıştır.
- 2-) Ölçülen özellikler çalışmada kullanılan ölçme araçlarıyla sınırlıdır.
- 3-) Araştırmada, örneklemin evreni temsil ettiği varsayılmaktadır.

1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

- 1) Araştırma süresi, 2022/2023 eğitim-öğretim yılı ile sınırlıdır.
- 2) Araştırmanın çalışma grubu, 2022/2023 eğitim-öğretim yılında Rize ilindeki resmi ilkokul, ortaokul ve lise düzeyinde çalışan öğretmenlerle sınırlıdır.
- 3) Kullanılan veriler açısından, araştırmada kullanılan demografik bilgi formu öğretmen katılımcıların gönüllülük esasına göre verdikleri yanıtlar ile sınırlıdır.

1.7. Tanımlar

Örgütsel Adalet: Örgütte elde edilen kazanımların dağıtılması (dağıtımsal), dağıtım kararlarının alınmasında izlenen yollar (işlemsel) ve kişiler arası uygulamalara ilişkin (etkileşimsel) boyutlarıyla ele alınan bir kavramdır

Dağıtımsal Adalet: Örgüt çalışanlarının, örgütteki kazanımların adil dağıtılıp dağıtılmadığına ilişkin adalet algılarıdır.

İşlemsel Adalet: Örgüt çalışanlarının, kazanımların dağıtımında izlenen yöntem ve prosedürlere ilişkin algılamalarıdır.

Etkileşimsel Adalet: Örgüt çalışanlarının örgüt içerisindeki iletişimin kalitesine ve adilliğine ilişkin algılamalarıdır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde örgütsel adalet ile ilgili konulara yer verilerek bu konudaki kavramlar açıklanmaya çalışılmıştır.

2.1. Adalet Kavramı ve Önemi

Adalet kavramının insanlığın varoluşundan günümüze kadar tartışılan bir olgu olduğu ifade edilebilir. Bu kavramın alanyazında birçok tanımı bulunmakta olup kavramın köküne bakıldığında Arapçada “adl” sözcüğü, İngilizcede “justice” sözcüğünün karşılığı olmaktadır. “Justice” sözcüğünün kökü olan “Just”; bir yapının belli bir düzen içerisinde işlemini sağlamak için yapılması gereken tüm işlemler anlamına gelmektedir (İçerli, 2010: 68-69).

Adaletin kaynağının ne olduğu ve nasıl sağlanacağı, felsefi birçok tartışmaya konu olmuş, dini öğütlerde yer bulmuş, liderlerin ve yöneticilerin güç kazanmalarında önemli rol oynamıştır. Adalet, M.Ö. 1700'lü yıllarda, halka ilan edilen en eski kanun olarak bilinen Hammurabi Kanunları'nda da yer almıştır. M.Ö. 5. yüzyıl aydınlanma döneminden başlayarak, 18. yüzyıl Avrupa aydınlanma dönemine kadar adalet kavramı üzerinde yoğun bir şekilde durulmuştur. 19. ve 20. yüzyıllarda ideal toplum düzeni arayışlarında, özgürlük ve eşitlik kavramları ön plana çıkmış olup ancak bu iki kavramın toplumsal düzeni sağlamaya tam olarak cevap vermediği görülmüş, bunun yerine adalet temeline dayanan devlet düzeni oluşturulmuştur (Karaeminoğulları, 2006: 8). Folger ve Cropanzano (1998) yapmış olduğu çalışmada; felsefe ve sosyal bilimle uğraşan düşünürlerin, adalet kavramını birbirlerinden farklı ele aldıklarını tespit etmişlerdir. Felsefe bilimciler adaletle ilişkin kurallar ve tanımlar geliştirip, etik kararlar ile uyulması gereken ilkeler ve standartlar oluşturmaya çalışırken, sosyal bilimciler herhangi bir davranışın adil olmasının, kişinin o davranışın adil olarak görmesi ile ilgili standartlar geliştirmişlerdir. Sosyal bilimcilerin yaklaşımına göre, adalet sübjektif ve algısal bir durum olduğunu açıkladığını belirtmişlerdir (Folger ve Cropanzano, 1998: 13, Akt. Köksal, 2018: 481).

Alanyazın incelendiğinde adalet kavramı ile ilgili farklı tanımlamalar yer almaktadır. Bu tanımlara göre; adalet; hak ve hukuku gözetme, yerine getirme anlamını taşımakta olup insanların bir arada uyum içerisinde yaşamaları için vazgeçilmez bir olgu olarak görülmektedir (İyigün, 2012: 50). Adalet, en basit ifade ile herkesin toplum içerisinde hak ettiğini alması olarak tanımlanan bir gerekliliktir (Töremen ve Tan, 2010: 59). Adalet, yasaların ülkedeki tüm vatandaşlarına eşit bir şekilde uygulanmasıdır (Ulutaş, 2018: 334). Ulphio, adaleti herkese hak ettiğini vermek için sürekli olarak çaba sarf etmek şeklinde tanımlamıştır (Akt: Güriz, 2004: 20). Adalet, bireye hak ettiğinin ya da diğer bireylerle ayırım yapılmaksızın uygun ve doğru olanın verilmesidir (Dahmaz, 2019: 8-9).

2.2. Örgütsel Adalet

Örgütsel adalet; adil ve ahlaki işlem ve uygulamaların, çalışma ortamı içerisinde nasıl algılandıkları ve algılamalar sonrasında örgütün nasıl etkilendiğini ortaya koyan bir kavram olarak ifade edilebilir (Çöp, 2008).

Tarihsel süreçte dünyada var olan kaynakların tarafsız bir şekilde paylaşılması konusunun Aristo ile karşımıza çıktığı ifade edilebilir. Aristo adalet kavramını açıklarken adil olmayan kişiler ve adaletsizlik durumundan yola çıkarak, adalet kavramını erdemın bir parçası olarak ele almış ve adaletin birçok çeşidi olduğunu söylemiştir (Gündoğan, 2013).

Adalet, her bireyin aynı düzeyde haklara sahip olması ve temel özgürlüklerin ölçüt olarak alındığı sistem bütünü olarak açıklanmaktadır (Çeçen, 2003). Genel olarak adalet kavramı nesnel bir ölçü olarak görülmekte olup, bundan dolayı bir algı problemi olarak ifade edilir. Buradan hareket ederek önemli olan adaletsizliğin örgüt içerisinde olup olmamasından ziyade, çalışanların yönetim faaliyetlerini algılayış düzeyleriyle alakalı olarak, örgütsel adalet değişikliği gösterebilir (Tutar, 2007). Örgütsel adalet kavramıyla ilgili farklı alanlarda birçok tanımlama yapılmıştır. Bernard 1938’de örgütsel adaletin tanımını yapan ilk kişi olarak görülmektedir. Bernard örgütsel adaleti tanımlarken, “örgütlerdeki benzer olguları baz alan hedeflerin temelidir” der (Köroğlu, 2015). Aynı alanlarda görevler üslenen çalışanlara eşit şekilde davranılmasını öngören adalet kavramı, örgüt açısından ele alındığında, çalışanların ceza ve hakları çerçevesinde örgütle olan ilişkilerinin belirlenmesi olarak da tanımlanabilir (Bilsel, 2013). Bu kavramın ortaya çıkmasıyla birlikte adalet kavramıyla ilgili birbirinden farklı kuramlar ortaya çıkmıştır (Uysal, 2014).

Tarih boyunca insanoğlu karşılaştığı durum ve olaylar karşısında oluşturdukları adalet algılarını her zaman korumak için mücadele etmiş, adaletin ortadan kalktığı durum ve ortamlarda adaleti yeniden oluşturmak için girişimlerde bulunmuştur. Örgüt içerisinde adalet algısının olduğu ve bunun incelenmesinin gerektiği yirminci yüzyılda hız kazanan sosyal-psikolojik yaklaşımlar sayesinde ortaya çıkmıştır (Kutunis ve Çetinel, 2010).

Adams tarafından 1965 yılında ortaya koyulan eşitlik teorisi, çalışanların kazanımlarını kendi kurumlarına benzer farklı örgütteki çalışanlar ile kıyaslamaları ve sonuçta elde ettikleri adalet algısına göre davranış ve tutumları şekillenir. Örgütsel adaletin çıkışının bu teoriye dayanıldığı düşünülmektedir (Kurt, 2020).

Gelişen teknoloji ve çağın gereklerine ile örgütler insanı ön planda tutan yönetim yaklaşımlarını kullanmaya yönelmektedirler. Örgüt çalışanları, örgüt içerisinde gerçekleşen süreç, karar, görev dağılımları ve örgüt içerisindeki sosyal ilişkilerin nasıl ve ne şekilde gerçekleştiğini sorgulayarak örgüt içerisindeki kendi tutum ve davranışlarını bu sorgulamaya göre şekillendirmektedir (Doğan ve Oğuzhan, 2022).

Örgütsel yaklaşımların incelemesine başlanmasıyla beraber ilk önce sosyal yaşamdaki adalet konusu örgüt boyutu kazanmış ve bu sayede örgütsel adalet kavramı gelişmeye başlamıştır (Gökbayrak, 2020). Örgüt içerisinde var olan ve çalışanlara karşı sergilenen adil davranışların algılanışı ve bunun örgüt için etkisi örgütsel adalet olarak adlandırılmaktadır (İşcan ve Sayın, 2010). Örgütsel adalet çalışanların kendilerine adil, eşit davranışlarda bulunulması ve işlerin çalışanlara dengeli hakkaniyet gözetilerek paylaştırıldığına dair algıları olarak tanımlanabilir (Çakıroğlu, 2021).

İnsanlar yaşadıkları olay ve durumları sorgulayarak bunların adilliğini değerlendirir ve bunun sonucunda tepkiler geliştirir. Bireyler günlük yaşantılarının önemli bir bölümünü iş yerlerinde yani örgütün içerisinde geçirmektedirler. İşte bu örgüt içerisinde yaşanan olay ve durumlar karşısında ortaya çıkan sonucu ve bu sonucun oluşmasına kadar geçen sürecin değerlendirilmesi örgütsel adalet olarak tanımlanabilmektedir (Sarıca, 2020).

Örgütsel adalet kavramı, yöneticilerin örgüt hakkında aldığı kararların ve çalışanlara karşı ödül, ceza, terfi, ücret gibi uygulamaların çalışanlarca olumlu algılanması şeklinde tanımlanabilir (İçerli, 2010). Örgüt üyelerinin örgüt için vermiş oldukları girdilerinin karşılığı olan çıktılarının birbirine oranlandığında eşit olması durumunda örgüt içinde adalet olduğundan bahsedilebilir (Arslantaş ve Pektaş, 2007). Çalışma ortamında oluşan adil koşullar çalışanların kendilerini değerli, saygın hissetmelerine ve çalışma arkadaşları ile etkili iletişime geçmelerini sağlarken; adil olmayan koşullar oluştuğunda çalışanların davranışlarında olumsuzluklar gelişebilmektedir (Yürük, 2020).

2.3. Örgütsel Adaletin Önemi

Günümüzde örgütler daha vasıflı ve eğitimli iş gücüne ihtiyaç duymaktadır. Bu sebeple çalışanların niteliklerindeki artış, çalışanların istek ve beklentilerinde de artışa neden olmaktadır (Kavak, 2016: 7). Son yıllarda örgütlerde sıklıkla ele alınan örgütsel adalet kavramının temeli Adams (1965) tarafından geliştirilen Eşitlik Teorisi'ne dayanmaktadır. Eşitlik Teorisi'ne göre, çalışanlar iki tür kıyaslama yapmaktadırlar. Birincisi, çalışanlar örgüte sağladıkları katkı ile kazançlarını kıyaslamaktadırlar. İkinci olarak, çalışanların kendi kazançları ile örgütün diğer çalışanlarının kazançlarını kıyaslamalarıdır (Coşkun, 2020: 6).

Günümüz modern toplumlarının en belirgin özelliği örgütlü olmasıdır. İnsanlar bu örgütlerin içinde yer almakta ve önemli bir parçası olmaktadır. Dolayısıyla örgüt içerisinde yer alan insanların duygu ve düşünceleri önem arz etmektedir (Yürür, 2008: 296). Örgütün değerli bir üyesi olan çalışanların örgüte karşı olan duygularının örgütsel ve kişisel sonuçları bulunmaktadır. Çalışanların örgütlerinde beklentilerinin karşılanmadığı veya yöneticileri ya da mensubu olduğu örgütü adil olarak değerlendirmede; sorumluluktan kaçma, işten ayrılma, düşmanca tutumlar sergileme, sosyal ve ruhsal rahatsızlıklar gösterme gibi olumsuz davranışsal sonuçları ortaya çıkmaktadır. Çalışanların örgütsel adalet algıları olumlu ise, daha çok iş yapmaya ve yüksek performans göstermeye istekli oldukları söylenebilir. Başka bir ifadeyle çalışanların adalet algılamaları, onların tavır ve davranışlarını şekillendirmektedir (İyigün, 2012: 60).

Örgütsel adalet kavramı, ilk olarak Greenberg tarafından 1987 yılında kullanılmıştır (Çetin, 2019: 5). Greenberg (1990: 399), çalışanların örgütsel uygulamaların, süreçlerin ve

kararların adil olup olmadığıyla ilgili algılamalarını ve bu algılamaların örgüt içerisinde çalışan davranışları üzerindeki etkilerini ele almıştır.

Örgütlerin etkililiğini ve verimliliğini arttırmada ve örgütün hedeflerine ulaşarak başarılı olmasını sağlamada çalışanların performansları önemli yer tutmaktadır. Çalışanların performansını arttırmak için çalışanların motive edilmesi, davranışlarının örgüt çıkarlarına uygun yönlendirilmesi, çalışanlara önem verildiğinin hissettirilmesi gereklidir. Toplum için hukuksal adalet ne kadar gerekli ise örgütlerde de örgütsel adalet o kadar gereklidir (İyigün, 2012: 60).

2.4. Örgütsel Adaletin Boyutları

Örgütsel adaletin boyutları genel anlamda üç başlık altında toplanmaktadır. Bunlar sırasıyla Dağıtım Adaleti, İşlemsel Adalet ve Etkileşimsel Adalet şeklindedir.

2.4.1. Dağıtım Adaleti

Dağıtım adaleti kavramı 1950'lerden 1970'li yıllara kadar araştırmacıların en çok dikkatini çeken kavram olmuştur. Bu dönemdeki çalışmalar kazanımların adil dağıtımına odaklanarak dağıtım adaletinin temelini oluşturmuştur (Keleş, 2014, 28).

Dağıtım adaleti örgüt içinde üstlenilen vazifelerin, malların, hizmetlerin, ceza ve ödüllerin, kazanılan mevkilerin, ücretlerin ve terfilerin kısaca bütün kazanımların adil bir şekilde dağıtılmasını konu alır (Cohen, 1987: 20) ve bireylerin bu dağıtımına yönelik algılamalarını ifade etmektedir (Özen, 2002: 112). Dağıtım adaletinin örgütlerde adil bir şekilde uygulanması oldukça zordur çünkü tam anlamıyla objektif bir ölçüsü bulunmamaktadır (Sağbaş, 2020: 17). Paylaşılanların elle tutulur kazanımlar olabileceği gibi sosyal statüler, fırsatlar ve roller gibi soyut kazanımlar da olabilmesi bu düşünceyi desteklemektedir (Özen, 2002: 112).

Deutsch (1985, Akt. Beugre, 2002: 1095) dağıtım adaletinin üç kuralını belirlemiştir. Bunlar hakkaniyet, eşitlik ve ihtiyaçtır. Kuralların tercih edilmesi dağıtıcının hedefine göre değişmektedir. Eğer dağıtıcının hedefi üretkenlik ise uygulanacak kural hakkaniyettir. Hakkaniyet çalışanların kazanımlarının örgüte sağladıkları fayda miktarı doğrultusunda artmasını ifade eder (Folger ve Cropanzano, 1998). Dağıtıcının hedefi uyumu korumak olduğunda tercih edilen kural eşitliktir. Ancak amaç grubun daha az şanslı üyelerin ihtiyaçlarını karşılamak olduğunda tercih edilen karar kuralı ihtiyaç kuralıdır. Bütün dağıtım standartlarının amacı dağıtım adaletine ulaşmaktır sadece farklı kuralların kullanılması yoluyla dağıtım adaleti yaratmaya çalışmaktadır (Colquitt ve ark., 2001: 426).

2.4.2. İşlemsel Adalet

Alanyazında süreç adaleti, usul adaleti, prosedür adaleti ve prosedürel adalet gibi isimlerle ifade edilen işlemsel adalet kavramı (Aksay, 2021: 24) ilk kez 1975 yılında Thibaut ve Walker tarafından çalışanların yetkilerle ilgili adalet yargılarını anlatmak için kullanılmıştır (Sağbaş, 2020, 18).

Alanyazın taraması yapıldığında dağıtımsal adaletin açıklamakta yetersiz kaldığı durumları işlemsel adaletin açıkladığı belirtilmektedir. Doğan'a (2002: 72) göre işlemsel adalet; ücret, görevde yükselme, maddi imkânlar, çalışma ortamının koşulları ve çalışanların performanslarının değerlendirilmesi ve ölçülmesinde kullanılan yöntem, usul ve politikaların adil olma derecesidir.

Leventhal (1980: 39); işlemsel adalet sürecinde sürecin ve kararların adil olarak algılanması için altı kural önermiştir. Bunlar (Colquitt ve ark. 2005: 24):

- Tutarlılık: Dağıtım kararlarının alındığı süreçlerin tutarlı olmasıdır. Bu tutarlılık süreklilik göstermelidir.
- Önyargıyı yıkma: Yöneticiler kararları verirken kişisel çıkarlarını ön planda tutmamalı ve ön yargılarda uzak olarak bu kararları vermelidirler.
- Doğruluk: Karar süreçlerinde alınacak kararlar en az hata ile alınmalı, doğru ve geçerli bilgilerle temellendirilmelidir.
- Düzeltilebilirlik: Örgüt üyelerinin yanlış kararlara gösterdikleri itirazlar değerlendirilmeye alınarak süreç yeniden tasarlanabilmelidir.
- Karara ortak olma: Süreç kontrolü kavramı kapsamında bireyler alınan kararlara ortak olabilmeli ve alınan kararlar bireylerin çıkarlarıyla ve temel değerleriyle örtüşmelidir.
- Etik: Süreçler etik değerlere uygun olarak planlanmalıdır.

2.4.3. Etkileşimsel Adalet

Yöneticilerin çalışanları ile iletişimi sonucunda ortaya çıkan (Sarıca, 2020) etkileşimsel adalet, tüm çalışanlara bilgilendirmelerin zamanında yapıldığı, dürüst bir yaklaşımın benimsendiği, onlara saygıda bulunan ve değerli olduklarını hissettiren karar alıcıların tavırlarını içeren ve süreç sonucunda alınan kararların açık ve eşit bir şekilde çalışanlara açıklanması olarak ifade edilebilir (Gökbayrak, 2020).

Yöneticilerin çalışanlarına karşı örgütte yaşanan durumlar hakkında bilgilendirmelerde bulunması, çalışanlarında yöneticilerine açık davranmalarını sağlamaktadır (Aktuğ, 2016). Yöneticiler, örgütlerin hedeflere ulaşmasında ve bu sayede başarılı olabilmesi için çalışanlarını iyi motive edebilmeli, davranışlarını örgütün yararına yönlendirebilmeli, karar alma süreçlerinde onların duygu ve düşüncelerine önem vermek gibi önemli rolleri yerine getirmelidir (İyigün, 2012).

2.5. Okullarda Örgütsel Adaletin Önemi

Eğitim örgütleri olan okullar, diğer tüm örgütler de olduğu gibi belirli amaçlar doğrultusunda kurulmuştur. Bu amaçlar, toplumu şekillendirmek, eğitilmiş ve yurttaşlık bilincine sahip bireyler yetiştirmek, devlet ideolojisini devam ettirmek şeklinde sıralanabilir. Bu sebeple okullar her zaman etkili ve verimli örgütler olmak zorundadır. Okullarda bu etkililiği ancak öğretmenler sağlayabilir (Çırak, 2013: 35).

Eğitim örgütlerinde eğitimin kalitesini en yüksek düzeye çıkarabilmek için öğretmenlerin verimliliğini ve performansını etkileyen kavramlardan bir tanesi örgütsel adalettir. Örgütsel adalet algısını etkileyen değişkenler bulunmaktadır. Bu değişkenlerin öğretmenlerin örgütsel adalet algısı üzerinde olumlu (güven, bağlılık, iş doyumunu, vatandaşlık, performans) veya olumsuz (sessizlik, tükenmişlik, muhalif davranışlar sergileme, işten ayrılma, verimsizlik) etkileri bulunmaktadır (Açıkgöz, 2009: 71-74). Bu etkilerin dikkate alınması gereklidir. Aksi takdirde sergilenen davranışlar okulun hedeflerine ulaşmasını zorlaştırırken okulun tercih edilirliliğini azaltabilir. Tercih edilmeyen okulların varlıklarını sürdürmeleri ve tercih edilmeleri pek mümkün görülmemektedir (Dahmaz, 2019: 27).

Okulların amaçlarına ulaşabilmesi için öğretmenlerin motive edilmesi ve performanslarının yüksek tutulması gereklidir. Okullarda bu görev okul yöneticilerine düşmektedir (Uysal, 2014: 4-5). Hoy ve Tarter (2004), öğretmenlerin örgütsel adalet algılarının yüksek düzeyde kalabilmesi için okul yöneticilerine on prensip önermişlerdir (Hoy ve Tarter, 2004: 251-252):

Eşitlik: Öğretmenlerin okuldan elde ettikleri, okula kattıklarıyla orantılı olmalı ve öğretmenlerin emeklerinin karşılığı verilirken denge gözetilmelidir. Öğretmenlerin kendilerini değerli hissetmeleri sağlanmalı, öğretmenler gerektiğinde takdir edilmelidirler. Okul yöneticisinin öğretmenlere eşit davranmaması kıskançlıklara sebep olabilir.

Algı: Öğretmenlerin örgütsel adalet algısı yüksek olmalıdır. Bunun için öğretmenlerin okul yöneticilerinin adil olduklarına inanmaları gerekmektedir. Bunun için okul yöneticilerinin kurallara uyması gerekmektedir. Bu sayede öğretmenlerin örgütsel bağlılıkları ve performansları artacaktır.

İfade özgürlüğü: Öğretmenlere görüşlerini aktarabileceği ortamlar sunulmalıdır. Öğretmenler kendilerini etkileyen konularda veya katkı sunabileceklerini düşündüklerinde söz almak isterler. Okul yöneticileri öğretmenlerin görüşlerine önem vermelidir. Okulda alınan kararlara katılım ve söz hakkına sahip olmak öğretmenlerin örgütsel adalet algısını yükseltecektir.

Kişilerarası adalet: Okul yöneticileri öğretmenlere duyarlı, nazik ve saygılı davranmalıdır. Okul yöneticileri, öğretmenlerin hoşuna gitmeyecek durumları doğru yer, doğru zaman ve düzgün bir üslupla açıklamalıdır. Okul yöneticilerinin öğretmenlere karşı açık ve duyarlı olmaları öğretmenlerin onlara olan güvenini artıracaktır.

Tutarlılık: Tutarlı davranış, karşılaşılan tüm durumlarda mutlaka aynı durum değildir, aksine duruma tutarlı bir şekilde uyan eylemdir. Bu nedenle bir durumda davranış doğrudan eylemi gerektirebilirken, başka bir durumda yumuşak bir dokunuş veya daha demokratik bir yaklaşım gerektirebilir. Öğretmenler okul yöneticilerinin farklı durumlarda nasıl tepki vereceği konusunda fikir sahibi olmalıdır. Okul yöneticilerinin, kararlarının ve davranışlarının hem tahmin edilebilir hem de adil olacağına öğretmenler inanmalıdır. Okul yöneticilerinin tutarlı davranış sergilemeleri adalet duygusunun oluşması için gerekli olup tek başına yeterli değildir.

Eşitlikçilik: Okullarda alınan kararlar, bireysel çıkarlar gözetilerek değil örgütün çıkarları gözetilerek alınmalıdır. Öğretmenlerin ihtiyaçları okulun ihtiyaçlarının önüne geçmemelidir. Ayrıca her öğretmenin farklı ihtiyaç ve yetenekleri olduğu unutulmamalıdır. İhtiyaçlara bağlı, dengeli karar alma öğretmenlerin örgütsel adalet duygularını arttıracaktır.

Düzeltilme: Hatalı veya kötü kararlar düzeltilmelidir. Bazı okul yöneticileri hatayı kabul etmenin otoritelerini sarsacağına inanırlar. Kötü bir kararı gözden geçirme ve her ihtimalde düzeltme isteği, öğretmenlerde okul yöneticisinin adaletine olan güveni arttıracaktır.

Doğruluk: Alınan kararların sağlam kanıtlara dayandığını göstermek adalet duygusunu artırır. Söylenti, ima ya da kulaktan dolma bilgiler ile hareket etmek okul yöneticisine duyulan güveni zedeleyecektir. Bu sebeple okul yöneticilerinin alınan kararların sistemli ve sağlam delillere dayandığını ispat etmesi öğretmenlerin adalet duygusunu arttıracaktır.

Temsil: Okullarda alınan kararlardan etkilenen kişilerin de karar alma sürecinde temsil edilmesi önemlidir. Öğretmenler, fikirlerinin temsil edildiğine ve sonuçlar üzerinde etkileri olduklarına inandıklarında okuldaki örgütsel adalet algıları gelişecektir.

Etik: Dürüstlük, eşitlik, bütünlük, özgünlük, tarafsızlık güvenilirlik, samimiyet ve onur, okullarda karar vermeye rehberlik etmesi gereken etik ve ahlaki standartlardır. Okul yöneticileri, bu etik ve ahlaki standartlara sahip davranışlar sergilerlerse öğretmenler okullarını daha adil bulacaklardır.

Bütün bunların neticesinde eğitim kurumlarında çalışan personellerin çalıştıkları okulları eşit ve adil olarak algılaması eğitim kurumu yöneticilerinin tutum ve davranışlarına bağlıdır. Yukarıda bahsedilen ilkeleri meslek hayatında icra eden ve uygulayan eğitim kurumu yöneticileri daha başarılı olacaktır ve eğitim kurumlarında çalışan öğretmenlere uygun bir okul

ortamı sunacaktır. Adaletli olan eğitim kurumları kendini daha kolay geliştirir ve hedeflerine ulaşması daha kolay olur.

Sonuç olarak eğitim kurumlarında çalışanların örgütsel adalet algıları yaş, cinsiyet, kıdem, eğitim durumu, gibi birçok değişkenle ilişkili olduğu görülmektedir. Ayrıca eğitim kurumlarında çalışanların örgütsel adalet algıları olumlu ise öğretmenlerin örgütsel bağlılıklarının, motivasyonlarının, performanslarının ve okula duydukları güvenin artması beklenebilir. Ayrıca eğitim kurumlarında çalışanların örgütsel adalet algılarının olumlu olması okul iklimi ve okul kültürüne pozitif yansımaları olacağı söylenebilir. Aksine eğitim kurumlarında çalışanların örgütsel adalet algıları olumsuz ise tam tersi bir durum oluşması söz konusu olabilir. Örgütsel adalet kavramı eğitim kurumlarındaki eğitimin kalitesini arttırmak ve hedeflerine ulaşmasını sağlamak için önemli bir olgudur.

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Eğitim kurumlarında çalışan öğretmenlerin örgütsel adalet düzeylerinin incelenmesine yönelik gerçekleştirilen araştırma, betimsel tarama modeli esas alınarak nicel yöntemle yürütülmüştür. Nicel araştırma sonuçları ayrı ayrı analiz edildikten sonra bütünleştirilerek raporlaştırılmıştır.

Nicel araştırmalar hipotezleri sınamak, toplanan verileri istatistiksel olarak değerlendirmek için önemli bir yöntemdir. Nicel araştırma yöntemi ile çok sayıda örneklemden veriler toplanabilir, olaylar gözlemlenebilir, toplanan bu veriler sayısal olarak çözümlenebilir ve istatistiksel sonuçlar ortaya konulabilir (Karasar, 2020).

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 2022-2023 eğitim-öğretim yılında Rize İl Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı resmi ilkokul, ortaokul ve liselerde görev yapan öğretmenler oluşturmaktadır. Örneklemin belirlenmesinde basit seçkisiz örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Her örnekleme birbirinden bağımsız seçilme şansı verilerek seçilenin örnekleme alındığı yöntemidir (Büyüköztürk vd., 2020). Bu yöntemde bir bireyin seçiminden diğer birey etkilenmemektedir ve temsil etme hususunda oldukça güçlüdür (Büyüköztürk vd., 2020). Araştırma gönüllülük esasına dayanmaktadır. Rize İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden gerekli izinler alınarak Rize il merkezine bağlı okullarda görev yapan 89 kadın 70 erkek öğretmenden olmak üzere toplam 159 katılımcıya ölçek uygulanmıştır.

3.3. Veri Toplama Aracı:

Araştırmada kullanılan veri toplama aracı “Kişisel Bilgi Formu” ve “Örgütsel Adalet Ölçeği” olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır.

Ölçeğin birinci bölümünde araştırmanın amacı ve uygulamada dikkat edilecek hususlara yönelik öz bilgiler ile kişisel bilgi formu yer almaktadır. Kişisel Bilgi Formu, araştırmaya katılan öğretmenler hakkında çeşitli bilgiler edinmek maksadıyla araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Bu form eğitim kurumlarında çalışanların cinsiyet, yaş, kıdem, okul türü, eğitim durumu gibi çeşitli demografik değişkenleri belirlemeye yönelik sorulardan oluşmaktadır.

Araştırmada veri toplama aracı olarak Soner POLAT (2007) tarafından geliştirilen ve 19 maddeden oluşan ‘‘ Örgütsel Adalet Ölçeği ‘‘ kullanılmıştır. Söz konusu örgütsel adalet ölçeği beşli likert tipinde hazırlanmış olup, 19 madde içeren bir ölçektir. Ölçekte ters madde bulunmamaktadır. Ölçek maddeleri 1’den 5’e doğru alınan puanlar artmak üzere: (1) Kesinlikle Katılmıyorum (2) Katılmıyorum (3) Kararsızım (4) Katılıyorum ve (5) Kesinlikle Katılıyorum seçeneklerini içermektedir. Ölçekten alınabilecek toplam en düşük puan 19, en yüksek puan 95'tir. Ölçekten alınan puanların yükselmesi eğitim kurumlarında çalışan personellerin örgütsel adalet algılarının yükseldiği anlamına gelmektedir. Ölçeğinin (ÖAÖ) bu araştırmada kullanılabilmesi için ilk olarak ölçeği geliştiren araştırmacıdan gerekli izinler alınmıştır. Daha sonra araştırmanın etik olarak uygunluğu Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Etik Kurul Komisyonunda 30.03.2023 tarihli toplantısında görüşülmüş olup, etik uygunluk beyanı 2023/118 nolu Toplantı Kurul Kararı ile araştırmacılara bildirilmiştir.

3.4. Örgütsel Adalet Ölçeğine Ait Geçerlik ve Güvenirlik Bulguları

Bu çalışmanın amacı eğitim kurumlarında çalışan öğretmenlerin örgütsel adalet düzeylerini araştırmaktır. Bu çalışmada veri toplama grubunu 2022-2023 eğitim öğretim yılında Rize ili ve ilçelerinde çalışan öğretmen oluşturmuştur.

Tablo 1: Ölçeğin Güvenilirliğine İlişkin Veriler

Alt Boyutlar	Cronbach's Alpha
Adil Dağıtım	,894
Karar Alma	,955
Etkileşimsel Adalet	,924
Ölçek Toplam	,965

Ölçeğin bütünü için Croanbach Alpha iç tutarlılık katsayısı .97 olarak bulunmuştur. Ölçeğin güvenilirlik çalışmaları kapsamında alt boyutlarının da incelemesi yapılmıştır. Ölçeğin alt boyutlarından; adil dağıtım boyutunda .89, karar alma boyutunda .96, etkileşimsel adalet boyutunda .92, Cronbach α değerlerinin olduğu görülmektedir. Bu değerler, ölçeğin iç tutarlığının tatmin edici düzeyde olduğunu göstermektedir.

3.5. Verilerin Toplanması:

Araştırma 2022-2023 eğitim-öğretim yılının bahar dönemi, Rize İl Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı resmi ilkököl, ortaokul ve liselerde görev yapan öğretmenlere verilen çevrim içi ortamda Google Form aracılığıyla ve hazırlanmış olan Word belgeleriyle gönüllülük esasına dayalı olarak etik kurallar çerçevesinde toplanması sağlanmıştır. Ölçeklerin izinleri Ek-X' te sunulmuştur.

3.6. Verilerin Analizi:

Verilerin analizi için öncelikli olarak uç veri ve eksik veri açısından kontrol edilmiştir. Daha sonra verilerin normal dağılıp dağılmadığının test etmek için betimsel, istatistiksel ve grafiksel yöntemler kullanılmıştır. Bağımsız değişkenin kategori sayısı 2 olan ve normal dağılım göstermeyen verilerin analizinde Mann Whitney U testi kullanılmıştır. Bağımsız değişkenin kategori sayısı ikiden fazla ise ve veriler normal dağılımı sağlamıyorsa Kruskal Wallis H testi kullanılmıştır.

4. BULGULAR VE YORUM

Tablo 2: Çalışma Grubunda Yer Alan Okul Yöneticisi ve Öğretmenlerin Kişisel Bilgilere Göre Dağılımı

		f	%
Cinsiyet	Kadın	89	56
	Erkek	70	44
	Toplam	159	100
Yaş	21-29 yaş	17	10,7
	30 -39 yaş	59	37,1
	40-49 yaş	83	52,2
	50 yaş ve üzeri	25	11,7
	Toplam	159	100
Okul Türü	İlkokul	42	26,4
	Ortaokul	69	43,4
	Lise	48	30,2
	Toplam	159	100
Kıdem	1-5 yıl	17	10,7
	6-10 yıl	35	22,0
	11-15 yıl	33	20,8
	16-20 yıl	28	17,6
	21 ve üstü	46	28,9
	Toplam	159	100
Öğrenim Durumu	Ön Lisans	2	1,3
	Lisans	138	86,8
	Yüksek Lisans	19	11,9
	Toplam	159	100

Tablo 2'de görüldüğü gibi araştırmaya katılan okul yöneticisi ve öğretmenlerin % 56'sı kadın, %44'ü ise erkektir. Okul yöneticisi ve öğretmenlerin %10,7 'si 21-29, %37,1'i 30-39 yaş aralığında, % 52,2'si ise 40-49 yaş, %11,7'si 50 yaş ve üzerindedir. Katılımcıların %26,4'ü ilkököl, % 43, 4'ü ortaokul, %30,2 lise eğitim kademesinde görev yaptığı görülmektedir. Çalışma grubunun kıdemleri incelendiğinde;

%10,7'sinin 1-5 yıl arası, %22'si 6-10 yıl arası, %20,8'inin 11-15 yıl arası, %17,6'sının 16-20 yıl arası ve %28,9' unun da 21 yıl ve üzeri kıdeme sahip oldukları görülmektedir. Çalışmaya katılan okul yöneticisi ve öğretmenlerin öğrenim durumları incelendiğinde ise % 1,3'ünün ön lisans, %86,8' inin lisans mezunu, %11,9' unun ise yüksek lisans mezunu olduğu görülmektedir.

4.2. Birinci Amaca Yönelik Bulgular

Eğitim kurumlarında örgütsel adalet ne düzeydedir?

Tablo 3: Alt Boyutlar

Alt Boyutlar	N	\bar{X}	Std	Katılma Düzeyi
Adil Dağıtım	159	3,811	,848	Katılıyorum
Karar Alma	159	3,823	,832	Katılıyorum
Etkileşimsel Adalet	159	4,132	,777	Katılıyorum
Ölçek Toplam	159	3,884	,763	Katılıyorum

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi öğretmenlerin örgütsel adalet ölçeğinin alt boyutları ve tamamına yönelik olarak görüşlerinin ortalaması katılıyorum düzeyinde olmuştur. Alt boyutlardan en yüksek puan ise etkileşimsel adalet boyutunda ortaya çıkmıştır.

4.3. İkinci Amaca Yönelik Bulgular

Eğitim kurumlarında örgütsel adalet ölçeğinden aldıkları puanlar; demografik değişkenlere göre anlamlı farklılaşma var mıdır?

4.3.1. Cinsiyetlerine göre anlamlı farklılaşma var mıdır?

Tablo 4: Cinsiyet Değişkenine Bağlı Mann Whitney U Testi Sonucu

Cinsiyet	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	Z	p
Kadın	89	82,70	7360,00	2875,0	-,833	,405
Erkek	70	76,57	5360,00			
Toplam	159					

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi öğretmen görüşleri arasında anlamlı bir farklılık ortaya çıkmamıştır ($U=2875,0$, $p>,05$). Bu sonuç cinsiyetin örgütsel adalet üzerinde önemli bir etkisi olmadığını göstermektedir.

4.3.2. Yaşlarına göre anlamlı farklılaşma var mıdır?

Tablo 5: Yaş Değişkenine Bağlı Olarak Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Yaş aralığı	N	Sıra Ortalaması	X^2	df	p

20-29	17	78,47			
30-39	59	76,64	,684	3	,877
40-49	58	83,53			
50+	25	80,78			
Toplam	159				

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi yaş değişkenine bağlı olarak öğretmen görüşleri arasında anlamlı bir farklılık ortaya çıkmamıştır ($X^2_{(3)}=,684$; $p>,05$). Bu sonuç yaşın örgütsel adalet üzerinde önemli bir etkisi olmadığını göstermektedir.

4.3.3. Okul türüne göre anlamlı farklılaşma var mıdır?

Tablo 6: Okul Türüne Bağlı Olarak Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Okul türünüz	N	Sıra Ortalaması	X^2	df	p
İlkokul	42	71,94			
Ortaokul	69	84,39	1,929	2	,381
Lise	48	80,74			
Toplam	159				

Tabloya göre okul türüne bağlı olarak öğretmen görüşleri arasında anlamlı bir farklılık ortaya çıkmamıştır ($X^2_{(2)}=1,929$; $p>,05$). Bu sonuç okul türünün örgütsel adalet üzerinde önemli bir etkisi olmadığını göstermektedir.

4.3.4. Eğitim durumuna göre anlamlı farklılaşma var mıdır?

Tablo 7: Eğitim Durumuna Bağlı Olarak Mann Whitney U Testi Sonuçları

Eğitim durumunuz	N	Sıra Ortalaması	Sıralar Toplamı	U	Z	p
Lisans	140	81,30	11381,50	1148,50	-,964	,335
Yüksek Lisans	19	70,45	1338,50			
Toplam	159					

Tabloya göre öğrenim durumuna bağlı olarak öğretmen görüşleri arasında anlamlı bir farklılık ortaya çıkmamıştır ($U=148,50$; $p>,05$). Bu sonuç eğitim durumunun örgütsel adalet üzerinde önemli bir etkisi olmadığını göstermektedir.

4.3.5 Kıdem Yılına göre anlamlı farklılaşma var mıdır?

Tablo 8: Kıdem Yılına Bağlı Olarak Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Mesleki kıdeminiz	N	Sıra Ortalaması	X^2	df	p
1-5	17	86,32	2,660	4	,616

6-10	35	70,37
11-15	33	80,70
16-20	28	87,77
21 ve üstü	46	79,76
Toplam	159	

Tabloya göre kıdem yılına bağlı olarak öğretmen görüşleri arasında anlamlı bir farklılık ortaya çıkmamıştır ($X^2_{(4)} = 2,660$; $p > ,05$). Bu sonuç kıdem yılının örgütsel adalet üzerinde önemli bir etkisi olmadığını göstermektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Öğretmenlerin örgütsel adalet ölçeğinin alt boyutları ve tamamına yönelik olarak görüşlerinin ortalaması katılıyorum düzeyinde olmuştur. Bu sonuç, Buluç ve Güneş (2014)'in araştırma sonucu ile benzerlik göstermektedir. Yılmaz ve Taştan (2008) yaptıkları araştırmada ilköğretimde öğretmenlerin örgütsel adalete ilişkin olumlu algılara sahip olduğunu bulmuşlardır.

Demografik değişkenlerden cinsiyete göre öğretmen görüşleri arasında anlamlı bir farklılık ortaya çıkmamıştır. Bu da örgütsel adalet kavramında kadın ve erkek öğretmenlerin örgütsel adalet kavramında aynı düşünceleri paylaştığını göstermektedir. Alanyazın incelendiğinde Atasoy ve İrge (2019), Ay ve Koç (2014), Baş ve Şentürk (2011), Çetin Atasoy (2019), Çiçek Sağlam ve Emir (2018), Demir (2021), Ertürk (2018), Kurtulmuş ve Karabıyık (2016), Yılmaz ve Taştan (2008) örgütsel adalet ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Örgütsel adalet algısında eğitim kurumlarında çalışan personellerin arasında olumlu veya olumsuz bir fark oluşmadığı veya birbirine yakın olduğu söylenebilir. Bu çalışmanın alanyazındaki çalışmaları desteklediği görülmektedir.

Örgütsel adalet algısı konusunda yaş değişkeni arasında anlamlı bir farklılık oluşmamıştır. Diğer bir ifadeyle öğretmenlerin yaşı, örgütsel adalet algı düzeylerine etki etmemektedir. Örgütsel adalet alt boyutları ve ölçeğin genelinde ise 22-30 yaş aralığındaki öğretmenler örgütsel adalet algı düzeyleri daha yüksektir. Kısaca farklı yaş grubundaki öğretmenlerin benzer örgütsel adalet algı düzeyine sahip olduğu söylenebilir. Alanyazında Alkış ve Güngörmez (2015), Cesur ve Erol (2020), Polat (2007), Uysal (2014) yaş değişkeni ile örgütsel adalet algıları arasında anlamlı farklılık yoktur. Yapılan bu araştırmalar, bu çalışmanın sonuçları ile örtüşmektedir.

Eğitim kurumlarında çalışanların örgütsel adalet algısında okul türüne bağlı olarak görüşler arasında anlamlı bir farklılık ortaya çıkmamıştır. Polat (2007), Özyurt (2021) ve

Canbaz (2022), Yılmaz ve Taştan (2008) tarafından yapılan çalışmalarda da, okul türü değişkenine göre anlamlı farklılığın tespit edilmediği görülmüştür. Bu durumda sonuçların benzer olduğu söylenebilir. Ersoy (2020), tarafından yapılan çalışmada ise, ilkokullarda görev yapan öğretmenlerin, liselerde görev yapan öğretmenlere göre örgütsel adalet algıları daha yüksektir. Titrek (2009)' e göre; ilköğretim okullarının genel liselerden; genel liselerin de meslek liselerinden daha olumlu bir örgütsel adalet algısına sahip olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlar katılımcılardan, bölgesel farklılıklardan kaynaklanabilir. Bu durumda genel olarak okul türünün örgütsel adalet üzerinde belirleyici etkisinin değişebileceği söylenebilir.

Eğitim durumuna bağlı olarak alınan görüşler arasında anlamlı bir farklılık ortaya çıkmamıştır. Akdeniz (2018), Sağbaş (2020), Ersoy (2020), Dursun (2021), Görgülü (2021) tarafından yapılan çalışmalarda da, eğitim düzeyi değişkenine göre anlamlı farklılığın tespit edilmediği görülmüştür. Çalışma alanyazındaki diğer çalışmalar ile benzer sonuçlar ortaya koymuştur. Eğitim düzeyi eğitim kurumlarında çalışanların örgütsel adalet algısında belirleyici unsur olmadığı ifade edilebilir.

Kıdem yılına bağlı olarak eğitim kurumlarında çalışan personellerin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık ortaya çıkmamıştır. Yine alanyazında Görgülü (2021), Aslanoğlu (2021), Akkoç (2021), Gegekoğlu (2021) ve Gölcür (2022) tarafından yapılan çalışmalarda, okuldaki görev süresi değişkenine göre anlamlı farklılık tespit edilmemiştir. Yılmaz ve Taştan (2008) yaptıkları çalışmada 6-10 yıl kıdeme sahip olanların lehine fark bulmuştur. Eğitim kurumlarında çalışan personelin görev süresi değişkeninin örgütsel adalet algıları için belirleyici bir faktör olmadığı söylenebilir.

Araştırmanın sonucuna göre yeni yapılacak olan çalışmalar için aşağıdaki öneriler sunulmuştur.

- Bu çalışma Rize ili ve ilçelerinde resmi ilkokul, ortaokul ve lise düzeyinde eğitim kurumlarında çalışan personellerle gerçekleştirilmiştir. Benzer çalışmaların başka il ve ilçelerde de yapılması önerilebilir.
- Araştırmacılar tarafından farklı demografik özelliklere göre yeni değişkenler dâhil edilerek demografik değişkenlerin sayısı artırılabilir.
- Nitel araştırmalar ile bu çalışmalar desteklenebilir.
- Okul yöneticileri ve öğretmenlere örgütsel adaletle yönelik seminer ya da mesleki çalışmalar hizmetiçi eğitim yoluyla verilebilir.

- Bu araştırma resmi devlet okullarında gerçekleştirilmiş olup, özel eğitim kurumlarında da uygulanıp örgütsel adalet algısı farklılık gösterip göstermediği araştırılabilir.

KAYNAKÇA

- Açıkgöz, A. (2009). Okul Yöneticilerinin Çatışma Yönetim Stilleri ile Öğretmenlerin Örgütsel Adalet Algısı Arasındaki İlişki. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu
- Akdeniz, A. (2018). Eğitim örgütlerinde öğretmenlerin örgütsel adalet algıları ile işle bütünleşme algıları arasındaki ilişki ve bazı değişkenlere göre incelenmesi Yüksek Lisans Tezi Gazi Üniversitesi.
- Alkış, H. ve Güngörmez, E. (2015). Örgütsel adalet algısı ile performans arasındaki ilişki: Adıyaman ili örneği. Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 937-966, DOI Numarası: <http://dx.doi.org/10.14520/adyusbd.67320>
- Akkoç, S. (2021). Örgütsel adaletin iş tatmini üzerine etkisi: Hakkâri il'i merkez ilçesi devlet okullarında çalışan öğretmenler üzerinde bir araştırma Yüksek Lisans Tezi Fırat Üniversitesi.
- Aksay, O. (2021). Öğretmenlerin örgütsel adalet, örgütsel dürüstlük ve iş doyumunu düzeylerine yönelik algıları arasındaki ilişkilerin incelenmesi [Yayımlanmamış doktora tezi]. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi.
- Aktuğ, M. (2016). Örgütsel adalet ve örgütsel güvenin çalışan performansı üzerine etkisi Yüksek Lisans Tezi İstanbul Gelişim Üniversitesi.
- Aslanoğlu, Ö. (2021). Öğretmenlerin örgütsel adalet algısı ile sinizm düzeyleri arasındaki ilişki Yüksek Lisans Tezi Bahçeşehir Üniversitesi.
- Arslantaş, C. C. ve Pektaş, I. (2007). Dönüşümcü liderlik, örgütsel vatandaşlık davranışı ve örgütsel adalet arasındaki ilişkileri belirlemeye yönelik görgül bir araştırma. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 7(1), 261-286.
- Atasoy, A. U. ve İrge, N. T. (2019). Eğitim sektöründe örgütsel adaletin iş tatmini üzerindeki etkisine yönelik bir araştırma. Kesit Akademi Dergisi, 5(19), 133-149.
- Ay, G. ve Koç, H. (2014). Örgütsel adalet algısı ile örgütsel bağlılık düzeyi arasındaki ilişkinin belirlenmesi: Öğretmenler üzerinde bir inceleme. İşletme Araştırmaları Dergisi, 6(2), 67-90.
- Ayverdi, İ. (2005). Misalli büyük Türkçe sözlük. Kubbealtı Yayıncılık.
- Türkçe bilgi (2022). <https://www.turkcebilgi.com/adalet#post> adresinden 20.01.2022 tarihinde alınmıştır.
- Baş, G. ve Şentürk, C. (2011). İlköğretim okulu öğretmenlerinin örgütsel adalet, örgütsel vatandaşlık ve örgütsel güven algıları. Educational Administration: Theory and Practice, 17(1), 29-62.
- Beugre, C. D. (1998). Managing fairness in organizations. Greenwood Publishing Group.
- Folger, R. ve Cropanzano, R. (1998). Organizational Justice and Human Resource Management. London: Sage Publications.
- Bilimsel, M. A. (2013). Örgütsel adalet algısının banka çalışanlarının performans ve motivasyonlarına etkisi: Bir araştırma. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış) Yüksek Lisans tezi. Ankara.

- Buluç, B. and Güneş, A. M. (2014). Relationship Between Organizational Justice and Organizational Commitment in Primary Schools The Anthropologist 18(1):145-152
- DOI:10.1080/09720073.2014.11891530
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E.K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., Demirel, F. (2022). Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Pegem Akademi.
- Canbaz, S. (2022). İlkokul ve ortaokullarda çalışan öğretmenlerin örgütsel adalet ve örgütsel sessizlik algıları arasındaki ilişki ̈Yüksek Lisans Tezï. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
- Cesur, A. ve Erol, E. (2020). Okul yönetiminde kayırmacılık ve örgütsel adalet arasındaki ilişki: Afyonkarahisar ili örneği. Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi-International Journal of Society Researches, 15(25), 3467-3496.
- Colquitt, J. A., Greenberg, J. ve Zapata-Phelan, C. P. (2005). What is organizational justice? A historical overview. In J. Greenberg ve J. A. Colquitt (EDS.), Handbook of organizational justice (pp. 3-56). Lawrence Erlbaum Associates Publishers
- Coşkun, Ö. F. (2020). Örgütsel Adalet ile Örgütsel Yaratıcılık Arasındaki İlişkide Örgütsel Sessizliğin Aracılık Rolü: Bursa İli Otomotiv Sektöründe Bir Araştırma. Yayımlanmamış doktora tezi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay
- Çakıroğlu, D. (2021, Ekim, 22-24). Örgütsel adaletin örgütsel güven ve iş tatmini üzerine etkisi. U. Karadavut, H. Şimşek ve M. Aslan (Ed.). Toplum 5,0'a Doğru Sürdürülebilirlik, II. International Academician Studies Congress, Karabük, Türkiye.
- Çeçen, A. (2003). Adalet kavramı: adalet kavramının göreliliği üzerine bir deneme. Turhan Kitabevi Yayınları.
- Çetin, A. (2019). İstanbul Büyükşehir Belediyesi Spor İstanbul' da Çalışanların Örgütsel Adalet ve Örgütsel Güven Algılarının Örgütsel Bağlılık Davranışı Üzerindeki Etkisi ve Buna Yönelik Bir Uygulama. Yayımlanmamış doktora tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Cohen, R. L. (1987). Disrtibutive justice: Theory and research. Social Justice Research, 1(1), 19-40.
- Çöp, S. (2008). Türki'ye ve Polanya'da Turizm Sektörü Çalışanlarının Örgütsel Adalet ve Örgütsel Bağlılık Algılarına İlişkin Bir Uygulama. Gazi Üniversitesi.
- Çırak, S. (2013). İlköğretim Okulu Öğretmenlerinin Örgütsel Adalet Algısı (Ankara/Yenimahalle). Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Dahmaz, A. (2019). Sınıf Öğretmenlerinin Örgütsel Adalet ve Duygusal Emek Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.
- Demir, N. (2021). Okul yöneticilerinin örgütsel adalet davranışları ile öğretmenlerin örgütsel bağlılık örgütsel güven duygusu arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mersin
- Doğan, S. ve Oğuzhan, Y. (2022). Örgütsel adaletin örgütsel sessizlik ve örgüte olan bağlılığa etkisi üzerine bir araştırma. Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 23(1), 183-203.
- Dursun, K. (2021). Yöneticilerin kullandıkları güç türleri ile öğretmenlerin örgütsel adalet algıları arasındaki ilişki Yüksek Lisans Tezi İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi.
- Ersoy, S. (2020). Öğretmenlerin okul yöneticilerinin kullandıkları örgütsel güç kaynaklarına ilişkin algıları ile örgütsel adalet algıları arasındaki ilişki Yüksek Lisans Tezi Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi.

- Ertürk, R. (2018). Öğretmenlerin örgütsel adalet ve örgütsel kimlik algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Eğitim Kuram ve Uygulama Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 89-98.
- Folger, R. G. ve Cropanzano, R. (1998). *Organizational Justice And Human Resource Management* (7). Sage Sage Publications Inc., USA.
- Gegekoğlu, Ş. (2021). Okul müdürlerinin kindarlık davranışları ile öğretmenlerin örgütsel adalet algıları arasındaki ilişki Yüksek Lisans Tezi Ondokuz Mayıs Üniversitesi
- Gölcür, M. (2022). Ortaokullardaki örgütsel etik iklim ile algılanan örgütsel adalet ilişkisi Yüksek Lisans Tezi Gazi Üniversitesi.
- Görgülü, H. (2021). Öğretmenlerin örgütsel adalet ile etkili okul algıları arasındaki ilişki Yüksek Lisans Tezi Düzce Üniversitesi
- Greenberg, J. (1990). Organizational justice: Yesterday, today and tomorrow. *Journal of Management*, 16(2), 399-432.
- Greenberg, J. ve Bies, R. J. (1992). Establishing the role of empirical studies of organizational justice in philosophical inquiries into business ethics. *Journal of Business Ethics*, 11(5), 433-444.
- Gökbayrak, N. C. (2020). Çaba-ödül dengesizliği ile örgütsel adalet arasındaki ilişki Yüksek Lisans Tezi Uludağ Üniversitesi.
- Gündoğan, A. O. (2013). Eylemde sorumluluk ve özgürlük ilişkisi. Erişim adresi: <http://aliosmangundogan.com/PDF/Bildiri/Ali-Osman-Gundogan-Eylemde-Sorumluluk-ve-Ozgurluk.Pdf>, Erişim tarihi, 7, 2015.
- Hoy, K. W. ve Tarter John, C. (2004). Organizational justice in schools: No justice without trust. *International Journal Of Educational Management*, 18(4), 250-259.
- İçerli, L. (2010). Örgütsel Adalet: Kuramsal Bir Yaklaşım. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 5(1), 67-92.
- İ Köroğlu, P. (2015). Sağlık kurumu çalışanlarının örgütsel adalet algılarının örgütsel sinizm tutumlarına etkisi (Master's thesis, On dokuz Mayıs Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü). *İdari Bilimler Fakültesi*, 12(3), 97-120.
- İşcan, Ö. F. ve Sayın, U. (2010). Örgütsel adalet, iş tatmini ve örgütsel güven arasındaki ilişki. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 24(4), 195-216.
- İyigün, N. Ö. (2012). Örgütsel Adalet: Kuramsal Bir Yaklaşım. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21, 49-64.
- Karaeminoğulları, A. (2006). Öğretim Elemanlarının Örgütsel Adalet Algıları ile Sergiledikleri Üretkenliğe Aykırı Davranışlar Arasındaki İlişki ve Bir Araştırma. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Kavak, O. (2016). Örgütsel Adalet Algısının Örgütsel Sessizlik ve Örgütsel Muhalefet Davranışı Üzerine Etkisi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars
- Köksal, K. (2018). Örgüt Kültürünün Örgütsel Adalet Algısına Etkisinde Etik İlkelerle İlişkin Algılarının Aracılık Rolü. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 14(2), 479-504.
- Kurt, M. (2020). Zonguldak Bülent Ecevit üniversitesi dış yerleşkelerinde görev yapan idari personelin örgütsel adalet algıları ile örgütsel bağlılıkları arasındaki ilişki Yüksek Lisans Tezi Bülent Ecevit Üniversitesi.
- Kurtulmuş, M. ve Karabıyık, H. (2016). Algılanan örgütsel adaletin öğretmenlerin işe yabancılaşma düzeylerine etkisi. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(2), 459-477, Doi: 10.14686/buefad.v5i2.5000175962.
- Moorman, R. (1991). Relationship between organizational justice and organizational citizenship behaviors: Do fairness perceptions influence employee citizenship? *Journal of Applied Psychology*, 76(6), 845-855

- Özen, J. (2002). Adalet kuramlarının gelişimi ve örgütsel adalet türleri. *Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arşivi*, 5, 107-117.
- Özyurt, D. (2021). Öğretmenlerin örgütsel adalete ilişkin algıları ile örgütsel muhalefet davranışları arasındaki ilişki Yüksek Lisans Tezi Harran Üniversitesi.
- Polat, S. (2007). Ortaöğretim Öğretmenlerinin Örgütsel Adalet Algıları, Örgütsel Güven Düzeyleri ile Örgütsel Vatandaşlık Davranışları Arasındaki İlişki. Yayımlanmamış doktora tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Sağbaş, N. Ö. (2020). Okullarda ayrılma, kayıtsız kalma, muhalefet ve sadakat ile örgütsel adalet ilişkisinde iş doyumunun aracı etkisi [Yayımlanmamış doktora tezi]. Hacettepe Üniversitesi
- Sarıca, P. (2020). Algılanan örgütsel adalet ile sanal kaytarma arasındaki ilişkinin analizi: Bir telekomünikasyon şirketi örneği. Yüksek Lisans Tezi Bahçeşehir Üniversitesi
- Titrek, O. (2009). The level of organizational justice in schools according to school types. *Journal of Human Sciences*, 6(2), 551-573.
- Töremen, F. ve Tan, Ç. (2010). Eğitim örgütlerinde adalet: Kavramsal bir çözümleme. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14, 58-70.
- Turhan, M., Erol, Y.C., Demirkol, M. & Özdemir, T.Y. (2019). The relationship between organizational justice perception and job involvement in teachers. *SDU International Journal of Educational Studies*, 6(2), 161-173.
- Tutar, H. (2007). Erzurum da Devlet ve Özel Hastahanelerde Çalışan Personelin işlem adaleti İş tatmini ve duygusal Bağlarının İncelenmesi. Süleyman Demirel Üniversitesi
- Ulutaş, M. (2018). Örgütsel adalet algısının çalışanların iş doyumunu ve işten ayrılma eğilimine etkisi. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(2), 333-352
- Uysal, M. (2014). Genel Liselerde Grev Yapan Öğretmenlerin Örgütsel Adalet Konusundaki Algıları (Altındağ İlçesi Örneği). Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yılmaz, K. and Taşdan, M. (2009), "Organizational citizenship and organizational justice in Turkish primary schools", *Journal of Educational Administration*, Vol. 47 No. 1, pp. 108-126. <https://doi.org/10.1108/09578230910928106>
- Yürük, D. (2020). İnsan kaynakları uygulamalarının örgütsel adalet algısına etkisine yönelik inşaat sektöründe bir araştırma Yüksek Lisans Tezi Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Yürür, S. (2008). Örgütsel Adalet ile İş Tatmini ve Çalışanların Bireysel Özellikler Arasındaki İlişkilerin Analizine Yönelik Bir Araştırma. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 13(2), 295-312.

Ek Belgeler

Ölçek Kullanım İzni Harici Gelen Kutusu x

CELALETTİN GENÇ

Sayın Soner hocam, Ben Celalettin GENÇ Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi'nde Eğitim yönetimi Alanında Tezsiz Yüksek Lisans yapmaktayım. " Ortaokullardaki okul

13 Şubat Pzt 15:09 (1 gün önce) ☆

spolat@kocaeli.edu.tr

Alici: ben ▾

Merhaba

Akademik nezaket gereği ilgili eserlere atıf yapmanız koşulu ile elbette ölçeği kullanabilirsiniz. Çalışmanızda başarılar dilerim.
Not: Ölçek doktora tezimde ölçek var.

Prof.Dr. Soner POLAT Prof.Dr. Soner POLAT
Kocaeli Üniversitesi Kocaeli University
Eğitim Fakültesi Faculty of Education
Eğitim Bilimleri Bölümü Department of Educational Sciences

13 Şubat 2023 15:09, "CELALETTİN GENÇ" <celalettin_genc22@erdogan.edu.tr> yazdı:

Sayın Soner hocam,
Ben Celalettin GENÇ Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi'nde Eğitim yönetimi Alanında Tezsiz Yüksek Lisans yapmaktayım. " Ortaokullardaki okul personellerinin örgütsel adalet düzeylerinin incelenmesi" konulu araştırmam için; Eğer izin verirseniz sizin Örgütsel Adalet Ölçeğinizi kullanmak istiyorum.
Çalışmalarınızda kolaylıklar dilerim, Teşekkür ederim

T.C.
RECEP TAYYİP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ETİK KURULU

DEĞERLENDİRME RAPORU

Toplantı Tarihi : 30/03/2023

Toplantı K. Sayısı : 2023/118

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Yüksek Lisans Öğrencisi Celalettin GENÇ'in "Eğitim kurumlarındaki çalışan personelin örgütsel adalet düzeylerinin incelenmesi" isimli projesi kapsamında yürütülecek çalışmalar için izin talebi kurulumuzca değerlendirilmiş olup;

- Etik açıdan uygun bulunmuştur.
- Etik açıdan uygun bulunmamıştır.
- Etik açıdan önerilen değişikliklerin yapılmasıyla uygun bulunmuştur.

Prof. Dr. Nebi GÜMÜŞ

Başkan

I.BÖLÜM KİŞİSEL BİLGİLER			
Cinsiyetiniz	Kadın ()	Erkek ()	
Yaşınız	,,,,,,		
Meslek kıdeminiz	,,,,,, yıl		
Okul türünüz	İlkokul ()	Ortaokul ()	Lise ()
Eğitim durumunuz	Ön Lisans ()	Lisans ()	Lisansüstü ()

ÖRGÜTSEL ADALET ÖLÇEĞİ

II.BÖLÜM ADALET		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
Aşağıda örgütsel adalet ile ilgili ifadeler yer almaktadır. Her ifade için uygun bulduğunuz						
1	Okul yöneticilerimizin ders programlarımızı adil bir şekilde yaptıklarını düşünüyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
2	Okul yöneticilerimiz, öğretim yılı başında dersleri branş arkadaşlarıma (zümre öğretmenlerine) adil olarak dağıtmaktadırlar.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
3	Okuldaki ders dışı işlerin öğretmenlere eşit dağıtıldığını düşünüyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
4	Okulda öğretmenlere verilen ödüllerin adil dağıtıldığını düşünüyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
5	Okul yöneticilerimizin öğretmenlere eşit sorumluluk yüklediğini düşünüyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
6	Okul yöneticilerimiz, işimizle ilgili kararları tarafsız bir şekilde verir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
7	Okul yöneticilerimiz, bizi ilgilendiren konularda ayırım yapmadan tüm görüşlerini almaya	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
8	Okul yöneticilerimiz okulla ilgili kararlar vermeden önce tüm öğretmenlerden tam ve bilgi	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
9	Okul yöneticilerimiz aldıkları kararları tüm öğretmenlere açıklar; eğer öğretmenler isterse,	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
10	Okul yöneticilerimiz yasa, tüzük, yönetmelik, genelge vb gibi mevzuat hükümlerini tüm öğretmenlere yansız ve tutarlı bir şekilde uygular.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
11	Okul yöneticilerimiz aldıkları kararların ayırım yapılmaksızın tüm öğretmenler tarafından	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
12	Okul yöneticilerimiz, tüm öğretmenlere nazik davranır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
13	Okul yöneticilerimiz okuldaki öğretmenlerin her birine onurlu ve saygılı davranır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
14	Okul yöneticilerimiz okuldaki bütün öğretmenlerin kişisel ihtiyaçlarına karşı duyarlı davranır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
15	Okul yöneticilerimiz bizimle ilgili kararlar verirken yasal haklarımızı göz bulundurur.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
16	Okul yöneticilerimiz işimizle ilgili verdikleri kararları uygulamadan önce, nasıl sonuçlanacağını her birimizle ayrı ayrı tartışır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
17	Okul yöneticilerimiz verdiği kararlarla ilgili bilgileri, isteyen tüm öğretmenlere ayırım yapmaksızın açıklar.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
18	Okul yöneticilerimiz işimizle ilgili verdiği kararları tek tek tüm öğretmenlere mantıklı biçimde açıklar.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
19	Okul yöneticilerimiz okulla ilgili verdikleri tüm kararları gizlemeden herkese çok açık bir şekilde açıklar.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)

Use of Computer Games in Kosovar Education

Senad Orhani⁴

Kyvete Shatri^{5*}

The use of computer games in formal education is an emerging field, especially in Kosovo, where education faces numerous challenges related to the quality of learning and student motivation. This study aims to examine the use of computer games in Kosovar education by analyzing existing national and international literature. The study methodology is based on a critical literature review, which aims to analyze, and evaluate existing literature on computer games in Kosovar education. The results show that computer games help improve academic performance, increase motivation, and develop students' critical thinking and collaboration skills. However, challenges such as lack of technological resources, insufficient teacher training, and skepticism about long-term effects remain significant obstacles. The study suggests strategic investments in technology, teacher training programs, and the development of supportive policies to maximize the benefits of games in education. These findings contribute to the development of educational practices and the creation of a sustainable basis for the integration of technology in Kosovar education.

Keywords: Computer games, Kosovar education, quality of learning, student motivation, technology in education.

To cite this article: Orhani, S. & Shatri, K. (2024) **Use of Computer Games in Kosovar Education.**

Kosovo Educational Research Journal, 5(3), 28-42.

⁴ Faculty of Education, University of Prishtina “Hasan Prishtina”, Prishtina, Kosovo

⁵ Faculty of Education, University of Prishtina “Hasan Prishtina”, Prishtina, Kosovo

*Corresponding author: kyvete.shatri@uni-pr.edu

1. Introduction

In Kosovo, integrating computer games into formal education is still an emerging field. However, there has been an increase in interest and efforts to use technology and digital games to improve learning outcomes and increase student engagement in the learning process. As a pedagogical approach, computer games can help develop critical thinking skills, creativity, and student collaboration, using simulations and challenges that reflect real-world situations (Gee, 2021). In global educational settings, the use of games has been seen as a way to address the needs of 21st-century students and prepare them for an increasingly technological economy (Prensky, 2020).

The use of games in education has also been effective in improving student motivation and achievement in science and technology subjects, where traditional engagement is often challenged. For example, an international study showed that students who used computer games to learn mathematics showed significant improvements in their understanding of abstract concepts and significantly reduced math anxiety (Clark et al., 2019). Furthermore, games provide an environment where students can make mistakes and learn from them without fear of punishment, which helps them develop self-confidence and resilience (Shaffer, 2020).

However, while the benefits of computer games are obvious, the challenges remain numerous. One of the main obstacles is the lack of technological resources and teacher skills to successfully integrate games into the classroom (Ertmer & Ottenbreit-Leftwich, 2020). There is also ongoing skepticism about the long-term effects of digital games on students' cognitive and social development, as well as concerns about their potential to cause addiction (Granic et al., 2014).

In Kosovo, the use of computer games in education is still in its infancy, but interest and efforts to integrate them are growing. In the Kosovar context, these games are seen as an opportunity to develop digital competencies among students and to improve the learning experience in educational settings with limited resources (Orhani, 2023). To maximize their potential, it is

essential to address existing challenges through supportive policies and investments in infrastructure and professional training for teachers.

This study aims to analyze the international literature on the benefits and challenges of using computer games in education, relating it to the Kosovar context. Through a critical review of the literature, this work will help develop better approaches for implementing games in formal education.

1.1. Problem Identification

In Kosovo, education faces numerous challenges, including improving the quality of learning and increasing student engagement in the learning process. The use of computer games as a pedagogical tool has been identified internationally as an effective approach to addressing these challenges. However, in the Kosovar context, the implementation of this method has been limited due to the lack of technological resources, insufficient teacher training, and institutional support (Haxhimusa & Krasniqi, 2021; Kraja & Islami, 2021).

International studies show that computer games can increase students' academic performance, foster the development of critical thinking skills, and increase their motivation (Granic et al., 2014; Clark et al., 2019). However, concerns about the long-term effects of digital game use on students' cognitive and social development continue to remain a challenge (Ertmer & Ottenbreit-Leftwich, 2020). In Kosovo, these challenges are further accentuated by the lack of infrastructure and technical support for teachers (Krasniqi & Hyseni, 2020).

1.2. Purpose of the Study

This study aims to explore the impact of computer games on Kosovar education by analyzing existing national and international literature on this topic. The main goal is to assess how computer games can be used to improve academic outcomes and increase student engagement in Kosovo. This study also aims to:

- To identify the challenges associated with the implementation of computer games in the Kosovar context.
- To provide recommendations for solving these challenges through evidence-based approaches.

- To contribute to the development of innovative educational practices in Kosovo.

This research aims to serve as a basis for educational policies and initiatives that support the use of technology in education, emphasizing the importance of a systematic approach to integrating computer games into teaching and learning.

1.3. Research Questions

1. What are the main benefits of using computer games in Kosovar education?
2. What are the challenges and limitations documented in the existing literature?
3. What suggestions can be made to address these challenges and improve the implementation of games in education?

2. Literature Review

A recent study by Saliu and Bicaj (2022) highlights that the use of Information and Communication Technology (ICT) in Kosovo education has become an essential part of the secondary education curriculum. This inclusion aims to develop students' digital competencies and equip them with the necessary skills to function in an increasingly digitalized society. Computer games, as part of this process, offer a valuable opportunity to foster learning through interactive and hands-on methods (Saliu & Bicaj, 2022). Furthermore, another study conducted by Qekaj-Thaqi and Thaqi (2021) found that teachers in Kosovo have begun to accept and integrate computer games into the teaching process, although there are still challenges related to the lack of adequate training and technological resources. According to them, these games can contribute to improving learning outcomes, especially in technological and scientific fields, by providing a more attractive and motivating environment for students (Qekaj & Thaqi, 2021).

On the other hand, the authors have emphasized that one of the main advantages of using games in education is their ability to create a learning environment that is closer to students' reality, making learning more understandable and practical. Through simulations and game-based scenarios, students can develop practical skills and apply the knowledge gained in ways that are more relevant to their daily experiences (Saliu & Bicaj, 2022; Qekaj & Thaqi, 2021). However, the integration of computer games into teaching in Kosovo is not without

challenges. A study by Krasniqi and Hyseni (2020) has shown that some teachers feel unsure about using games in the classroom due to a lack of experience with technology and a fear that games may lose their educational value if not used appropriately. This study suggests that it is necessary to provide training and support to teachers so that they can successfully integrate games into their teaching (Krasniqi & Hyseni, 2020). Similarly, Kraja and Islami (2021) analyzed current practices and future opportunities for integrating game-based teaching into the Kosovo education system. They found that while there is growing interest in using games in teaching, significant challenges remain, including a lack of institutional support and adequate training for teachers. The authors suggest that to achieve the full potential of this method, greater investment in infrastructure and professional development for teachers is necessary (Kraja & Islami, 2021).

Authors Gashi and Berisha (2020) focus on the role that computer games play in increasing digital literacy in primary education in Kosovo. Their study showed that the use of digital games can help improve students' digital skills, making them better prepared for the challenges of modern society. However, the authors emphasize that there are obstacles such as the lack of equipment and teachers' knowledge to implement these games effectively (Gashi & Berisha, 2020). Meanwhile, Kelmendi and Shala (2019) examined teachers' perceptions of game-based teaching in the context of educational reforms in Kosovo. They found that teachers were generally positive towards this method, but expressed concerns about its successful implementation due to the lack of resources and training. This study emphasizes the importance of continued support and appropriate policies to encourage the wider adoption of games in Kosovar education (Kelmendi & Shala, 2019).

Authors Haxhimusa and Krasniqi (2021) addressed the main benefits and barriers faced in implementing digital games in the Kosovo education system. The authors identified that while games have great potential to increase student engagement and motivation, the main challenges include the lack of technological resources and teacher resistance to change. They recommend a more systematic approach to integrating games, including supportive policies and training for teachers (Haxhimusa & Krasniqi, 2021). Miftari and Kastrati (2022) examined the impact of digital games on student motivation and engagement in several schools in Kosovo. Their findings show that digital games not only improve students' motivation to learn but also help develop critical thinking and collaboration skills. The authors suggest that

integrating games into school curricula should be done strategically to maximize educational benefits (Miftari & Kastrati, 2022).

A recent study by Kusari-Radoniqi and Orhani (2024) analyzes the impact of video games on the ethical development and behavior of different age groups. Through an in-depth analysis of the existing literature, the study identifies the positive and negative effects that video games have on children and adolescents. The results show that, while video games can improve cognitive skills and coordination, they can also promote aggressive behavior and negatively affect the ethical development of young people. The study concludes with recommendations for ethical and responsible guidance of video game use, emphasizing the importance of education and awareness of users and parents (Kusari-Radoniqi & Orhani, 2024).

The study conducted by Orhani (2023) on teaching and learning basic mathematical concepts through digital games highlights several key findings regarding the effectiveness of this method in the education of lower secondary school students. According to the study, digital games help improve students' academic performance by increasing their motivation and interest in the subject of mathematics. Digital games provide an interactive environment, where students can practice their skills through repeated experiences without fear of failure, which makes the learning process more attractive and effective. Furthermore, the findings show that the use of digital games helps reduce mathematical anxiety and increase students' self-efficacy, thus contributing to an overall improvement in learning outcomes (Orhani, 2023). Similarly, another study by Orhani (2023) on the use of digital games to understand fraction concepts shows that digital games have a significant impact on improving student's performance in mathematics, especially in fraction concepts. The study used a mixed-methods approach and included a pre-test and post-test to measure the effects of the intervention through digital games. The results showed a significant improvement in test scores after the intervention, achieving a significant increase of 33.08% overall in understanding fraction concepts. In particular, concepts such as comparing fractions, expanding and simplifying, fraction operations, and solving fraction problems showed significant improvements compared to traditional teaching. Furthermore, the students involved in the case study experienced increased motivation and a positive experience while using digital games,

indicating that these games can be an effective tool to support teaching and learning in mathematics (Orhani, 2023).

Therefore, while the use of computer games in education in Kosovo is still in the early stages of development, recent studies show that they have great potential to improve learning outcomes and increase student motivation. To achieve this potential, it is essential to address existing challenges through ongoing training and support for teachers and through the development of games that are adapted to the Kosovo educational context.

4. Methodology

This study is based on a critical literature review, which aims to analyze and evaluate the existing literature on the use of computer games in Kosovar education. This methodology was chosen because of its ability to examine in depth the benefits and challenges of this approach to teaching, identify research gaps, and propose new approaches to improve existing practices.

4.1. Literature Selection

The literature selection was done using clear inclusion and exclusion criteria. The review included studies that address the use of computer games in Kosovar education or similar contexts. To ensure topicality, studies published within the last ten years and peer-reviewed were selected. Articles that do not directly address this topic or that are based only on theory, without providing empirical data, were excluded. Search sources include platforms such as Scopus, WoS, Google Scholar, and PubMed, as well as reports from educational institutions in Kosovo.

4.2. Data collection and analysis

The collected literature was analyzed using a thematic approach and critical appraisal. Through thematic analysis, key areas were identified such as the impact of games on academic outcomes, improving student motivation and engagement, and technological and institutional challenges. The articles were assessed for their methodological quality and consistency, focusing on the weaknesses and limitations documented in these studies. This analysis served

to highlight gaps in the existing literature, such as the lack of studies on the long-term impact of games on student skills and the role of teachers in their adoption.

4.3. Benefits and limitations of the study

The main benefits of this methodology include a comprehensive and structured analysis of the existing literature, helping to identify research gaps and provide valuable recommendations for the future. However, the main limitations include the dependence on the quality and quantity of the existing literature and the specific focus on the Kosovar context, which may limit the generalizability of the findings.

5. Results

This chapter summarizes the main findings from the literature review, highlighting the benefits and challenges of using computer games in Kosovar education. The analysis is divided into several main areas to reflect the different dimensions of this pedagogical approach. The thematic analysis table of results contains the main themes of the study, key findings, and challenges or opportunities identified in the literature.

Table 1. Thematic analysis of results

Theme	Key Findings	Challenges / Opportunities
Improving Academic Results	Improvements in understanding abstract concepts and reduction in math anxiety.	Improvement in learning through interactive methods.
Increased motivation and engagement	Higher engagement through challenges and rewards.	Greater involvement of students in the learning process.
Developing critical and social skills	It promotes the development of critical thinking, collaboration, and problem-solving skills.	Better preparation for real challenges.
Lack of technological infrastructure	Many schools have limited technological resources.	Technological limitations in schools.
Insufficient teacher training	Teachers feel unprepared to use games in the classroom.	Lack of training and resources for teachers.
Skepticism and fear of negative influences	Concerns about long-term impact and addiction to gaming.	Parents' and teachers' fears about negative effects.

Increased investment in technology	Investments in new equipment and infrastructure are needed.	Solving technological limitations.
Providing training for teachers	Training is critical for the effective use of games. Policies should encourage	Increasing teachers' technological skills.
Development of supporting policies	the integration of technology into the curriculum.	Greater institutional and social support.

5.1. The benefits of computer games in Kosovar education

Computer games have shown significant effectiveness in improving students' academic performance. The use of educational games in the classroom has helped reduce math anxiety and increase students' self-confidence. Furthermore, study results show that abstract concepts become more understandable to students through the interactive and visual approaches that games offer. Computer games provide an interactive and challenging environment, which helps increase students' motivation to learn. Students are more engaged when faced with activities that include rewards and challenging levels. This approach has proven to be particularly effective in involving students who are traditionally less interested in academic subjects. The use of digital games in the classroom has contributed to the development of critical thinking, collaboration, and problem-solving skills. Through simulation scenarios, games help students make decisions and learn from the consequences of their choices. This approach has the potential to help students prepare for real-world challenges.

5.2. Challenges of implementing computer games

One of the biggest obstacles to integrating computer games into Kosovar education is the lack of technological equipment in schools. Many schools lack the resources necessary to implement advanced technology, which limits the potential for using games. Teachers often feel insecure about using games in the classroom due to the lack of specialized training and support resources. This factor has negatively affected the rate of implementation of games as a teaching tool. Despite the documented benefits, there is skepticism about the long-term impacts of games on student behavior and performance. There are concerns about the potential for creating addiction to games and loss of academic focus.

5.3. Opportunity for improvement

The results show that to maximize the benefits of computer games, it is necessary to invest in the technological infrastructure of schools. This includes providing adequate equipment and access to the Internet. Professional training is essential to help teachers effectively use computer games in the classroom. Training programs should focus on developing their pedagogical and technological skills. To support the implementation of games, educational policies that promote the use of technology as an integrated part of the curriculum are needed. These policies should also address parental and community concerns about the impacts of games.

6. Discussions

The results of this study clearly show that the use of computer games in Kosovar education has great potential to improve the quality of learning and increase student engagement. The identified benefits include improving academic performance, and motivation, and developing students' critical and social skills. These findings are consistent with international studies that demonstrate that computer games offer an interactive and innovative way to learn, improving digital skills and increasing students' self-confidence (Granic et al., 2014; Clark et al., 2019).

On the other hand, the challenges of integrating digital games into teaching are obvious. Schools in Kosovo face a lack of technological infrastructure and limited resources, which limits the ability to successfully implement this teaching method. Furthermore, insufficient teacher training and skepticism about the long-term impacts of games have negatively affected their spread in formal education (Ertmer & Ottenbreit-Leftwich, 2020; Krasniqi & Hyseni, 2020).

Studies show that the use of computer games helps reduce math anxiety and increase self-confidence, making the learning process more engaging and effective (Orhani, 2023). In particular, games help develop abstract concepts, which are often challenging for students in traditional teaching approaches (Clark et al., 2019). This is consistent with international studies suggesting that digital games provide an environment where students can practice and learn from their mistakes without fear of punishment (Shaffer, 2020).

While the benefits are clear, challenges remain. The limited use of games in Kosovar education is largely due to the lack of technological equipment and teachers' knowledge for their effective integration (Krasniqi & Hyseni, 2020). To overcome these challenges, strategic investments in infrastructure and ongoing training for teachers are needed. This approach will help address barriers and support the implementation of games in learning environments (Ertmer & Ottenbreit-Leftwich, 2020).

To maximize the impact of computer games in Kosovar education, it is important to develop supportive policies that encourage the integration of technology into the curriculum. These policies should include institutional support, as well as education and awareness of teachers and parents about the benefits of this teaching method (Kraja & Islami, 2021). Likewise, improving access to technological devices and resources should be a priority to ensure that games are used effectively in the classroom.

6.1. Answers to research questions

1. What are the main benefits of using computer games in Kosovar education?

The use of computer games in Kosovar education has shown several important benefits:

- Improving academic outcomes: Educational games have helped increase understanding of abstract concepts, especially in math and science subjects, reducing math anxiety and increasing students' self-confidence (Clark et al., 2019; Orhani, 2023).
- Increased motivation and engagement: Students show greater engagement when faced with interactive and challenging activities that include rewards and varying levels of difficulty (Granic et al., 2014).
- Developing critical and social skills: Games help students develop critical thinking, collaboration, and problem-solving skills by simulating real-life situations (Shaffer, 2020).

2. What are the challenges and limitations documented in the existing literature?

The implementation of computer games in Kosovar education faces several challenges:

- Lack of technological infrastructure: Kosovar schools often lack sufficient technological equipment and resources to implement games on a large scale (Haxhimusa & Krasniqi, 2021).
- Insufficient teacher training: Teachers feel insecure about using games in the classroom due to a lack of specialized training and knowledge about technology (Krasniqi & Hyseni, 2020).
- Skepticism and ethical concerns: There is skepticism about the long-term impacts of games, including concerns about addiction and negative effects on students' cognitive and social development (Granic et al., 2014).

3. What suggestions can be made to address these challenges and improve the implementation of games in education?

To address the identified challenges and maximize the benefits of computer games, it is recommended:

- Investment in technology: Providing technological equipment and internet access to schools, ensuring that all students have equal opportunities to benefit from this access (Kraja & Islami, 2021).
- Providing training for teachers: Training should focus on developing teachers' technological and pedagogical skills to successfully integrate games into teaching (Ertmer & Ottenbreit-Leftwich, 2020).
- Developing supportive policies: Educational policies should encourage the use of games as an integrated part of the curriculum, providing institutional and material support for teachers and students (Kraja & Islami, 2021).

7. Conclusion

The use of computer games in Kosovar education offers a valuable opportunity to transform the learning process, improving academic outcomes and increasing student motivation. Through interactive mechanisms and approaches based on rewards and challenges, computer games help students develop important skills such as critical thinking, collaboration, and problem-solving. However, challenges related to limited technological infrastructure and lack of training for teachers remain significant obstacles to the successful implementation of this

method in Kosovar education. Investment in technological equipment and the development of professional training programs for teachers are necessary to overcome these obstacles. Also, supportive policies that promote the integration of games into the curriculum will help increase their use and benefits. In conclusion, if the challenges are addressed strategically, computer games can become an essential component of the education system, contributing to a better and more sustainable education for students in Kosovo.

References

- Clark, D. B., Tanner-Smith, E. E., & Killingsworth, S. S. (2019). Digital games, design, and learning: A systematic review and meta-analysis. *Review of Educational Research, 89*(1), 79–122. <https://doi.org/10.3102/0034654318799354>
- Ertmer, P. A., & Ottenbreit-Leftwich, A. T. (2020). Teacher technology change: How knowledge, confidence, beliefs, and culture intersect. *Journal of Research on Technology in Education, 42*(3), 255–284. <https://doi.org/10.1080/15391523.2010.10782551>
- Gashi, F., & Berisha, B. (2020). The role of computer games in enhancing digital literacy in Kosovo's primary education. *Journal of Digital Education, 15*(2), 89-104.
- Gee, J. P. (2021). What video games have to teach us about learning and literacy. *St. Martin's Press*.
- Granic, I., Lobel, A., & Engels, R. C. (2014). The benefits of playing video games. *American Psychologist, 69*(1), 66–78. <https://doi.org/10.1037/a0034857>
- Haxhimusa, A., & Krasniqi, B. (2021). Challenges and benefits of digital game integration in Kosovo schools. *Kosovo Educational Journal, 15*(2), 20–35.
- Haxhimusa, A., & Krasniqi, S. (2021). Implementing digital games in Kosovo's education system: Benefits and barriers. *Kosovo Journal of Educational Research, 13*(1), 77-90.
- Kelmendi, F., & Shala, A. (2019). Teacher perceptions of game-based learning in the context of Kosovo's educational reforms. *Education and Development, 9*(3), 45-60.

- Kraja, A., & Islami, V. (2021). Exploring the integration of game-based learning in the educational system of Kosovo: Current practices and future opportunities. *International Journal of Educational Technology*, 8(4), 123-137.
- Kraja, M., & Islami, F. (2021). Practical opportunities for using digital games in Kosovo education. *Education Advances*, 12(4), 15–27.
- Krasniqi, B., & Hyseni, A. (2020). Challenges and benefits of digital game integration in Kosovo schools. *Kosovo Educational Journal*, 15(2), 20–35.
- Krasniqi, L., & Hyseni, A. (2020). Challenges in Integrating Computer Games in the Educational Process in Kosovo. *Journal of Educational Research*, 12(3), 45-56.
- Kusari-Radoniqi, Y., & Orhani, S. (2024). The Ethics of Video Games and Their Effect on Different Age Groups. *GAS Journal of Education and Literature*, 1(2), 44-50.
- Miftari, E., & Kastrati, Z. (2022). The impact of digital games on student motivation and engagement in Kosovo. *Advances in Educational Psychology*, 11(1), 101-115.
- Orhani, S. (2023). Teaching and Learning Basic Mathematical Concepts Based on Digital Games. *International Journal of Current Researches in Sciences, Social Sciences and Languages*, 3(2), 40-48.
- Orhani, S. (2023). Relation Between Math Anxiety and Playing Computer Games: Students Perceptions, *Kosovo Educational Research Journal*, 4(1), 43-57.
- Orhani, S. (2023). Understanding Fractions with Playing Digital Math Games: Case Study. *International Journal of Research Publication and Reviews*, 4(4), 1666-1673.
- Prensky, M. (2020). Digital game-based learning. *McGraw-Hill Education*.
- Qekaj, A., & Thaqi, B. (2021). The Role of Digital Games in Enhancing Learning Outcomes in Kosovo. *Education and Information Technologies*, 26(5), 567-583. <https://doi.org/10.1007/s10639-021-10412-x>.

Saliu, F., & Bicaj, A. (2022). ICT Integration in the Kosovo Education System: Opportunities and Challenges. *European Journal of Educational Research*, 11(2), 233-245. <https://doi.org/10.12973/eu-jer.11.2.233>.

Saliu, H., & Bicaj, A. (2022). The digital competence of future teachers in Kosovo. *In Digital Literacy for Teachers*, 229-244.

Shaffer, D. W. (2020). How computer games help children learn. *Palgrave Macmillan*.

Rumi and Rumism in Terms of Objectives and Basic Principles of Turkish National Education

Prof. Dr. Cem Tuna⁶

Hasan Kara⁷

Abstract

Jalāl al-Dīn Muḥammad Rūmī, a leading figure in Rumism, centered his teachings on love, compassion, tolerance, and humanity, aiming to impart these values to all people through his writings. He strongly believed in the transformative power of education and its potential to enhance the environment. Rūmī posited that individuals have the capacity to learn and can be refined by overcoming negative traits through education. He emphasized that educators should practice patience, encourage students constructively, and provide motivation throughout the learning process. His teachings advocate for honesty, humility, and generosity toward others. For centuries, Rūmī has been recognized as an informal educator, inspiring countless writers and thinkers by articulating Islamic and humanistic ideals through the mediums of music and dance, which he used to combat negativity and malevolence. The core tenets of Rumism include serving humanity, exemplifying kindness, applying intelligence for ethical purposes, possessing a profound understanding of human nature, fulfilling religious duties with humility, and maintaining both material and spiritual integrity. This research aims to compare the fundamental principles and goals of the Turkish National Educational System with those of Rumism. The findings indicate significant consistency and resemblance in areas such as value education, lifelong learning, and the cultivation of responsible citizenship, concluding with a discussion and recommendations.

Keywords: Objectives and basic principles of Turkish National Education System, Rumi, Rumism, Basic principles and related applications of Rumism.

To cite this article: Tuna, C. & Kara, H. (2024). **Rumi and Rumism in Terms of Objectives and Basic Principles of Turkish National Education**. Kosovo Educational Research Journal, 5(3), 43-54.

Türk Milli Eğitiminin Amaçları, Temel İlkeleri Açısından Mevlânâ ve Mevlevilik

⁶ Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, 53200 Çayeli-RİZE. cem.tuna@erdogan.edu.tr, ORCID: 0000-0002-6846-8676

⁷Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Öğrencisi. hasan_kara23@erdogan.edu.tr, ORCID: 0009-0002-9027-5392

Özet: Mevlevîliğin önde gelen temsilcisi Hz. Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, sevgi, kardeşlik, hoşgörü, insan olma konularını işlemiş, bunları tüm insanlara öğretmeyi amaçlamıştır. Hz. Mevlânâ, eğitimin gücüne ve çevrenin etkisine inanır. İnsan eğitilebilir bir varlıktır. İnsan eğitim yoluyla olumsuz yönlerinden arınabilir. Eğitimci eğitim faaliyetini yerine getirirken sabırlı olmalı, öğrencinin yaptığı yanlışları onu kırmadan düzeltmeli, öğrenciyi güdülemelidir. Hz. Mevlânâ insanlara alçak gönüllü, doğru olmalarını, iyilik yapmalarını öğütlemiştir. Her türlü sevgisizliğe, kötülüğe, olumsuzluğa karşı İslami ve insani ilkeleri şiir, musiki ve raks içinde birleştirip dile getirmiş, etkisi yüzyıllarca devam etmiş ve edecek olan büyük bir yaygın eğitimcidir. Mevlevîliğin temel ilkeleri arasında; insanlığa hizmet etmek, başkalarına her zaman iyi ve güzel davranışın örneği olmak, akli iyi kullanmak, hikmet sahibi olmak, dinî esasları iyi bilmek, dindar olmak, içini her zaman temiz tutmak, alçak gönüllü olmak, maddi ve manevi temizliğe önem vermek yer almaktadır.

Bu çalışmada Türk Milli Eğitim Sisteminin genel amaçları ve ilkeleri, Mevlevîliğin temel ilke ve uygulamaları ile karşılaştırılmaya çalışılmıştır. Çalışmanın sonunda Türk Milli Eğitim Sisteminin genel amaç ve ilkeleri ile Mevlevîlik ilke ve uygulamalarında değerler eğitimi, yaşam boyu eğitim, her yerde eğitim, iyi insan, iyi vatandaş, iyi meslek sahibi bireyler yetiştirme gibi birçok açıdan benzerlik, uyumluluk saptanmıştır. Çalışma sonuç ve önerilerle sonlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türk Milli Eğitiminin amaç ve ilkeleri, Mevlana, Mevlevîlik, Mevlevîlik ilke ve uygulamaları

Introduction

Education is one of the organizations that creates the social construct and agreement by improving the members of society, preparing them for the social context they will face, and having an important role during the domestication process. Access to educational services or opportunities is among the population's rights accepted and stated by national and international codes. The state is responsible for undertaking the right to education and is very crucial for sustaining the existence of the state itself (Gül, 2020: 37). In Turkey, the principles and application style of the right to education are regulated by the 3. constitution of the Republic of Turkey (in use since 1982) at once and set by laws, codes, guides, and directives in detail. The constitution mentions the imprescriptibility of the right to education, per modern scientific and educational principles, and the freedom of education and instruction (art. 42). Publicness and imperativeness, regulations concerning private schools, equality of opportunity and possibility, activities suitable in the educational context, permanency, rights of minorities and non – citizens to education, declaration of Turkish language as the medium of instruction and principles of foreign language education are determined in the same article (Akyüz, 2020: 371).

The Basic Law of National Education (BLNE) is one of the codes regulating the Turkish National Educational System. This law presents the education system in a holistic structure and explains it. The overall structure of the educational system, being a ‘teacher’ as a profession and duties or responsibilities of the state in the educational process are propounded. It is aimed to coach individuals for tomorrow’s society by highlighting the development of humankind. According to BLNE, the broad aims of Turkish National Education are to raise all students as good citizens and characterful individuals and provide enough education in order to provide each individual a profession. Moreover, some principles are creating the essence of Turkish national education such as publicness and equality, needs of the individual and the society, counseling, the right to education, equality on access and opportunity to educational resources,

permanency, the education of democracy, giving instruction under the scientific principles, systematicness, alignment of the family and school and education in every context (Akyüz, 2020: 390). Turkish educational system is divided into two main categories: Formal and informal. Instruction given in the school context is defined as ‘formal education’ whereas ‘informal education’ is the educational process done with the aim of supporting formal activities.

Various sect lodges (Turkish: *tekke or dergah*) functioned as an informal educational foundation while the Ottoman elementary – primary schools and Muslim theological schools (Turkish: *medrese*) played the role of formal educational organizations. One of these organizations, the Rumism, is the religious fraction ascribed to the Jalāl al-Dīn Muḥammad Rūmī. Rumi’s religious and sufistic ideas are based on The Holy Qur’an and The Sunnah, words and actions made by Prophet Mohammed (Canbulat, 2010: 438 – 439). The first formation phase of Rumism started at 13. century after the death of its founder, Jalāl al-Dīn Muḥammad Rūmī. The ‘*çelebi*’ title was ascribed to the person in the place of Rumi’s caliph in Rumism. Çelebi Hüsameddin and Sultan Veled (Rumi’s son) were the founders of sect. The first *postnişin* (sheik) in the position of *çelebi* is Çelebi Hüsameddin, and Sultan Veled takes position number two. Then, it became tradition for the position of *çelebi* to be handed on from father to son or between the family members (Bölükbaş, 2011: 19).

Serving the good of humanity, being an example of proper and kind behaviors to others, using intelligence for decent purposes, having wisdom, acquiring an adequate amount of religious information, being a devout person, keeping the soul clean in every time and every condition, being humble and giving importance to materialistic and spiritual innocence are the basic principles of Rumism (URL - 1 , 2023; URL - 2 , 2023; URL - 3, 2023). These principles show some similarities with the broad objectives and basic principles of the Turkish National Educational System. For example, creating a good professional-owner citizen, the needs of the individual and the society, counseling, the right to education, permanency, the education of democracy, alignment of school and family, and education in every context are remarkable principles. In this study, it is aimed to compare basic principles, instruction methods, and broad objectives of the Turkish National Education System with Rumism’s main principles and their implementations.

Rumi’s immortal work *Mesnevi I, II, III, IV, V and VI. volumes* (translated by Veled İzbudak and reviewed by Abdülbaki Gölpınarlı) from İstanbul, MEB Yayınları is grounded as the main source of this article, also other works related to the topic are used.

Method

Document analysis, one of the qualitative research methods, is used in this study. By reading the couplets and passages in “*Mesnevi I, II, III, IV, V and VI*” and other works, the research questions of how the concept of Mevlevi is compared in terms of the general purposes and principles of the Turkish National Education System and teaching principles and methods are sought. The couplets thought having a relationship with Rumism are accepted as data and content analysis method, one the qualitative data methods are applied to these data. The data collected for the ultimate aim of the study is named as ‘Rumism’ and the principles of Rumism were conceptualized and interpreted.

Research Findings

1. Principles, Implementation, and Education in Rumism

Rumi explains the role of the teacher as a deputy of Allah (God) and a trustworthy person (Karaköse, 2007: 157). He uses various allegories to define the importance of knowledge and scholars. Knowledge is vital and resembles the water of immortality, while the scholar is compassionate for all humanity (Karaismailoğlu, 2011: 115).

'Knowledge is the seal of the kingdom of Solomon: the whole world is formed, and knowledge is the spirit (vol. 1, p. 9. couplet 1023).'

'All the wise have said this same thing: the wise man is a (Divine) mercy to created beings (vol. 1, p. 72. couplet 711).'

'Know, O son, that everything in the universe is a jug which is (filled) to the brim with wisdom and beauty (vol. 1, p. 206. couplet 2862).'

The word 'knowledge' is found in the Holy Qur'an 750 times in different forms (Karaman, 2010: 310 – 311). Features of scholars showing ownership of various kinds of knowledge rank in verses and hadiths with different and significant features (Karagöz, 2010: 21 – 23). The process of familiarizing the knowledge consists of being curious, asking questions, and getting answers. The knowledge waits for its owners with an unexplained and undefinable aspiration (Karaismailoğlu, 2011: 117 – 118).

'Both question and answer arise from knowledge, just as the thorn and the rose from earth and water (vol. 4, p. 241. couplet 3008).'

'Dialectic knowledge, which is soulless, is in love with (eager for) the countenance of customers (Rumi, 2015: 259. couplet 2422).'

Rumi states that scientific research efforts start with the existence of curiosity and continue with the question-answer process. The knowledge waits for its followers, addicts, and nosies as a treasure to be discovered and becomes common merchandise as much as appears. The next phase of the process is teaching the knowledge to eager learners (Doğan, 2019: 23).

Rumi believes in the strength of education and the impact of the environment. Education is the key to spiritual awakening or self-realization, the main goal of Rumist education (Abdullah, 2018: 4; Mohammedi etc., 2022: 206). Humankind is an educable organization that can be purified from its negative features. The educator must be patient while fulfilling his duty to instruct others, correct his learners' mistakes without any misunderstandings or possible heartbreaks, and motivate or encourage his learners (Akyüz, 2021: 55; Doğan, 2019: 21; Usta, 1995: 53). The notion of 'patience' is among the core values of the Turkish educational system. Students are motivated when the objectives in the curriculum applied in the schools are stated and clarified by the teacher. Rumi explains this situation as follows: 'Children unnoticing the benefits of the school can go to the school by force.' They go to school when they happily and enthusiastically to understand the real meaning of the school (Karaköse, 2007: 157). Informing about the objective, motivation, feedbacks, correcting and reinforcing are some of the principles of instruction (Pala, 2008: 38).

In Rumi's educational perspective; three important factors create the basic for reaching the main goals of education: the aim, the quality of the education, and the intelligence. Rumi states that if these features work in harmony during the educational process, the aims of education can be obtained in a short time: providing a fully – functioning justice system, improving the conditions a learner experiences, promoting and cultivating the use of reason, the protection of the language and avoiding mocking or disturbing others (Kamane, Yosefi and Keshtiarai, 2023: 3050).

Another important aspect of Rumi's educational perspective is the differentiation of educational goals towards different age groups. Rumi explains the goals of his educational

system for adolescents and youth as follows: understanding the physical and spiritual knowledge of the universe (the human being, the world, the creator of the universe, the values etc.), using the susceptibilities and intelligence for reaching percipiency and the knowledge, getting familiar with the experiences of previous generations and loyalty to the ethical code of conduct in society (Mohammedi etc., 2022: 209).

According to Mohammedi and his friends, the goals of Rumi's educational perspective change when adults are taken into consideration: In the micro context, improving cognitive abilities such as thinking, gathering knowledge, and getting self-knowledge are the main goals of adult education per Rumi. Intellectual enrichment by inquiry and discovery is the intermediate-level objective of Rumi's educational system. In the last resort, being loyal to and seeking the mercy of God is the final and broadest goal of education (Mohammedi etc., 2022: 210).

The teacher, as Rumi indicates, is the responsible person for putting the instruction process into practice at the first front. The teacher has the authority to solve educational problems and should use this authority. If the children show the hostility against the teacher, they create a great amount of damage to their own educational process (Karaismailoğlu, 2011: 156).

If the sick man become an enemy to the physician, or if the boy shows hostility to the teacher,

In truth they act as brigands against themselves: they waylay their own mind and spirit.

If a fuller take offence at the sun, if a fish is taking offence at the water,

Just once consider whom that (anger) injures, and whose star is eclipsed by it in the end.' (vol. 2, couplets 795 – 798; cited by Karaismailoğlu, 2011: 156; Mevlana, 2015: 205. couplets 796 – 799).

Positive outcomes in education can only be gained by respecting the teacher. According to Karaköse (2007), Rumi underlines the need for respect by saying 'What an awful learner that struggles with the teacher and thinks of himself as a teacher.', and emphasizes 'the respect' element found in educational curriculums defining the process of respect between the different stakeholders of the educational system such as the younger vs. the elder student or the student vs. the teacher (Karaköse, 2007: 156). However, the teacher must show the same respect to students and should not give haphazard punishments (Karaköse, 2007: 158).

The teacher should define the instruction methods used during the education process based on students' levels and should be a child if needed (Karaismailoğlu, 2011: 157; Karaköse, 2007: 156 – 157). This attitude is suitable for the 'student-centeredness', one of the educational principles (Pala, 2008: 37).

'For a newborn child the father makes babbling sounds, though his intellect may make a survey of the (whole) world.

The dignity of the master's learning is not diminished if he says that (the letter) alif has nothing (has no diacritical mark).

For the sake of teaching that tongue-tied (child), one must go outside of one's own language (customary manner of speech). (vol. 2, couplets 3301 – 3304, cited by Karaismailoğlu, 2011: 157; Rumi, 2015: 289, couplets 3297 – 3300).'

"To reach the truth, one must be moral. Instead of external beauty, one must pay attention to inner beauty.

Ultimately, know that a beautiful and good appearance with a bad nature is worthless.

If the appearance is ugly and unpleasant but has good morals, die at his feet (vol 2. p. 91. couplets 1014 – 1015)."

By taking a further step, Rumi states that redounding the knowledge to someone not fixing moral values could be very dangerous: Teaching expertise and science to a person with a bad nature is like giving a sword to a bandit cutting the road (Karaköse, 2007: 157).

The school aims to acquire the objectives. The school and its materials used during the teaching process is a tool for achieving the objectives (Karaismailoğlu, 2011: 128). However, reaching the objectives of educational structure aims depends on the meaningfulness of the materials. (Pala, 2008: 44; Doğan, 2019: 21).

'Madrasah, lecture notes and their copies are left behind when information is obtained.' (vol, 6. p. 295, couplets. 3735).

'Make it simple and short, Vessalam.' (vol.1, p.18)

Giving education concretely and keeping the topics together is very important (Karaismailoğlu, 2011: 128). Also, Rumi believes gradualness is a crucial factor in instruction (Pala, 2008. p. 34). Learners can be motivated if the teacher participates in the educational process actively. According to Rumi, the listeners are the cause of nice speech; excitement and the possible effort of the teacher is the effect of the learner (Karaköse, 2007: 158). Under this condition is guaranteed, the possibility of smooth and healthy interaction between teacher and student occurs (Pala, 2008: 35).

The Mathnawi, consisting of six volumes and approximately 26.000 couplets, is the most important and influential work of Rumi. The main sources of The Mathnawi are the Holy Qur'an and the Hadiths. It is a guidance book used to understand some topics such as real love, being a fine and example person to others, good morals and being a servitude, etc. Cures of spiritual illnesses, bad characteristics and dotty beliefs are presented as hidden in stories and anecdotes (Başoğlu, 2020, vol. 5: 521). He makes people think while laughing, warns and makes the education of values (Doğan, 2019: 29). The Mathnawi is a noteworthy resource that educates humanity lifelong, teaches how to become and live as a human.

2. Different Types of Education According to Rumi

2.1. Education of Identity

In Rumi's educational perspective, main focus is to instruct the learners not to forget themselves in spiritual journey but to help them understand their own identities. Rumi defines the world as 'a combination of negative features such as greed, cupidity etc. hampering the human beings to find their own identities and detracting from the God (Bölükbaşı, 2011: 17). Rumi judges the concepts of the human and humanity not an innate feature but as a spiritual level reached after long and tough struggles experienced through the whole life (Bölükbaşı, 2011: 18). Rumi's these judgements reveals that gaining the identity and the maturity is a process. The education of identity is among the broad objectives of the Turkish National Educational System (Akyüz, 2020: 390).

The Rumism states the purpose of Sufist education is to ensure the human beings realizing and coming round themselves. It is strongly prohibited to use the unusual techniques for the nature of human in order to find the reality (Canbulat, 2010: 439). Each person brings a different worldview and has different qualities. The education based on these qualities bring the individual an identity.

Knowing and identifying own self is a crucial step to understand the God. Rumi states importance of the love with this quote ‘The intelligence, love and knowledge are the ladder reaching the highest and closest point to the God.’ The love, along with the knowledge and the intelligence represents a level to reaching the God (Bölükbaşı, 2011: 18).

One of the instructional methods used for reaching the God is the Sama (Turkish: *sema*). The Sama is a kind of worship ritual performed by turning from the right to the left and wheeling around the hearth within a rhythm and music. In Rumism, it is not possible starting the Sama without ablution since the Sama is defined as a supererogatory prayer (Bölükbaşı, 2011: 20). The Sama, a dhikr made from hearth and by turning around and compulsory for each Rumist, is one of the vital topics in 1001-day-education. The Sama praying was put under protection in the category of Intangible Cultural Heritage by UNESCO in 2008 (Başoğlu, 2020; vol. 5: 526). The Sama ritual is a contribution to the both the Turkish culture and children and youth activities made during the celebrations on specific days or weeks (URL – 4, 2021; URL – 5, 2022).

The first degree through the journey of Rumism is the position of lover or friend (Turkish: *muhib or ney - niyaz*). Each traveller (Turkish: *sâlik*) being a part of the Rumist sect is delivered to a ‘dede’ (dedebaba), the wisest man in the Rumist system. After this stage, travellers confesses and decides to purify themselves from their sufferings, so they get their families' permission. The confessed pilgrim enters the ‘seclusion’ (Turkish: *halvet*) stage and starts a 1001-day-long service consisting of 18 levels including the duty of matbah (Turkish: doing kitchen jobs) and other sufferings. The lover or the friend completes all these stages becomes a cabin (Turkish: *hücre*) owner and it is called ‘dede’ or ‘Darvish’ (Bölükbaşı, 2011: 21; Başoğlu, 2020. vol. 5: 526). At this point, it can be specified that a non – compulsory and willingness-based education defines this overall process. For example, a traveller, *Salik*, deciding to be in the path of God should choose the isolation from daily life and prepare own self for ultimate freedom to reach ‘the divine light’ that purifies their souls. The most crucial point of this continuum is that these practices are accepted by the travellers’ free will and they are ready for every situation or difficulty they can witness (Abd Rahim, 2016: 105). The existence of a willingness feature in any educational process is one of the most crucial elements in increasing and supporting the students’ motivation. It is claimed that the moral codes of Rumism bring a great number of values such as patience, enduring difficulties, resistance, respect, being a hard – worker, being determined, being assiduous, being kind and humble, self–control, taking responsibility, and friendship. These values are among the ones explained in the Turkish national educational curriculum (URL - 6, 2022).

The dede was responsible for the students’ instruction, teaching them traditional and religious music (Turkish. *musiki*), teaching the Mathnawi, and making the praying practices. During this period, the toughest one in these kitchen services (matbah) was cleaning the toilet, offending a person’s character. It can be said that this education is versatile and aims to improve the learner in physically, mentally, emotionally, socially, and morally. As Rumist education, Turkish National Educational System improved learners in multiple disciplines, too. Moreover, education of responsibility and duty are given to learners in the Turkish National Educational System by entrusting them the task of guarding in class or school context along with different purposes.

The mission of the education in the Rumism is to create and grow a mature person. The Mathnawi was dictated and written for the purpose of acknowledging people aspiring in the process of maturity based on the principle of the ‘immature cannot understand the mature ones’ (Karaismailoğlu, 2011: 65). Rumi advised to his son, Sultan Veled, with this quote: ‘*O Son! Be an ointment and candle, not a needle! If you don’t want any bad behavior from other people, do not be a bad orator, a bad teacher and a bad thinker! If you remember a man with good*

memories, you will be happy forever! (Başoğlu, 2020. vol. 5: 520)' The features mentioned by Rumi are the qualities of people possessing a fine moral identity and creating the core of spiritual values. Emphasizing the learners with the spiritual values is appropriate for the purposes of the Turkish National Educational System.

Jalāl al-Dīn Muḥammad Rūmī summarized his spiritual journey with his popular quote: *I had been immature, I experienced, I became a fully mature* (Başoğlu, 2020. vol. 5: 518). He explained his spiritual maturity process with this quote in the most gnomic way. During the process, the impact of his father and teachers was immense. The teacher becomes a role model with own behaviors (Usta, 1995: 51). Another mission of the instruction is to throw up big wheels. Gaining an identity is a result of a process: It starts with family and continues in school. Education given in the family context, a learner gets most of the identity between 0 – 6 years old. The rest of the identity obtainment resumes during adolescence until the start of adulthood period in school. The school organization aims to make real the children and youth's physical, mental, emotional, social, and moral developmental goals (Akyüz, 2020).

According to Rumi, the cause of the genesis and the meaning of the life is the love. He resembles a person without love and motivation to a wingless bird. As a wingless bird is impossible to fly, a person without a love of God cannot reach the divine positions or extents, Rumi said (Başoğlu, 2020. vol. 5: 518). It is appropriate to interpret his opinion as his commitment to the spiritual values.

Those around Rumi stated that he was a great scholar respected by everyone, but he behaved with others with great modesty (Başoğlu, 2020. vol. 5: 520). It can be said that this behavior, becoming an experience, is convenient with spiritual values. The features of humanism and modesty in Rumi's characteristics are among the values emphasized in the educational curriculums (URL - 6, 2022).

2.2. Education of the Citizenship

The reason why Rumi taught the knowledge, wisdom, the justice, politeness, love and other values with great enthusiasm is to help people reach the values they deserve. The Mathawi explains and teaches people the rights of the individual and civil society. It becomes the right instructor by discussing various types of rights such as God's, the Prophet's, the mom's, and the neighbor's. Getting knowledge about the rights and informing about the responsibilities and duties related to the family, the society, and the state are in topics related to the current education of citizenship (Akyüz, 2020: 390). The patriotism is one of the values in the Turkish National Educational System.

Civility is the sum of the good manners expected and required from a person. The uncivil person commits a disgraceful act. The transgression of the uncivil person is a problem not only for the self but also for all the society.

'The folk who fled from correction dishonored' their (own) manhood and (true) men.' (vol. 3, couplet 4016; cited by Karaismailoğlu, 2011: 111)

The undisciplined man does not maltreat himself alone, but he sets the whole world on fire.' (vol. 1, couplets 78 – 79; cited by Karaismailoğlu, 2011: 111)

According to Rumi, element of the civility or the respect is prerequisite for healthy social relations. Showing respect to the universal human rights and obeying order of the law are the main guarantees for the social structure. Showing respect to the universal human rights is among the objectives of Turkish National Educational System and also one of the values included in the related curriculums.

During the Balkan, WWI (First World War) Gallipoli Wars; Rumi lodges took the role of welfare and solidarity in the society (Başoğlu, 2020. vol. 5: 524). This example has coherence with education of citizenship, defined as a first objective in the Basic Law of National Education and values of the helpfulness and the responsibility in the instructional curriculums (Akyüz, 2020: 390; URL - 6, 2022).

Rumi states a Muslim's necessity for showing generosity and accepting all the humanity without any discrimination with that quote: 'I'm like a caliper: Even one of the my feet stays on the Sharia (the collection of the laws dictated by Islam), I wander around the seventy – two nations with my other foot (Canbulat, 2010: 439; Başoğlu, 2020. vol. 5: 520). It can be said that the element of respect can be found in Rumi's universal message. Raising generations showing respect to the human rights and familiarizing these rights as behaviors are stated as broad objectives in Basic Law of the National Education (Akyüz, 2020: 390).

2.3. Education of the Profession

Rumi suggested his followers and students not to beg for money but made their livings with hard labor (Başoğlu, 2020. vol. 5: 520). With this suggestion, Rumi puts the value of hard work at the forefront and encourages people to become professionals. The value of hard work, national values, and counseling are among the basic principles of education while having a good profession is among the broad objectives of the Turkish National Educational System (Akyüz, 2020: 391). Creating a beneficial and productive individual is the purpose of all educational systems.

The competence that a teacher needs to have during the teaching process both in formal and professional education is crucial. Rumi remarked on the necessity of this competence, too: 'Whichever art a master builds the reputation, his apprentice follows his way and becomes popular (Karaköse, 2007: 156).' Education can be divided into two categories: the theoretical and the practical one. Rumi proposes that education of art must be practical as well as he expresses the importance of both of educational styles: Speech is the key to get knowledge, and work is for learning arts (Karaköse, 2007: 157).

The Rumist lodges functioned as a foundation of art and culture center for raising many poets, writers, and composers, along with their original purpose: the sect activities. Rumism had important effects and contributions to the Turkish philosophy and art community (Canbulat, 2010: 440; Başoğlu, 2020. vol. 5: 526). Especially Galata and Yenikapı Rumi Lodges combined Sufist education with art instruction and functioned as a higher art school (Başoğlu, 2020. vol. 5: 524). These applications support some of the basic principles of Turkish National Education such as equality of opportunity and access to education, counseling, perpetuity, and education everywhere (URL - 7, 2023). In this context, one of the principles in education; keeping alive, protecting, and transferring the culture is on the table.

Conclusion

Rumi states that the profession of teaching, a stakeholder of educational activities, is a holy profession. Therefore, the teacher should be the representative of the God and have a credible persona, he says. According to him, the scholar or the teacher is sent to all humanity as a enunciation of the God's mercy and he pushes the reputation of the teacher over the top. The science is the vital element for the survival hopes of the humanity. It is the jiaogulan, the plant of the immortality. The science is the prerequisite for the existence of the humanity. The science pullulates from the curiosity or the meaningful and purposeful thinking. On the other hand, the curiosity requires the questioning and searching answers for the questions found. The knowledge obtained with help of scientific activities becomes a common feature of all the humanity. The transmission of all the knowledge found in the sub disciplines of the science can

be possible via the systematic and lifelong education. The teacher makes this duty perfectly and should be patient while doing it. The student should also be obedient to the teacher and take this behavior as a duty. The values of patience and respect are among the core values included the curriculum of the education of values in the Turkish National Education System. The teacher should inform the students about objectives and motivate them for learning. The teacher should prepare a teaching process suitable for the comprehension level of students and take into the principles of progressivity, feedback and correction consideration. The student should shrink away from the undesired behaviors during the instructional process. The student should transform own negative behaviors into positive ones. Teaching science to a student who does not put straight own self is a highly dangerous act for the short and long term future of the society. The student's focused on the learning motivates the teacher. Thus, the objectives and aims of the education can be obtained much more quickly.

According to the Rumi, impersonating and maturing someone is a process. Rumism and Sufist education take this process as an aim. The education of identity is one of the broad objectives of the Turkish National Educational System. In Türkiye, non-formal education is based on voluntary education while the primary and secondary level of formal education is compulsory. Since it is based on the principle of willingness, Rumism can be called voluntary education; so it differentiates from formal education at this point. It can be stated that customary principles of Rumism bring people many values such as patience, enduring difficulties, respect, hard work, laboriousness, humility, self-control, doing responsibilities and friendship, etc. These values are the ones in the curriculums of the Turkish National Education System. Bringing moral values is appropriate for the objectives of the Turkish National Education System. It can be said that the education of Rumism is versatile and aims to improve students physically, mentally, cognitively, emotionally, and morally. Students also improve in a versatile way in the Turkish National Education System. The humanity and humility Rumi has are among the values in the curriculums.

Rumi explains and teaches the rights of individuals and the public in his work, Mathnawi. He takes the position of 'instructor of rights' by discussing the rights of God, the right of the prophet, the right of the mother, and the right of the neighbor. Learning and teaching rights and acknowledging duties and responsibilities for the family, society and the state are among the topics given in the current citizenship education. Patriotism and nationalism are the values included in Turkish national educational curriculums. According to Rumi, social relationships and communications should be structured based on respect. Showing respect for human rights is one of the values in the broad objectives and curriculums of the Turkish National Educational System. Rumist lodges' welfare and social solidarity roles during the Balkan, WWI (First World War), and Gallipoli Wars overlap with the first broad objective stated in the Basic Law of National Education, education citizenship, and values of responsibility and philanthropy in educational curriculums.

Rumi emboldens his followers to get a profession and focuses on the value of hard - work by advising them to make their lives only with their work. Turkish National Educational System also has similar values focused on Rumi's work such as the value of hard work, national values, counseling, and having a good profession as a part of broad objectives and curriculums. Rumi's opinions about the implementation of art education are appropriate in terms of current educational trends and principles. Rumist sect lodges support a function of education, the transmission of culture to the next generations, and several principles of the Turkish National Education System such as equality in opportunities, counseling, imprescriptibility, and education at everywhere because they work as an art and culture institution and serve as centers where many poets, writers, and composers were trained in addition to their religious activities.

Possible new studies can be conducted on Rumism in terms of the core values in the Turkish Education System and the achievements of Religious Culture and Moral Knowledge.

References

- Abd Rahim, S. N. F. (2016). Pedagogical Approaches in The Light of Rumi: From Reflections to Integrations. *IIUM Journal of Educational Studies*, 4(1), 100–119. <https://doi.org/10.31436/ijes.v4i1.101>
- Abdullah, A. (2018). *Rumi on Education*.
- Akyüz, E. (2020). *Çocuk Hukuku*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Akyüz, Y. (2021). *Türk Eğitim Tarihi*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Başoğlu, T. (2020). “Mevlânâ Celaleddin-i Rumi”. *Temel İslam Ansiklopedisi 5*. İstanbul: İSAM Yayınları. 516-521.
- Başoğlu, T. (2020). “Mevlevîyye”. *Temel İslam Ansiklopedisi 5*. İstanbul: İSAM Yayınları. 521-527.
- Bölükbaşı, A. (2011). Türkiye'de bir popüler kültür alanı olarak tasavvuf: Mevlânâ ve Mevlevîlik örneği. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Marmara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Canbulat, M. (2010). “Mevlevîlik”. *Dini Kavramlar Sözlüğü*. (Ed. İsmail Karagöz). Ankara: DİB Yayınları. 438-440.
- Doğan, S. (2019). *Mesnevi'den Pedagojik Telkinler*. İstanbul: Akıl Fikir Yayınları.
- URL – 1: “Mevlevîlik”. <https://www.dunyadinleri.com/mevlevilik.html> (Erişim: 14.03.2023)
- URL – 2: “Mevlevîlikte Yer Alan Temel İlkeler”. <https://www.egitimsistem.com/mevlevilikte-yer-alan-temel-ilkeler-75112h.htm> (Erişim: 14.03.2023)
- URL – 3: “Mevlevîliğin Temel İlkeleri Nelerdir?” <https://enpopulersorular.com/library/lecture/read/30433-mevleviligin-temel-ilkeleri-nelerdir> (Erişim: 14.03.2023)
- URL – 4: ‘Okulumuzda Mevlânâ Haftası Kapsamında Bir Dizi Etkinlikler Yapıldı.’ <https://www.ilimkent.com.tr/2021/12/22/mevlana-haftasi-etkinlikleri/> (Erişim: 30.11.2023)
- URL – 5: “Mevlânâ Haftası Etkinlikleri” <https://sebinkarahisar.meb.gov.tr/www/mevlana-haftasi-etkinlikleri/icerik/609> (Erişim: 30.11.2023)
- Kamane, R., Yosefi, A., & Keshtiarai, N. (2023). A Study and Analysis of Rational Education from the Perspective of Rumi and John Dewey. *Political Sociology of Iran*, 5(11), 3044-3064. doi: 10.30510/psi.2022.299737.2134
- Karaman, F. (2010). “İlim”. *Dini Kavramlar Sözlüğü*. (Ed. İsmail Karagöz). Ankara: DİB Yayınları. 310-311.
- Karagöz, İ. (2010). “Âlim”. *Dini Kavramlar Sözlüğü*. (Ed. İsmail Karagöz). Ankara: DİB Yayınları. 21-23.
- Karaismailoğlu, A. (2011). *Mevlânâ'nın Gözüyle İnsan ve Toplum*. Ankara: Akçağ Yayınları.

- Karaköse, Ş. (2007). *Mevlânâ'dan Düşündürülen Sözler*. İstanbul: Yakamoz Yayınları.
- URL – 6: “Değerler Eğitimi”. <https://ogmmateryal.eba.gov.tr/kitap/degerler-egitimi/index.html>, (Erişim: 06.04.2023)
- URL – 7: “Milli Eğitim Temel Kanunu”. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.1739.pdf> (Erişim: 01.04.2023)
- Mevlânâ. (1990). *Mesnevi IV*. (Çev. Veled İzbudak-Gözden Geçiren: Abdülbaki Gölpınarlı). İstanbul: MEB Yayınları.
- Mevlânâ. (1990). *Mesnevi VI*. (Çev. Veled İzbudak-Gözden Geçiren: Abdülbaki Gölpınarlı). İstanbul: MEB Yayınları
- Mevlânâ. (2006). *Mesnevi I*. (Türkçesi: Tahirü'l Mevlevî). İstanbul: Kırkambar Kitaplığı.
- Mevlânâ Celaleddin-i Rumi. (2015). *Mesnevi-i Manevi*. (Çev. Derya Örs-Hicabi Kırlangıç). İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Mohammadi M, Faghihi AR, Rezaei MH, Yaghobi AS. (2022), Application of Educational Implications of Rumi and Critical Theorists, *Iranian Journal of Educational Sociology*. 5(1): 204-215.
- Pala, A. (2008). Öğrenme ve Öğretim İlkeleri. *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. (Ed. Şeref Tan). Ankara: Pegem Yayınları.
- Usta, M. (1995). Divan-ı Kebir'de Mevlananın Eğitim Görüşü. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Vakfı Yayınları.

Örnek Olay Yöntemi ile İnanç ve Doğruluk Değerleri Eğitimi⁸

Cem TUNA⁹

Özet: Gerçek yaşamdan alınan veya kurmaca problemlerle öğrenme sürecini zenginleştiren, öğrencilerin bilgiyi anlamlandırması ve yapılandırması için kullanılan yöntem örnek olay yöntemi denir. Bu yöntemle öğrenci derste aktif hale gelir ve derste sunulan kavramları, ilkeleri uygulama durumuna getirebilir. Böylece öğrenciler kendilerine sunulan örnek olay aracılığıyla günlük yaşamda gerçek olayla yüz yüze kaldığını kabul ederek düşüncelerini ifade edebilir, problemlere çözüm önerileri geliştirebilirler. Derste kazanılan bu beceriyi öğrenciler gerçek yaşama uygulayarak karşılaştıkları problemlere daha geniş açıdan bakabilir ve daha objektif çözümler üretebilirler.

Ahlakî erdemlerin en başta gelen değerlerinden biri doğruluktur. Doğruluk; kişinin inanç, niyet ve düşüncelerinde, sözlerinde, işlerinde ve davranışlarında, hakikate, adalete ve gerçeğe uygunluktur. Bireyin kendi duygu, düşünce ve değerleri konusunda eylemde bulunmasına kişisel bütünlük denir ve bu ancak doğruluk sayesinde mümkün olur.

Türk Eğitim Sistemi öğretim programlarında; adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik “kök değerleri” yer almaktadır. Bu değerler, öğrenme öğretme sürecinde kendi başlarına olduğu gibi, ilişkili olduğu alt değerlerle ve öteki kök değerlerle birlikte ele alınmaktadır.

İnanç ve doğruluk değerleri Türk Eğitim Sistemi'nin eğitim kademelerinde yer alan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Görgü Kuralları ve Nezaket, Adabımuâşeret, Değerler Eğitimi, Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler, Hukuk ve Adalet, İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi, Görsel Sanatlar, Teknoloji Tasarım, Müzik, Beden Eğitimi ve Spor ve İmam Hatip Ortaokul ve Lise branş derslerinde verilmektedir.

Türkiye’de il milli eğitim müdürlükleri değerler eğitimi kapsamında her ay bir değeri ele alarak çalışma etkinlikleri planlamaktadır. Örneğin ... İl Milli Eğitim Müdürlüğü Değerler Eğitimi Aralık Ayı ‘Doğruluk Dürüstlük’ Konulu Çalışma Etkinlikleri olarak Okul Öncesi Çalışma Etkinlikleri, İlkokul 1-2. Sınıf Çalışma Etkinlikleri, İlkokul 3-4. Sınıf Çalışma Etkinlikleri, Ortaokul 5-6. Sınıf Çalışma Etkinlikleri, Ortaokul 7-8. Sınıf Çalışma Etkinlikleri, Lise 9-12. Sınıf Çalışma Etkinlikleri planlamıştır.

İlkokul ikinci sınıf değerler eğitimi yıllık planında şu kazanımlar yer almaktadır: “Arkadaşlarına karşı doğru ve dürüst olur”. “Örnek kişilik olarak Hz. Muhammed'i tanıtmak”. “Ailesine karşı doğru ve dürüst olur”. “Çevresine karşı doğru ve dürüst olur”. “Öğretmenlerine karşı doğru ve dürüst olur”.

Bu çalışmada örnek olay yöntemi ile inanç ve doğruluk değerleri eğitimi incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesine dayalıdır. Doküman incelemesi, araştırılması istenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Çalışmada konu ile ilgili kitaplar, dergiler, medya haberleri

⁸ Bu çalışma; Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi XVII. Uluslararası Mevlid-i Nebi Sempozyumu, Hz. Peygamber, İnanç Ve Doğruluk, 16-17 Ekim 2023 tarihli Sempozyumunda sunulan bildirinin geliştirilmiş hâlidir.

⁹ Prof. Dr., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü.
cem.tuna@erdogan.edu.tr, ORCID: 0000-0002-6846-8676

doküman olarak ele alınmış ve dokümanlara ulaşma, orijinaliği kontrol etme, dokümanları anlama, veriyi analiz etme ve veriyi kullanma aşamaları uygulanmıştır.

Bu amaçla toplanan veriler ticarete, ulaşım hizmetlerinde, ev sahibi-kiracı ilişkilerinde, meslekte, eğitim ve öğretimde, sporda, sözünde durmada inanç ve doğruluk değerleri kategorilerine ayrılmıştır. Verilerin içindeki saklı olabilecek inanç ve doğruluk değerleri eğitimi ile ilgili gerçekler ortaya konulmuştur. İnanç ve doğruluk değerleri eğitimi ile ilgili olumsuz ve olumlu örnek olaylar sunulmuş, yöntem aşamaları uygulanmıştır. Sonuçlara göre ticarete, ulaşım hizmetlerinde, ev sahibi-kiracı ilişkilerinde, meslekte, eğitim ve öğretimde, sporda, sözünde durmada, sanatta olumlu inanç ve doğruluk değerlerinin model alınabileceği, olumsuzlara karşı bilinçli olunması gerektiği ortaya çıkmıştır. Araştırma öneriler ile son bulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Örnek Olay Yöntemi, İnanç ve Doğruluk Değerleri, Değerler Eğitimi

To cite this article: Tuna, C. (2024). **Örnek Olay Yöntemi ile İnanç ve Doğruluk Değerleri Eğitimi**. Kosovo Educational Research Journal, 5(3), 55-73.

Faith and Truth Values Education through Case Study Method

Abstract: The method that enriches the learning process with real life or fictional problems and is used for students to make sense of and construct knowledge is called the case study method. With this method, students become active in the lesson and can apply the concepts and principles presented in the lesson. Thus, students can express their thoughts and develop solutions by accepting that they are faced with real events in daily life through the case study presented to them. By applying this skill acquired in the course to real life, students can look at the problems they have faced from a wider perspective and produce more objective solutions.

One of the most prominent values of moral virtues is truthfulness. Truthfulness is conformity to truth, justice and reality in one's beliefs, intentions and thoughts, words, deeds and behaviors. An individual's acting on his/her own feelings, thoughts and values is called personal integrity and this is only possible through truthfulness.

The "root values" of justice, friendship, honesty, self-control, patience, respect, love, responsibility, patriotism and benevolence are included in the curricula of the Turkish Education System. These values are addressed in the learning and teaching process on their own as well as together with the sub-values and other root values they are related to.

The values of faith and truth are taught in Religious Culture and Ethics, Etiquette and Courtesy, Manners, Values Education, Life Sciences, Social Studies, Law and Justice, Human Rights and Democracy Education, Visual Arts, Technology Design, Music, Physical Education and Sports lessons and in Religious Vocational Middle School and High School branch courses.

In Turkey, provincial directorates of national education plan activities by addressing a value each month within the scope of values education. For example, ... Provincial Directorate of National Education planned Preschool Activities, Primary School 1st-2nd Grades Activities, Primary School 3rd-4th Grades Activities, Secondary School 5th-6th Grades Activities, Secondary School 7th-8th Grades Activities, High School 9th-12th Grades Activities as Values Education Activities on the subject of "Truthfulness and Honesty" in December.

The following learning outcomes are included in the primary school second grade values education annual plan: "Being truthful and honest with their friends", "Introducing the Prophet

Muhammad as an exemplary personality", "Being truthful and honest with their family", "Being truthful and honest with their environment", "Being truthful and honest with their teacher".

In this study, it was aimed to examine faith and truth values education through the case study method. The study was based on document analysis, one of the qualitative research methods. Document analysis involves the analysis of written materials containing information about the phenomenon or phenomena to be examined. In the study, books, journals, and media news related to the subject were accepted as documents, and the stages of accessing documents, checking originality, understanding documents, analyzing data, and using data were applied.

The data collected for this purpose were divided into the categories of faith and truth values in trade, transportation services, landlord-tenant relations, profession, education and training, sports, and keeping promises. The facts about faith and truth values education that may be hidden in the data were revealed. Negative and positive case studies related to faith and truth values education were presented, and the method stages were applied. According to the results, it is seen that positive faith and truth values can be taken as a model in trade, transportation services, landlord-tenant relations, profession, education and training, sports, keeping promises, and art, and that one should be conscious of the negative ones. The research concludes with suggestions.

Keywords: Case Study Method, Faith and Truth Values, Values Education

Giriş

Eğitim ve öğretimde hedef davranış olarak adlandırılan kazanımlara ulaşabilmek için çeşitli öğretim yöntemleri kullanılır. Bunlar; anlatım, tartışma, gösterip yaptırma, problem çözme, bireysel çalışma ve örnek olay yöntemi olarak sıralanabilir. Örnek olay yöntemi, gerçekleri ve özellikle sosyal problemleri yansıtan, öyküler etrafında düzenlenmiş bir öğretim yöntemidir. Özel bir olayın, durumun, konunun incelenmesi olarak tanımlanabilir¹⁰. Bu yöntem, öğrenende gerçek ve aktif öğrenmeyi sağlar. Öğrencilere bir konuyu kavratmak ve o konuda uygulama yaptırmak amacıyla kullanılır. Öğretimde yakından uzağa ilkesi gereği öğrencinin yakın çevresiyle ilişkilendirebileceği örnek olaylar sunulur. Örnek olayın içerisindeki sorunun nedenlerini ortaya çıkarıp, o soruna ilişkin çözüm önerilerinin sınıf ortamında tartışılır¹¹. Örnek olaya dayalı yöntemin uygulanışı; örnek olayın hazırlanması, sunulması, tartışılması ve tartışmanın sonuçlandırılması aşamalarından oluşur. Yöntem, öğrenci merkezli olması, öğrencilerin anlama, analiz etme ve yorumlama gibi birçok yeteneklerini, belli bir konudaki bilgi ve becerilerini uygulamaya koyma olanağı sağlaması, öğrencilerin düşünme ve problem çözme becerilerini geliştirmesi açısından üstün özellikler taşımaktadır. Örnek olay yöntemi, din eğitimi, değerler eğitimi gibi derslerde olduğu gibi tüm derslerde ve eğitim kademelerinde de kullanılabilecek esnek bir öğretim yaklaşımıdır¹².

İnanç, bir düşünceye çok sağlam bir biçimde, içten, gönülden bağlı bulunma, güvenle doğru sayma, inanma olarak tanımlanabilir. İman ise, inanmak, din adına tebliğ ettiği konularda peygamberi doğrulamak anlamında bir terimdir. İslam söz konusu olduğunda inanç, insanın yaratıcısı olan Allah'a güvenmesi ve aynı zamanda O'na karşı samimi olması anlamına gelir. Bu açıdan inanç ile doğruluk arasında doğrudan bir ilişki kurulabilir. Doğruluk, insanın

¹⁰ Türkay N. Tok. "Etkili Öğretim İçin Yöntem ve Teknikler". *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. Ed. Ahmet Doğanay. (Ankara: Pegem A Yayıncılık, 1. Basım, 2007). 169.

¹¹ Tok. "Etkili Öğretim İçin Yöntem ve Teknikler". 170.

¹² Tok. "Etkili Öğretim İçin Yöntem ve Teknikler". 170-171.

inancının, niyetinin, özünün ve sözünün bir olmasıdır. Bireyin sözleşmelerinde, ticaretinde, bütün düşünce ve davranışlarında doğru, dürüst, hakkı gözetir, adil, ihlaslı ve samimi olma halidir. Doğruluğun zıddı olarak hile, yalan, batıl, ikiyüzlülük, riya ve sahtekârlık sayılabilir.

Bu çalışmada örnek olay yöntemi ile inanç ve doğruluk değerleri eğitimi incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu amaçla aşağıdaki araştırma sorularına cevap aranmıştır:

1. İnanç ve doğruluk değerleri eğitimi ile ilgili hangi olumlu örnek olaylar verilebilir?
2. İnanç ve doğruluk değerleri eğitimi ile ilgili hangi olumsuz örnek olaylar verilebilir?

Çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesine dayalıdır. Doküman incelemesi, araştırılması istenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Çalışmada konu ile ilgili kitaplar, dergiler, medya haberleri doküman olarak ele alınmış ve dokümanlara ulaşma, orijinaliği kontrol etme, dokümanları anlama, veriyi analiz etme ve veriyi kullanma aşamaları uygulanmıştır¹³.

Bu amaçla toplanan veriler ticarete, ulaşım hizmetlerinde, ev sahibi-kiracı ilişkilerinde, meslekte, eğitim ve öğretimde, sporda, sözünde durmada, sanatta inanç ve doğruluk değerleri kategorilerine ayrılmıştır. Verilerin içindeki saklı olabilecek inanç ve doğruluk değerleri eğitimi ile ilgili gerçekler ortaya konulmuştur.

1. Doğruluk Kavramı

Doğruluk kavramı alan yazında birçok anlamda kullanılmaktadır. Bir ahlâk terimi olan doğruluk, niyetin, söz ve davranışların birbirine uygun olmasıdır. Bir şeyin objektif gerçekliği hak, bunun aslına uygun biçimde anlatılması sıdk kavramıyla ifade edilir. Hak doğrunun nesnel yanı, sıdk ise sözün nesnel doğruya uygunluğudur¹⁴.

Hz. Peygamber'in şu öğüdü bu konuda oldukça önemlidir: "Size doğruluğu öğütlerim; çünkü doğruluk iyiliğe, iyilik de cennete götürür. Doğruluğu şîâr edinen kimse Allah katında sıddîk diye yazılır. Yalan söylemekten sizi menederim; çünkü yalan söylemek günaha, günah da cehenneme götürür. Kişi yalan söyleye söyleye nihayet Allah katında kezzâb diye yazılır" (Müsned, I, 3, 5, 7, 8, 9, 11; Buhârî, "Edeb", 69; Müslim, "Birr", 103-105). Dürüst tâcirin âhirette peygamberlerle birlikte olacağı belirtilmektedir (Tirmizî, "Büyü", 4; İbn Mâce, "Ticârât", 1)¹⁵.

İslam ahlak kitaplarında doğruluk türleri olarak; konuşmada doğruluk, niyet ve iradede doğruluk, karar vermede doğruluk, kararında durma konusunda doğruluk, amelde doğruluk, dini ve manevi hallerde doğruluk sayılmaktadır¹⁶.

Doğruluk konusunda üç kişinin bir mağarada girişin kaya ve taşlarla kapanması sonucu sıkıntıya girdiklerini anlatan uzun bir hadis bulunmaktadır. Burada zor durumlarında insanları ancak doğruluklarının kurtarabileceği bildirilir (Buhârî, "Enbiyâ", 53). Başka bir hadis, "Aranızda Allah'tan en çok korkan, en doğru olan ve en çok iyilik yapan benim" (Buhârî, "İ'tişâm", 27)¹⁷ şeklindedir.

¹³ Ali Yıldırım- Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (Ankara:

Seçkin Yayıncılık, 2008), 227.

¹⁴ Mustafa Çağrı, "Sıdk", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 21 Eylül 2023).

¹⁵ Çağrı, "Sıdk".

¹⁶ Raşit Küçük, "Doğruluk". *Temel İslam Ansiklopedisi, Cilt 2*. Ed. Tuncay Başoğlu. (İstanbul: İSAM, 4. Basım, 2020). 245.

¹⁷ Çağrı, "Sıdk".

Doğruluğun zıddı anlamında bir âyette (Yûsuf 12/18), kardeşleri Yûsuf'u kuyuya atmış, babalarını onu kurdun parçaladığına inandırmak için gömleğine kan sürmüşlerdir. İşte bu kan için kezip (uydurma, sahte) kelimesine yer verilmiştir.¹⁸

Bir hadiste yalan, münafıklığın üç alâmetinden biri olarak sayılmıştır [Müsned, II, 189, 200; Buhârî, “Îmân”, 24; “Şehâdât”, 28; “Mezâlim”, 17; Müslim, “Îmân”, 106-108)].¹⁹ Doğru konuşmanın istisnaları bulunmaktadır. Aralarında geçimsizlik bulunan karı kocayı barıştırmak, savaş sırasında düşmanı şaşkırtmak, insanlar arasındaki husumeti önlemek (Müsned, VI, 459, 461; Müslim, “Birr”, 101; Tirmizî, “Birr”, 26).²⁰ Bu konuda başka örnekler şunlardır: “Hz. İbrâhim’in kendisini şölen yerine davet eden inkârcı halkına “hastayım” demesi (es-Sâffât 37/89), putlarını kıranın büyük putları olabileceğini söylemesi (el-Enbiyâ 21/62-63), yanındaki eşini korumak için “kız kardeşim” diye tanıtması da (Buhârî, “Tâlâk”, 10; Ebû Dâvûd, “Tâlâk”, 16) sözün dinî hükmünün niyet ve maksada göre değişeceğini göstermektedir”.²¹

Doğru konuşmada birini mutlu etmek gibi sebeplerle kinayeli ifadeler kullanılabilir. Hz. Peygamber yaşlı bir kadına, “Yaşlılar cennete girmeyecek” dediğinde bu sözle cennette herkesin genç olacağını kastetmiştir (İhyâ’, III, 139-140).²²

İslâm’da yalan yere yemin etme günahlar arasında sayılmış ve bundan dolayı bir zarara neden olduysa kişinin bunu tazmin etme yükümlülüğü yüklenmiştir. Ticari işlerde satıcının yalan söylemesi sonucu elde edilen kazanç, haksız kazanç olarak kabul edilmiş ve yasaklanmıştır.²³

Doğruluk kavramının zıddı olarak kimi zaman aldatmak kavramı da kullanılabilir. Sözlükte “bir kimseyi yanıltmak, aldatmak, tehlikeye atmak” anlamındaki tağrîr fıkıh terimi olarak satım, icâre vb. ivazlı akidlerde taraflardan birinin ya da onunla irtibatlı üçüncü kişinin söz veya davranışı ile diğer tarafı kasten aldatmasını ifade eder.²⁴

“Kur’an’da ticarî ilişkilerin karşılıklı rızaya dayanması ilkesi vurgulanıp aldatma vb. bâtıl yollarla kazanç sağlama yasaklandığı gibi (el-Bakara 2/188; en-Nisâ 4/29, 161) özellikle alışverişlerde ölçü ve tartının tam yapılması, hileli yollarla insanların mallarının eksiltilmemesi istenmiş ve buna aykırı davranışların helâk olacağı bildirilmiştir (el-A’râf 7/85; er-Rahmân 55/9; el-Mutaffifîn 83/1-3).²⁵

Türk Eğitim Sistemi öğretim programlarında; adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik “kök değerleri” yer almaktadır. Bu değerler, öğrenme öğretme sürecinde kendi başlarına olduğu gibi, ilişkili olduğu alt değerlerle ve öteki kök değerlerle birlikte ele alınmaktadır. Örnek vermek gerekirse doğruluk kök değeri dürüstlük değeri olarak ortaokul derslerinden Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler, Görsel Sanatlar, Teknoloji Tasarım, Müzik, Beden Eğitimi ve Spor ’da kazandırılması gereken değerler arasındadır.²⁶

Türkiye’de il milli eğitim müdürlükleri değerler eğitimi kapsamında her ay bir değeri ele alarak çalışma etkinlikleri planlamaktadır. Örneğin Malatya İl Milli Eğitim Müdürlüğü Değerler Eğitimi Aralık Ayı ‘Doğruluk Dürüstlük’ Konulu Çalışma Etkinlikleri olarak Okul Öncesi Çalışma Etkinlikleri, İlkokul 1-2. Sınıf Çalışma Etkinlikleri, İlkokul 3-4. Sınıf Çalışma

¹⁸ Mustafa Çağrı, “Yalan”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 21 Eylül 2023).

¹⁹ Çağrı, “Yalan”.

²⁰ Çağrı, “Yalan”.

²¹ Çağrı, “Yalan”.

²² Çağrı, “Yalan”.

²³ Çağrı, “Yalan”.

²⁴ Hacı Mehmet Günay, “Tağrîr”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 21 Eylül 2023).

²⁵ Günay, “Tağrîr”.

²⁶ MEB, Öğretim Programları, Erişim 31.12.2023.

Etkinlikleri, Ortaokul 5-6. Sınıf Çalışma Etkinlikleri, Ortaokul 7-8. Sınıf Çalışma Etkinlikleri, Lise 9-12. Sınıf Çalışma Etkinlikleri planlamıştır²⁷.

Okul Öncesi Çalışma Etkinlikleri örnek olayları arasında “Yalancı Çoban” masalı yer almaktadır. Masal şöyledir²⁸:

“Öğretmen: Bir zamanlar bir köyde fakir bir çoban varmış. Bu çoban köylülerin koyunlarını sabah erkenden almış, akşama kadar otlatmış, akşam olunca getirir sahiplerine teslim edermiş. Bu çoban çok şakacı biriymiş. Bir gün canı sıkılmış, köylülere şaka yapmak istemiş. Çoban: Kurt vaaaaaaarrrrrrrrrrr! Diye bağırmış. Köylüler: Koşun! Diyerek koşmaya başlamışlar. Çoban: Kandırdım kandırdım, diyerek gülmüş. Köylüler, çobana kızmış, evlerine geri dönmüş. Öğretmen: Bir süre sonra çobanın yine canı sıkılmış ve aynı şakayı yine yapmış. Çoban: Kurt vaaaaaaarrrrrrrrrrr! Diye bağırmış. Köylüler: Koşun! Diyerek koşmaya başlamışlar. Çoban: Kandırdım kandırdım, diyerek gülmüş. Köylüler, daha çok çobana kızmış ve evlerine yine geri dönmüşler. Öğretmen: Bir gün çoban koyunları otlatırken gerçekten kurt gelmiş, çoban hemen bağırmağa başlamış. Köylüler onun yine şaka yaptığını zannetmiş ve ona inanmamışlar. Böylece kurt yalancı çobanı yemiştir.

Siz köylüler yerinde olsaydınız ne yapardınız? Çobana köylüler neden inanmamışlar?”

İlkokul ikinci sınıf değerler eğitimi yıllık planında şu kazanımlar yer almaktadır²⁹: Arkadaşlarına karşı doğru ve dürüst olur. Örnek kişilik olarak Hz. Muhammed'i tanıtmak. Ailesine karşı doğru ve dürüst olur. Çevresine karşı doğru ve dürüst olur. Öğretmenlerine karşı doğru ve dürüst olur.

2. İnanç ve Doğruluk Değerleriyle İlgili Örnek Olaylar

Öğrenenler doğruluk kavramını öğrenirken, kavrama örnek olanları örnek olmayanlardan ayırt edebilmek için olgu, ilke ve davranışlardan daha fazlasına ihtiyaç duyarlar. Örnek olanlar ve olmayanlar üzerinde beyin fırtınası, tartışma, rol oynama gibi yöntem ve teknikler kavramların daha iyi anlaşılmasına yardımcı olur³⁰. İnanç ve doğruluk değerleriyle ilgili olarak İslam, Türk, Dünya tarihinden ve güncel olaylardan örnek olaylar bulunabilir, derslerde kullanılabilir. Bu bölümde verilen örnek olaylar alanyazından ve genel olarak haberlerden alınmıştır. Öğrenci düzeyine uygunluk öğretim ilkesine dikkat edilerek ve değiştirilerek, gerekirse kısaltılarak derslerde kullanılması mümkündür.

2.1. Ticarete İnanç ve Doğruluk Değerleri

Kâr amacıyla yapılan alım satıma ticaret denir. Bir malın üreticisinden son tüketicisine ulaşıncaya kadar geçtiği her aşamada yapılan alış-veriş; malın kâr elde etme beklentisi ile el değiştirme işlemine de ticaret adı verilir³¹.

“Ebû Hüreyre'den (ra) rivayet edildiğine göre, Allah Resûlü (sas) şöyle buyurmuştur: “...Bizi aldatan, bizden değildir.” (M283 Müslim, İmân, 164)

Allah Resûlü (sas) bazı ihtiyaçlarını temin etmek için zaman zaman Medine pazarına gider, bu vesileyle gelip gidenlerden ve alınıp satılanlardan da haberdar olurdu. Yine bir gün pazarda dolaşırken bir buğday yığını dikkatini çekti. Hububatı satan adamın yanına gelerek buğday yığınının elini daldırdı. Ancak buğdayın altı görüldüğü gibi çıkmamış, Efendimizin

²⁷ Malatya İl MEM ARGE, Değerler Eğitimi Aralık Ayı ‘Doğruluk Dürüstlük’ Konulu Çalışma Etkinlikleri, Erişim 06.01.2024.

²⁸ Viranşehir Tomurcuk Anaokulu, Mart Ayı Değerimiz Doğruluk Dürüstlük, Erişim 06.01.2024.

²⁹ Eğitimhane.Com, Değerler Eğitim Doğruluk Dürüstlük, Erişim 06.01.2024.

³⁰ Gray D. Borich, *Etkili Öğretim Yöntemleri*, çev. M.Bahattin Acet, (Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2017), 306.

³¹ Ömer Demir-Mustafa Acar, *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, (İstanbul: Ağaç Yayıncılık, 1993), 356.

(sas) parmakları ıslanmıştı. Satıcıya ıslaklığın sebebini sorduğunda, yağmurdan kaynaklandığı cevabını aldı. Bunun üzerine Allah Resûlü (sas), "Öyleyse insanların görmeleri için ıslak olan kısmı üste koyman gerekmez miydi?" diyerek ticaret ahlâkına dikkat çekmiştir. Anlaşılan o ki, satıcı kuru ve ıslak olan buğdayı ayırmadan satışa sunmak suretiyle insanları aldatmaktaydı. İnsanları aldatmak ise, Peygamberimizin (sas) sünnetinden ve yolundan uzaklaşmak demektir: "Müslümanlar arasında aldatma olamaz! Bizi aldatan, bizden değildir!"³²

Burada ticaret hayatında doğru olmak ilkesinin işlendiği belirtilebilir. İnsan, sosyal bir varlık olarak toplum içinde dünyaya gelir ve hayatını toplum içinde devam ettirir. Toplumda işbölümü gereği, ihtiyaçlarını toplum içinde karşılar. Fırından ekmek, ayakkabı dükkânından ayakkabı alır. Pazardan meyve, sebze, giyim için elbise alabilir. Satıcıların mallarını satarken doğru olmaları, ayıplı mal satmamaları, doğru konuşmaları, yalan söylememeleri ve müşterilerini kandırmamaları doğru ticaretin gereğidir. Olayda pazarcının sattığı ürünün üstü ile altı aynı değildir. Buğday çuvalının üstü kuru, altı ise ıslaktır. Alıcılar için buğdayın üstü çekici, altı için olumsuz olabilir. Bu durumu bilmediğinden dolayı aldatılma söz konusudur. Satıcı ya durumu alıcıya açıkça anlatmalı ya da çuvalın altını üstüne getirerek buğdayın ıslak olduğunu alıcılara göstermelidir. Doğruluk bunu gerektirir.

Günümüzde pazarda yaşanan olaylar değişik biçimlerde olabilmektedir. Örnek olayın tartışma aşamasından bir öğrenci şu hatırasını anlatmıştır: "Pazarda kıvırcık seçtim ve pazarcıya verdim. Eve geldiğimde pazarcının daha küçük ve solgun başka bir kıvırcık ile değiştirdiğini fark ettim. Ailem aldığım kıvırcığı beğenmedi". Burada alıcıyı aldatan pazarcı örneği görülmekte, pazarcı ahlaka, dine, hukuka aykırı davranmaktadır.

Alışverişte olumlu örnekler de verilebilir. Bir öğrenci şu örneği verebilir: Market alışverişinde ceviz ve diğer ürünleri almış, kasada parayı ödemişim. Fişi kontrol ederken cevizin ücretinin fişte yazılı olmadığını gördüm. Hemen kasiyere durumu ilettim, inceledi, teknik bir nedenle fişe işlenmediğini söyledi. Yeniden okutarak cevizin parasını ödedim. Bu olayda müşterinin doğruluğu ortaya konulmaktadır. Başka bir öğrenci "Hocam ben olsam, hiç haber vermeden çeker giderdim" cevabını verebilir. Öğrenci psikolojisi ile böyle davrandığı/davranacağı tartışılır. Sonuçta her halde doğru olunması gerektiği vurgulanır.

Ticarette olduğu gibi üretici olan bir esnaf kadının hikâyesi 'Süte Su Katan Kadın' adı altında örnek olay olarak verilebilir. Olay, ikinci halife Hz. Ömer (ra) zamanında geçmektedir.

"Bir gece vaktiydi. Hazreti Ömer, her zaman olduğu üzere Medîne sokaklarını gezmekteydi ki, ansızın durakladı. Önünden geçmekte olduğu evden dışarıya kadar taşan bir tartışma sesi dikkatini çekmişti. Bir ana, kızına: "- Kızım, yarın satacağımız süte biraz su karıştır!" demekteydi.

Kız ise: "- Anacığım, halife süte su karıştırılmasını yasak etmedi mi?" dedi.

Ana, kızının sözlerine sert çıkararak: "- Kızım, gecenin bu saatinde halife süte su kattığımızı nereden bilecek?!" dedi.

Kız "-Anacığım! Diyelim ki halife görmüyor, peki Allâh da mı görmüyor? Bu hîleyi insanlardan gizlemek kolay, ama her şeyi görüp bilen Kâinâtın Hâlıkı Allâh'tan gizlemek mümkün mü?.." dedi.

³² DH, Diyanet Haber. " Aldatmak: Bizi Aldatan Bizden Değildir". Erişim 21.9.2023.

Kızın verdiği cevap, Hazreti Ömer'i son derece duygulandırdı. Bu temiz huylu dürüst kızın oğluna gelin olarak aldı".³³

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitaplarında yer alan bu örnekte inanç ve doğruluk değeri açık bir biçimde işlenmektedir. Süt satan anne doğruluktan ayrılarak satacakları süte su katmayı istemekte, doğruluk gösteren kız ise buna razı olmamakta ve Allah'ı şahit olarak göstermektedir. Kızın bu örnek davranışı tüm insanlara model bir davranış olarak karşımıza çıkmaktadır. Kız, annesinden daha doğru davranmış ve annesini kötü davranıştan, helal olmayan bir kazançtan alıkoymuştur. Gerçekte kötülüğe engel olmuş, doğruluğu ortaya çıkarmıştır. Hz. Ömer'in bu doğruluk değeri sahibi kızın oğluna gelin olarak alması, doğruluğa ne kadar önem verdiğinin bir göstergesidir.

Son dönemlerde taksici esnafı ile ilgili olarak olumsuz haberler çıkmaya devam etmektedir. Örnek olay şöyledir: "600 liralık mesafeye 3 bin 500 lira istedi! Taksimetre açmayan taksici polise takıldı."³⁴

"İstanbul'da bir taksi şoförü aracına aldığı turistleri kazıklamak isterken çok büyük zarara uğradı. Hem aracını bağlatan uyanık taksici hem de büyük bir para cezasıyla karşı karşıya kaldı. ...Haber Ajansı'nın haberine göre, Mısırlı olduğu öğrenilen turistler, Halkalı 'da bulunan bir alışveriş merkezinin (AVM) önünden Bakırköy'e taksi ile gittikten sonra aynı taksi ile Taksim'e geldi.

İddiaya göre, yolculukta taksi şoförü taksimetreyi açmadı ve kendilerinden 3 bin 500 lira tutarında bir ücret talep etti. Turistler çok yüksek olduğunu belirttikleri ücreti ödemek istemeyince taksi şoförüyle aralarında tartışma çıktı.

Turistlerin iddiasına göre taksici fiyatı önce 300 liraya ardından da 2000 liraya kadar düşse de turistler itirazlarını sürdürdü. Bunun üzerine tartışmaya tanık olan vatandaşlar araya girerek durumu polis ekiplerine bildirdi.

Olay yerine gelen ve tarafları dinleyen ekipler, taksicinin taksimetre açmadığını görünce yolun kaç para olması gerektiğini hesapladı. Yolun ücretini hesaplayan polis ekipleri müşterinin ödemesi gereken tutarın 3 bin 500 lira değil 600 lira olduğunu tespit etti. Mısırlı turistler taksiciden şikâyetçi olmadı ve taksiciye 900 lira taksi ücreti ödedi. Turistlere çevirmen yardımıyla durumu anlatan polis ekipleri, taksiciye ise 4 bin 64 lira ceza yazarken aracını da bağladı.

Esnaflık yaparken dürüstlük kurallarına uyulmalı, doğru olunmalıdır. Yasalara göre ücret ne ise taksi şoförü de onu istemelidir. Aksi davranışlar ülkemizin aleyhine olmakta, turistleri kaçırmakta ve milli servete zarar vermektedir.

2.2. Ulaşım Hizmetinde İnanç ve Doğruluk Değerleri

Doğruluk hayatın her anında olmalıdır. Toplum içinde araçla bir yerden bir yere giderken, ulaşım hizmeti alırken doğru olmalı, küçük de olsa hak gaspı yapılmamalıdır. Bu konuda sosyal medyada yer alan şu örnek olay verilebilir:

"Londra'daki Camii 'ye yeni bir imam gönderilmiş. Adam şehre gitmek için hep aynı otobüse biniyor ve çoğu zaman da aynı şoföre rastlıyormuş.

³³ İD, İrfan Dünyamız. "Süte Su Katan Kadın". Erişim 21.9.2023.

³⁴ TGRT, TGRT Haber. " 600 Liralık Mesafeye 3 Bin 500 Lira İstedi! Taksimetre Açmayan Taksici Polise Takıldı. Erişim: 25.9.2023.

Bir gün, bilet alırken şoför yanlışlıkla Türk parası değeriyle 20 kuruş kadar fazla vermiş. İmam yanlışlığı oturup da parasını sayınca fark etmiş. Kendi kendine "20 kuruşu geri versem mi şoföre?" diye düşünüyormuş. Ama içinden bir ses diyormuş ki " çok gülünç bir para ve şoförün umurunda değil. Otobüs şirketi çok para kazanıyor zaten... Sadece 20 kuruş onlara bir şey yapmaz." Bu parayı saklayabilirim diye düşünmüş, Allah'tan gelen bir hediye gibi...

İnceği durağa gelince, imam kalkmış ve fikrini değiştirmiş, inmeden önce şoförün yanına gitmiş, 20 kuruşu geri vermiş ve demiş ki: "Paranın üstünü fazla verdiniz."

Şoför gülümsemiş ve demiş ki : "Siz caminin yeni imamısınız değil mi? Aslında uzun zamandır sizi caminizde ziyaret etmek istiyordum, İslam'ı öğrenmek için. Bu yüzden bilerek size fazla para verdim. Nasıl tepki vereceğinizi görmek istedim."

İnerken imam artık bacaklarını hissetmiyormuş, yere yığılacakmış neredeyse, bir direğe tutunmuş ve kendine gelmeye çalışmış. Gözlerinden yaşlar dökülerek demiş ki: "Allah'ım az daha İslam'ı 20 kuruşa satıyordum!"³⁵

Örnek olayda hak konusunun küçük-büyük, az-çok ayırımı yapmaksızın dikkate alınması gerektiği belirtilebilir. Özellikle toplumda model alınan kişilerin bu konuda daha da hassas olması gerekmektedir. Olayda cami imamı toplumda model insanlardan biri olup, farklı dinden olan bir şoför tarafından sınanmıştır.

Şoför, imama fazla para üstü vermiş ve imamın tepkisini merak etmiştir. İmam, önce fazlalığın küçük bir miktar olduğunu düşünmüş, sonra vazgeçerek fazla parayı şoföre iade etmiştir. Onun doğruluğu, bu güzel hareketi şoförün İslam dinini araştırmasına yol açmıştır.

2.3. Ev Sahibi-Kiracı İlişkilerinde İnanç ve Doğruluk Değerleri

Son dönemlerde ev sahibi- kiracı davalarında olağanüstü bir artış meydana geldi. Hükümet yetkilileri bir düzenleme yaparak % 25 zam yapılmasını karara bağladı. Ancak bu kararı uygulayanların sayısı sınırlı kaldı ve genelde daha yüksek kira bedelleri istendi. Doğruluk değerine uymayan bir örnek olay şu şekildedir³⁶:

"Yüzde 500 zamma pankartlı isyan: Öfkeli esnaf dükkân kirasını 25 bin TL yapan iş yeri sahibine öyle bir şey yaptı ki"'nın ilçesi Sokak'ta çerçevencilik yapan esnaf, iş yeri sahibinin 5 bin 200 lira olan kirasını 25 bin liraya çıkarmasına isyan etti. Bunun üzerine esnaf, dükkânın camına "kira bedeli 3 bin 200 lira olan bu iş yerinde net 25 bin lira kira istenmektedir" yazılı pankart asarak duruma isyan etti. İş yeri sahibi ise, " Beni komşulara karşı rezil ediyor. Avukata verdim, mahkemeye gideceğiz. Mahkeme ne derse ben ona razıyım. Adaletin kestiği parmak acımaz" diye kendisini savundu".

Bu tür ihtilafların çözümü bu şekilde olmamalıdır. Hükümetin aldığı karara ve kanunlara göre; beş yıla kadar kiracılık yapanlara zam oranı % 25 belirlenmiştir. Beş yıldan fazla kiracılar için kira tespit davası açılarak mahkeme yoluyla kira artışına gidilebilir. Burada da mahkeme daha çok emsal kiralari göz önüne almakta ve buna göre karar vermektedir. Doğru olan yasalara uymak, insafli olmak ve kimseye zarar vermemektir. Bir-beş yıl arası belirlenen artış ev sahipleri tarafından az bulunuyorsa, Hükümete başvuru yaparak, bu oranın güncellenmesini talep etmek olabilir. Ev sahibi-kiracı uyuşmazlıklarında Türkiye'de 1 Eylül 2023 tarihinden itibaren mahkemeye gitmeden arabulucuya gitme zorunluluğu getirildi. Bir habere göre³⁷"Kira

³⁵ PH, Piramit Haber. " Az Daha 20 Kuruş Satıyordum!". Erişim 21.9.2023.

³⁶ YŞ, Yeni Şafak. " Yüzde 500 Zamma Pankartlı İsyân: Öfkeli Esnaf Dükkân Kirasını 25 Bin TL Yapan İş Yeri Sahibine Öyle Bir Şey Yaptı Ki". Erişim: 25.9.2023.

³⁷ TCAB, 08.01.2024.

ilişkisinden kaynaklanan uyuşmazlıklarda 50 bin 89 dosya açıldı. Bu dosyalardan 19 bin 513'ünde müzakere süreci tamamlandı. Dosyalardan 11 bin 544'ünde taraflar anlaşarak el sıkıştı. Böylelikle, başarı oranı yüzde 59,16 oldu". Böyle bir sürecin olumlu yanları görülmektedir. Olumsuz yanları düzeltilerek anlaşmazlıkları asgariye indirmek mümkün olabilecektir.

2.4. Meslekte İnanç ve Doğruluk Değerleri

Belirli düzeyde beceri, kuramsal bilgi, eğitim ve diploma gerektiren, niteliği toplumdan topluma değişmekle birlikte yüksek statü, saygınlık ve gelir kazandıran işe meslek adı verilir³⁸. Günümüzde çeşitli mesleklerde örneğin kendini savcı, polis, asker olarak tanıtır dolandırıcılık yapan kişiler olmaktadır. Gerçekte o meslekte olmamasına rağmen kendini doktor olarak tanıtanlar bulunmaktadır. Örnek olay şu şekildedir:

"Sahte Doktor Tahliye Edildi. ...Devlet Hastanesi yetkilileri, hastanede uzman bir doktorun yanında yaklaşık 4 aydır gözlemci asistan olarak bulunan zanlı hakkında suç duyurusunda bulunmuştu. Yapılan araştırmada diplomalarının sahte olduğu anlaşılan ve polis ekiplerince gözaltına alınan şüpheli, çıkarıldığı hâkimlikçe 25 Kasım'da tutuklanmıştı.

Mahkeme heyeti, davalıyı, 'Özel belgede sahtecilik 'ten 1 yıl, 'Resmi belgede sahtecilik 'ten 3 yıl, 'Yetkisiz hekimlik suçlarını düzenleyen kanuna muhalefet' suçundan 4 yıl olmak üzere toplam 8 yıl hapis cezası ve 18 bin lira adli para cezasına çarptırdı. Mahkeme, 'Özel belgede sahtecilik' suçundan verdiği 1 yıllık cezada hükmün açıklanmasını geri bırakarak, davalının tahliyesine karar verdi."³⁹

Burada tıp fakültesi öğrenimini görmeden, tıp mezunu imiş gibi diploma düzenleyen, sahte kimlik belgesi çıkararak ve bir hastanede işe başlamış gibi çalışan bir kişi söz konusudur. Kendi anlatımıyla doktorluk mesleğini sevmekte ve doktor olmaya özenmektedir. Bu nedenle böyle bir yolu tercih etmiştir. Ancak ameliyatlarda aktif görev almamış, kimseye bir zarar vermemiştir. Daha sonra bir şekilde yetkili olmadığı anlaşılmış, yasal süreç devam etmiştir.

Herkesin bildiği gibi bir meslek sahibi olabilmek için belirli eğitimlerden geçmek, belirli diplomalara sahip olmak gerekmektedir. Bunlar olmadan bir meslekte özentili nedeniyle çalışmak doğrulukla bağdaşmamaktadır. Olayda bu kişinin bir zarar vermesi söz konusu olmasa da, başka bir zaman zarar verebilir. Bu nedenle doğru olan bu eğitimleri alarak, mesleki yeterlilikleri kazanarak çalışmasıdır. Fail, yaptığı savunmalarda yanlışlarının farkında olduğunu, ders aldığını belirtmiştir. Üniversite sınavına girmiş, şimdilik tıp fakültesini kazanamamıştır. Azimli olması, çabalaması ile hedeflerine varması tavsiye edilebilir.

Olumsuz örneklerin yanında olumlu örneklere de rastlanmaktadır. Medyada yer alan şu haber dikkat oldukça çekicidir:

"Temizlik personeli olarak çalıştığı hastanenin tıp fakültesini kazandı. Malatya'da İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi Endokrin Servisi'nde temizlik görevlisi olarak çalışan M. M., küçüklük hayali olan doktorluk mesleği için ilk adımını attı. Çalıştığı hastanenin tıp fakültesini kazanan M.'in şimdiki hedefi ise derslerinde başarılı olup çalıştığı servise doktor olarak gelebilme."⁴⁰

Bu örnekte M., bir hastanede temizlik personeli olarak çalışmaktadır. Diğer yandan üniversite sınavlarına hazırlanmış ve çalıştığı hastanenin tıp fakültesini kazanarak öğrenciliğe başlamıştır. Gündüzleri okuluna devam etmeyi, akşamları ise çalışmayı planlamaktadır.

³⁸ Ömer Demir-Mustafa Acar, *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, 245.

³⁹ NTV. "Sahte Doktor' A. Ö. Tahliye Edildi". Erişim 21.9.2023.

⁴⁰ CNNT, CNN Türk. Temizlik Personeli Olarak Çalıştığı Hastanenin Tıp Fakültesini Kazandı. Erişim 21.9.2023.

Hastane yetkilileri M. yi kutlayarak onunla gurur duyduklarını, gerekli kolaylığı sağlayacaklarını belirtmişlerdir. Her iki örnek olay üzerinde tartışma sonucu hukuki yollar izlenerek meslek sahibi olunacağı, doğruluktan asla vazgeçilmemesi gerektiği, azimle çalışılarak istenilen mesleklerin kazanılabileceği sonuçlarına ulaşılabilir.

İnanç ve doğruluk değerinin bir yönü de çalışarak, emek karşılığı para kazanma, başka insanların haklarına zarar vermeme, kul hakkına girmemedir. Haberlerde emeksiz para kazanma ile ilgili birçok örnek olay ile karşılaşılmaktadır. Örneğin:

“Kuyumcu Soygunu: Başakşehir'de bir kuyumcuya gelen yüzleri kar maskeli ve ellerinde silah olan kişiler sürünerek girdiği kuyumcudan 1 milyon liralık altın çalarak kayıplara karıştı. Soygun anları güvenlik kamerasına yansırken zanlılardan birinin kuyumcuya oynayarak gelmesi bu kadarına da pes dedirtti. Zanlılar, kuyumcunun kepengini kırıp sürünerek içeri girdikten sonra dolaplarda bulunan ürünleri beraberinde getirdikleri çuvalara doldurarak oradan uzaklaştı. Polis ekipleri zanlıları bulmak için çalışmalarını sürdürüyor.”⁴¹

Bu olumsuz örnekte, çalışma değeri ayaklar altına alınmakta, doğru olmayan bir davranış olarak hırsızlık yapılmaktadır. Alın teri ile kazanılan bir lira, hırsızlıkla elden edilen bir milyondan daha değerlidir. Bu değer çocuklara önce ailede, sonra okulda ve camilerde, yaz kurslarında din eğitiminde verilmektedir. Ancak bu değerlerin kimi kişilerde içselleşmediği görülmektedir. Hayat boyu eğitim, yaygın eğitim, her yerde eğitim gibi çeşitli araçlarda milletimizin her ferdinin bilinçlendirilmesi çalışması ilgili ve yetkililer tarafından yapılmalıdır.

Hukuk sistemlerinde herkesin özel mülkiyet hakkı vardır. Bireyler kıymetli maden, nakit para, döviz sahibi olabilir. Bir işi nedeniyle bunları üzerinde taşıyabilir. Olumlu örnek anlamında medyada şu haber yer almıştır: “Erzincan’da özel bir markette giren vatandaş 2 milyon TL’sini unuttu. İşletmede kasiyer olarak çalışan A. K., parayı sahibine teslim ederek örnek davranışıyla takdir topladı”.⁴²

Bu market çalışanı doğruluk değerini içselleştirmiş ve günlük hayatına uygulamıştır. Yapılması gerekeni yapmış, parasını kaybeden kişinin parasının güvenliğini sağlamış ve sahibine teslim etmiştir. Örnek davranışı herkes tarafından takdir edilmiş, çevresindekiler mutlu olmuştur. Bu tür olumlu örnek olaylar medyada daha çok yer almalıdır.

2.5. Eğitim ve Öğretimde İnanç ve Doğruluk Değerleri

Türkiye’de matematik eğitimi ders ve kaynak kitaplarında kâr zarar problemleri bir konu olarak işlenmektedir. Ancak verilen kimi örnekler doğruluk değerine aykırılık teşkil etmektedir. Örneğin:

“Bir sütçü litresini 75 kuruştan aldığı süte 1/4 oranında su ilave ederek litresini 84 kuruştan satmaktadır.

Buna göre sütçünün kârı yüzde kaçtır.?”⁴³

Benzer örnekler yüzde problemlerinde de görülmektedir: “Bir sütçü satın aldığı bir miktar süte %20 oranında su katıp sütün litresini, sütü satın aldığı fiyattan satacaktır. Sütü satarken kullandığı ölçek, gerçek ölçünün %25 fazlasını göstermektedir.

⁴¹ SD, Son Dakika. Başakşehir'de 1 Milyon Liralık Kuyumcu Soygunu. Erişim 21.9.2023.

⁴² YŞ, Yeni Şafak. “İnsanlık Ölmemiş’ Dedirten Olay: 2 Milyon TL’yi Sahibine Teslim Etti”. Erişim 21.9.2023.

⁴³ MF, Matematik Kafası. “Kar Zarar Problemleri”. Erişim 21.9.2023.

Sütçü, süte kattığı suya, süte ödediği paranın %10 u kadar para ödediğine göre, sütçünün kârı, sütü satın aldığı paranın yüzde kaçırır?

A)40 B)45 C)48 D)50 E)54”⁴⁴

Bu tür problemlerin sakıncalarının farkına varan bir öğrenci şu yorumda bulunmuştur:

“Hocam, bu tür sorularla süte su katmanın, hileli ölçüm aracı kullanmanın, arsızlığın hırsızlığın öğrencilerin kafasında normalleştirilmesinin ne anlamı var onu da düşünmek lazım. Sorularımız hep bu mantık yakacak odunlarımız ıslak, sütümüze su katılmış, pirinçlerimizin % bilmem kaç taş ...”⁴⁵

Çocuklara, öğrencilere matematik öğretiminde haksız kazanca dayalı yanlış değerler yerine doğru değerlere dikkat ederek problemlerin hazırlanmasında yarar bulunmaktadır. Örnek olayın tartışma aşamasında bu tür problemler için süte ne katılabilir? Sorusu sorulabilir. Örneğin pekmez, bal katılması olabilir mi? Problemler daha başka nasıl hazırlanabilir? Soruları ile tartışmaya derinlik kazandırılabilir. Türkçe derslerinde yer alan şu tekerleme örneği verilebilir: Portakalı soydum/ Başucuma koydum/ Ben bir *yalan* uydurdum yerine Ben bir *masal* uydurdum. Bu şekilde problemler yeniden yazılabilir.

2.6. Sporda İnanç ve Doğruluk Değerleri

Spor oyunları toplumların vazgeçilmez faaliyetleri arasında yer almaktadır. Bu oyunlarda sporcular mücadele etmekte, kazanmak için çaba harcamaktadırlar. Olumsuz ya da olumlu sporcu, hakem, teknik direktör, seyirci davranışları ile karşılaşılabilir. İlk örnek şu şekildedir:

“Tarihler 22 Haziran 1986'yı gösterdiğinde Meksika'nın ünlü Aztek Stadı'nda iki futbol devi karşı karşıya geliyordu. Arjantin ile İngiltere, Falkland Savaşı'ndan sadece 4 yıl sonra 1986 Dünya Kupası çeyrek finalinde birbirlerine rakip oldu. Arjantin yarı finale 2-1'lik galibiyetle çıkarken Diego Maradona'nın rakip filelere yolladığı bir gol belki de yüzyıllar boyunca unutulmayacaktı.

Mücadelede dakikalar 51'i gösterirken gelişen Arjantin atağında Hodge'ın ters vuruşunda penaltı noktasına doğru koşan Diego Maradona, kaleci Shilton karşısındaki yaklaşık 30 santimetrelik boy dezavantajını eliyle kapatmış ve İngiliz file bekçisinden önce topa dokunarak gol atmıştı. Daha sonraları "Golü elle mi attın?" soruları üzerine konuşan Diego Maradona "Tanrı'nın eli" cevabını vermiş ve bu yanıt da tarihe geçmişti”.⁴⁶

Örnek olayda ünlü bir futbolcunun yanlış hareketini, bu hareketin yanlışlığını kabul edip doğrusunu söylemesi yerine savunma yolunu tercih etmesi görülmektedir. İki ülke arasında yakın zamanda savaş olması, savaşta haksızlıkların yaşanması ayrı bir konudur ve uluslararası hukukun konusuna girer. Sporda haklı kazanımlar değerlidir, galip gelirken haklı, hilesiz olunması önemlidir. Olayda futbolcunun golü eliyle attığı, daha sonra itiraf ettiğinden anlaşılmaktadır. Ancak yine de o hareketine meşruiyet kazandırmak için “Tanrı'nın eli” şeklinde ilginç bir kavram kullanmıştır. Oysa yapması gereken şey, her ne olursa olsun gerçeği söylemek ve gölü iptal ettirmek olmalıydı.

Bu örnek olayın benzeri Türkiye’de farklı şekilde cereyan etmiş ve futbolcu penaltıyı iptal ettirmiştir:

⁴⁴ MT, Matematik Tutkusu. “Yüzde Problemi”. Erişim 21.9.2023.

⁴⁵ MT, Matematik Tutkusu. “Yüzde Problemi”.

⁴⁶ HT, Haber Türk. "Tanrı'nın Eli" Hikâyesi, Sembolik Bir 'İntikam'dı". Erişim 21.9.2023.

“Deplasmanlı Amatör Lig’de Çaycumaspor, 27 Kasım 2016 günü Fener Sahası’nda Ontemmuzspor ile karşılaştı. Çaycumaspor zirve için mücadelesini sürdürürken, Ontemmuz ise kümede kalmak için çabasını sürdürdü. Çaycumaspor’un 2-1 yenik duruma düştüğü maçın 76. dakikasında hakem Osman Yılmaz, Çaycumaspor lehine penaltı kararı verdi. Ceza sahası içerisinde Ontemmuzspor’un futbolcusunun topa elle müdahale ettiğini işaret eden hakem penaltı noktasını gösterdi.

Bunun üzerine hakeme giden Çaycumaspor’un futbolcusu Kenan Bökrü, topun kendi eline çarptığını belirterek pozisyonun penaltı olmadığını söyledi. Hakem ise penaltıyı iptal ederek topun Kenan Bökrü’ye sarı kart gösterdi. Fair-Play örneği sergileyen Kenan Bökrü, hem kendi takımından hem de maçı izleyen taraftarlardan büyük alkış aldı. Çaycumaspor ise maçta 3-2 galip geldi. Takımın iki golünü ise penaltıyı iptal ettiren Kenan Bökrü attı. Aynı zamanda öğretmenlik de yapan Bökrü, galip geldikleri için sevinçli olduğunu söyledi”.⁴⁷

Bu örnek olay okullarda ders kitaplarında doğruluk örneği olarak işlenmeyi hak etmektedir. Olayda futbolcu kendi takımı lehine olan bir durumu, gerçeği söyleyerek hakemin hatasını düzeltmiş, bunun karşılığında da kurallar gereği sarı kart görmüştür. Futbolcu sportmenlik adı verilen kurallara uyararak olumlu, güzel, örnek bir davranış sergilemiştir.

2.7. Sözünde Durmada İnanç ve Doğruluk Değerleri

Doğruluğun içinde verdiği sözde durma davranışı yer almaktadır. Bu konuda bir öğretmen tarafından sosyal medyada şöyle bir paylaşım yapılmıştır:

“Hollanda’da tarihi bir şatoyu ziyaret edecektim. Şatonun önüne geldiğimde henüz açılmadığını gördüm. Bilet gişesinin önünde benim gibi erken gelmiş, 30 yaşlarında bir Japon vardı. Tanışıp, ayaküstü biraz sohbet ettik. Kapıların açılmasına daha 20 dakika vardı. Yeni tanıştığım arkadaşına, “Ben biraz dolaşım fotoğraf çekeceğim. 20 dakika sonra burada buluşup birlikte gireriz,” dedim.

Dolaşırken sağanak yağmur başladı. Ben de bir kafeye sığınım yağmurun dinmesini bekledim. Yaklaşık bir buçuk saat sonra şatonun kapısına geldiğimde Japon’u beni beklerken buldum. Sığınacak bir yer olmadığı için paçalarından su akıyordu. “Niye girmedin?” diye sordum. “Sözleştik ya,” dedi. Sözünde durmayı, ismini bile hatırlamadığım ıslak bir Japon’dan öğrendim”.⁴⁸

Bu olayda sözleşme, söz vermeyi, bir tarafın mazereti nedeniyle sözünde duramamasını, diğer tarafta ise olumsuz hava koşullarına rağmen sözünde durma görülmektedir. Aslında olayı anlatan öğretmen kötü niyetli değildir, sözünde durmak istemektedir ancak sağanak yağmur nedeniyle sözleşilen yere gidememiştir. Normal olarak havanın düzelmesini, yağmurun dinmesini beklemiştir. İlginç olan Japon vatandaşın davranışdır. O, muhtemelen aldığı kültür gereği verdiği sağanak yağışa rağmen söze uymuş, arkadaşını beklemiştir. Kimileri Japon vatandaşın davranışını küçümseyebilir. “Sağanak yağmurda beklemek akıl işi değildir” diyebilir. “O da bir kafeye ya da başka bir yere sığınarak yağmurun dinmesini bekleyebilirdi” diyebilir. Belki böyle davranması sağlık açısından daha doğru da olabilir. Ancak her koşulda sözünde duran Japon vatandaşının bu davranışı takdire değerdir.

Benzer bir örnek kendi tarihimizden İstiklal Marşı Şairi Mehmet Akif Ersoy’da da görülmektedir.

⁴⁷ SS, Sabah Spor. “ Penaltıyı İptal Ettiren Futbolcu Sarı Kart Gördü!”. Erişim 21.9.2023.

⁴⁸ Nurdan Selen, “Salih Uyan”. Facebook (10 Eylül, 21.10).

“Mehmet Akif bir gün arkadaşlarından Eşref Edip’le öğle yemeğinde buluşmak için sözleşmişlerdi. Eşref Edip Vaniköy’de oturuyordu; kendisi Beylerbeyinde. Öğleden bir saat evvel oraya gidecekti. O gün öyle bir yağmur vardı ki, her taraf sel oldu. Eşref Edip, Mehmet Akif’in böyle bir yağmurda gelmeyeceğini düşünmüştü. Bu sebeple hizmetçiye döneceğini söyleyerek, evden çıkıp yakın bir komşuya gitti. Yağmur devam ediyordu. O evden çıktıktan bir süre sonra Mehmet Akif, o yağmura rağmen Eşref Edip’in evine gelmişti.

Eşref Edip, evine döndüğünde onun geldiğini hizmetçiden öğrenmişti. Akif sırlıslıkla bir halde olmasına rağmen içeriye girmemiş, “selam söyle” diyerek yağmura aldırmadan gerisin geriye gitmişti.

Eşref Edip ertesi gün kendisini bulmuş durumu anlatarak özür dilemek istemişti. Ama Mehmet Akif bu olaydan dolayı kırılmıştı ve Eşref Edip’e şu unutulmayacak cevabı vermiştir:

— Bir söz ya ölüm veya ona yakın bir felaketle yerine getirilmezse mazur görülebilir”.⁴⁹

Bu örnek olay kendi tarihi bir şahsiyetlerimizin hatırasıdır. İlk örnekte ise anlatıcı öğretmen, doğruluğu adını bile bilmediği ıslak bir Japon’dan öğrendiğini belirtmişti. Kendi tarihimizden örnekler de derslerde kullanılmalı, öğrencilere öğretilmelidir. Ayrıca her birey okuyarak, araştırarak genel kültürünü geliştirmelidir.

2.8. Sanatta İnanç ve Doğruluk Değerleri

Eğitim, uygulama ve özel deneyim yoluyla kazanılan beceri, insanın akıl, sezgi, idrak, üretme ve görelî meydana getirme yetileri sayesinde yaptığı üretime sanat adı verilir⁵⁰. Türk halk müziğinin en önde gelen temsilcilerinden biri de Neşet Ertaş’tır. Anadolu kültürünün türkülerini dile getirerek toplumun geniş kesimlerine yayan ve sevdiren “Bozkırın tezenesi” Ertaş, kendi hayat hikâyesini anlattığı bir eserde kendi türkülerinin korsan olarak yıllarca okunduğunu şu şekilde ifade eder⁵¹:

“Ben Almanya’ya gelinceye kadar hep plak olarak okudum Türkiye’de. Bunca yılın plakları, onun bunun elinde, firmaları batmış, korsanlar sahiplenmiş, dededen oğula, oğuldan toruna. Bir resmimi bulup üstüne basmışlar, plaklardan çekip, yeni okumuşum gibi halkımızı kandıra kandıra, böyle yıllardır yaydılar. Bir kanun yoktu. Devletimiz var olsun, şimdi telif hakları kanunu çıkarttı. Onun için ben devletimize teşekkür ediyorum”.

Örnek olayın tartışma aşamasında fikir ve sanat eserlerinin meydana geliş süreci, emeğe saygı ifade edilebilir. Sanatçıların eserlerinin neden korunması gerektiği üzerinde durulabilir. Sanatçının eserlerinin kopya yapılması, korsan satışının zararları ortaya konulabilir. Bu durumların hırsızlıkla ilişkisi tartışılabilir. Sonuçta inanç ve doğruluk değerleri gereği sanatçının emeğine saygı duyulması ve kanunlar tarafından güçlü bir şekilde korunmasına ulaşılabilir.

Sonuç

İnanç ve doğruluk değerleri Türk Eğitim Sistemi’nin eğitim kademelerinde yer alan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Görgü Kuralları ve Nezaket, Adabımuâşeret, Değerler Eğitimi, Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler, Hukuk ve Adalet, İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi ve İmam Hatip Ortaokul ve Lise branş derslerinde verilmektedir⁵². İnanç ve doğruluk değerlerinin öğretiminde

⁴⁹ MEBM, Mardin Arge Müdürlüğü. “Sözünde Durmak”. Erişim 21.9.2023.

⁵⁰ Ömer Demir-Mustafa Acar, *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, 310.

⁵¹ Yunus Ülger, *Neşet Ertaş*, Ankara: Anı Yayıncılık, 2021, 110.

⁵² MEB, Öğretim Programları, Erişim 31.12.2023.

en fazla kullanılan yöntemlerden biri de örnek olay yöntemidir⁵³. Örnek olay yöntemi gerçek hayattan alındığından eğitimde güncellik ilkesi gerçekleşmiş olur. Güncel olaylar öğrencilerin ilgisini çeker ve somutluk ilkesi gereği değerleri somut öğrenmiş olur⁵⁴. Ortaokul 8. Sınıf öğrencilerine yönelik bir çalışmada doğruluk değeri eğitiminin öğrencilerin doğruluk tutum ve davranışlarında olumlu bir etki ortaya çıkardığı görülmüştür⁵⁵. Bir başka çalışmada; Hayat bilgisi dersi öğretim programına ilişkin olarak değerlerin kazandırılmasında ve öğretiminde öğretmenlerin en çok önem verdiği ve öncelikle kazandırılması gerektiği değerler; adalet, dürüstlük ve doğruluk değerleri olarak tespit edilmiştir⁵⁶. Farklı bir çalışmada Hayat bilgisi dersi öğretim programının kazanımlarında adalet, doğruluk ve dürüstlük değerlerinin yeteri düzeyde yer almadığı saptanmış ve bunların artırılması önerilmiştir⁵⁷.

İnanç ve doğruluk değerleri olumlu örnek olayları ile model olarak öğrenmede etkili olabilir. Derslerde verilecek olumlu örnekleri model alan öğrenciler, bu davranışları içselleştirerek gerçek yaşama uygulayabileceklerdir⁵⁸. Olumsuz örnek olaylar ise öğrencileri gerçek hayatta karşılaşılabilecek olumsuzluklara karşı daha bilinçli olmalarına katkı sağlayacaktır⁵⁹.

Örnek olay yönteminde inanç ve doğruluk değerleri ile ilgili olaylar üzerinde öğrencilerin düşünmesi, tartışması ve bir sonuca ulaşmaları ile düşünme becerileri gelişecek, problem çözme becerileri artacaktır⁶⁰. Beraber ulaştıkları sonuçları birlikte uygulama fırsatı bularak, bilgiyi davranışa dönüştürebileceklerdir⁶¹.

İnanç ve doğruluk değerleri aktarımında kullanılan örnek olay yönteminin her eğitim kademesinde, öğrenci düzeyine uygun bir biçimde ve hukuk kurallarına dikkat ederek aşamalı bir biçimde uygulanması mümkündür⁶². Bu yöntemin yaygınlaşması için eksikliği olan öğretmenlerimizin kendini geliştirmesi, hizmet içi eğitim alması önerilebilir⁶³.

Kaynakça

Akgün, İsmail Hakan *Sekizinci Sınıf Vatandaşlık Ve Demokrasi Eğitimi Dersinde Örnek Olay Yöntemiyle Öğretimin Öğrenme Düzeyine Ve Kalıcılığa Etkisi*, Elazığ: Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Üniversitesi, Doktora Tezi, 2013, Erişim 31.12.2023.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

⁵³ Ümit Gözel, *Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programının Değerler Eğitimi Açısından Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi* (Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014), 253.

⁵⁴ İsmail Hakan Akgün, *Sekizinci Sınıf Vatandaşlık Ve Demokrasi Eğitimi Dersinde Örnek Olay Yöntemiyle Öğretimin Öğrenme Düzeyine Ve Kalıcılığa Etkisi* (Elazığ: Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Üniversitesi, Doktora Tezi, 2013), 206.

⁵⁵ Furkan Sobi, *Ortaokul Öğrencilerine Yapılan Doğruluk Değeri Eğitiminin Öğrencilerin Doğruluk Tutum Ve Davranışları Üzerindeki Etkisi* (Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014), 79.

⁵⁶ Gözel, *Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programının*, 249.

⁵⁷ Anıl Esemem, "Hayat Bilgisi Öğretim Programı Kazanımlarının Kök Değerler ile İlişkinin Değerlendirilmesi", *Maarif Mektepleri Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4/1, (2020), 27.

⁵⁸ Gözel, *Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programının*, 255; İsmail Hakan Akgün, *Sekizinci Sınıf Vatandaşlık Ve Demokrasi Eğitimi*, V ve 207.

⁵⁹ İsmail Hakan Akgün, *Sekizinci Sınıf Vatandaşlık Ve Demokrasi Eğitimi*, 199-200.

⁶⁰ İsmail Hakan Akgün, *Sekizinci Sınıf Vatandaşlık Ve Demokrasi Eğitimi*, 196; Tolga Topcubaşı, *Hayat Bilgisi Dersinde Gazete Haberleriyle Desteklenmiş Örnek Olay Yönteminin Etkililiği: Bir Eylem Araştırması* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Üniversitesi, Doktora Tezi, 2020), vi.

⁶¹ Gözel, *Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programının*, 257; İsmail Hakan Akgün, *Sekizinci Sınıf Vatandaşlık Ve Demokrasi Eğitimi*, 202.

⁶² Sobi, *Ortaokul Öğrencilerine Yapılan Doğruluk*, 83.

⁶³ Sobi, *Ortaokul Öğrencilerine Yapılan Doğruluk*, 82; Gözel, *Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programının*, 255; İsmail Hakan Akgün, *Sekizinci Sınıf Vatandaşlık Ve Demokrasi Eğitimi*, 206.

Borich, Gray D. *Etkili Öğretim Yöntemleri*. çev. M.Bahattin Acet. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2017).

CNNT, CNN Türk. Temizlik Personeli Olarak Çalıştığı Hastanenin Tıp Fakültesini Kazandı. Erişim 21.9.2023. <https://www.cnnturk.com/turkiye/temizlik-personeli-olarak-calistigi-hastanenin-tip-fakultesini-kazandi?page=1>

Çağrı, Mustafa. “Sıdk”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 21 Eylül 2023). <https://islamansiklopedisi.org.tr/sidk>

Çağrı, Mustafa. “Yalan”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 21 Eylül 2023). <https://islamansiklopedisi.org.tr/yalan>

Demir, Ömer-Acar, Mustafa. *Sosyal Bilimler Sözlüğü*. İstanbul: Ağaç Yayıncılık, 1993. DH, Diyanet Haber. “Aldatmak: Bizi Aldatan Bizden Değildir”. Erişim 21.9.2023.

<https://www.diyanehaber.com.tr/aldatmak-bizi-aldata-bizden-degildir#:~:text=%D8%B9%D9%8E%D9%86%D9%92%20%D8%A3%D9%8E%D8%A8%D9%90%D9%89%20%D9%87%D9%8F%D8%B1%D9%8E%D9%8A%D9%92%D8%B1%D9%8E%D8%A9%D9%8E%20%D8%A3%D9%8E%D9%86%D9%8E%D9%91%20%D8%B1%D9%8E%D8%B3%D9%8F%D9%88%D9%84%D9%8E,Bizi%20aldata%2C%20bizden%20de%20C4%9Fildir.%E2%80%9D>

Eğitimhane.Com. “Değerler Eğitim Doğruluk Dürüstlük”. Erişim 06.01.2024.

<https://www.egitimhane.com/degerler-egitimi-yillik-plan-d355988.html>

Esemen, Anıl “Hayat Bilgisi Öğretim Programı Kazanımlarının Kök Değerler ile İlişkinin Değerlendirilmesi”, *Maarif Mektepleri Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4/1, (Haziran 2020) 16-29. DOI:10.46762/mamulebd.741720

Gözel, Ümit. *Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programının Değerler Eğitimi Açısından Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi*. Aydın: Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018. Erişim 31.12.2023.

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=BfIZ5l6sIJCLiIm44WPzJA&nO=21azr6h4cm2EXJTfF0QarA>

Günay, Hacı Mehmet. “Tağrir”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 21 Eylül 2023).

<https://islamansiklopedisi.org.tr/tagrir>

HT, Haber Türk. "Tanrı'nın Eli" Hikâyesi, Sembolik Bir 'İntikam'dı'. Erişim 21.9.2023.

<https://www.haberturk.com/tanri-nin-eli-hikayesi-sembolik-bir-intikam-di-maradona-1986-dunya-kupasi-ndaki-golu-anlatti-2882076-spor>

İD, İrfan Dünyamız. “Süte Su Katan Kadın”. İD, İrfan Dünyamız. “Süte Su Katan Kadın”. Erişim 21.9.2023.

<https://irfandunyamiz.com/hazreti-omer-ve-sute-su-katan-kadinin-kissasi-irfandunyamiz/>

Küçük, Raşit “Doğruluk”. *Temel İslam Ansiklopedisi, Cilt 2*. Ed. Tuncay Başoğlu. 244-246. İstanbul: İSAM, 4. Basım, 2020.

Malatya İl MEM ARGE. “Değerler Eğitimi Aralık Ayı ‘Doğruluk Dürüstlük’ Konulu Çalışma Etkinlikleri”. Erişim 06.01.2024.

<https://malatyaarge.meb.gov.tr/www/degerler-egitimi-aralik-ayi-dogruluk-durustluk-konulu-calisma-etkinlikleri/icerik/271>

MEB, “Öğretim Programları”, Erişim 31.12.2023.

<https://mufredat.meb.gov.tr/Programlar.aspx>

MEBM, Mardin Arge Müdürlüğü. “Sözünde Durmak”. Erişim 21.9.2023.

https://mardinarge.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_05/08154336_2017-05_MayYs_-_DoYruluk_HikYyeler.pdf

MF, Matematik Kafası. “Kar Zarar Problemleri”. Erişim 21.9.2023.

<https://matkafasi.com/59778/kar-zarar-problemleri>

MT, Matematik Tutkusu. “Yüzde Problemi”. Erişim 21.9.2023.

<https://www.matematiktutkusu.com/forum/12-sinif-matematik-sorulari/15486-yuzde-problemi.html>

NTV. “Sahte Doktor' A. Ö. Tahliye Edildi”. Erişim 21.9.2023.

https://www.ntv.com.tr/galeri/turkiye/sahte-doktor-tahliye-edildi,nUwb4m7nqEiikyyRub3MSg/pv5K_bZrBkuvNMouXXjTRA

PH, Piramit Haber. “Az Daha 20 Kuruşa Satıyordum!”. Erişim 21.9.2023.

<https://www.piramithaber.com/hikaye/az-daha-20-kurusa-satiyordum-h22741.html>

SD, Son Dakika. Başakşehir'de 1 Milyon Liralık Kuyumcu Soygunu. Erişim 21.9.2023.

<https://www.sondakika.com/haber/haber-basaksehir-de-1-milyon-liralik-kuyumcu-soygunu-16224139/>

Selen, Nurdan. “Salih Uyan”. *Facebook* (10 Eylül, 21.10). Erişim 21.9.2023.

<https://www.facebook.com/search/top/?q=nurdan%20selen>

Sobi, Furkan. *Ortaokul Öğrencilerine Yapılan Doğruluk Değeri Eğitiminin Öğrencilerin Doğruluk Tutum Ve Davranışları Üzerindeki Etkisi*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014. Erişim: 31.12.2023. <https://acikbilim.yok.gov.tr/handle/20.500.12812/681198>

SS, Sabah Spor. “Penaltıyı İptal Ettiren Futbolcu Sarı Kart Gördü!”. Erişim 21.9.2023.

<https://www.sabah.com.tr/spor/futbol/2016/11/29/penaltiyi-iptal-ettiren-futbolcu-sari-kart-gordu>

TCAB, Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı. “Kiracı Ve Ev Sahipleri El Sıkışarak Anlaşıyor”. 08.01.2024. <https://www.adalet.gov.tr/kiraci-ve-ev-sahipleri-el-sikisarak-anlasiyor>

TGRT, TGRT Haber. ‘‘ 600 Liralık Mesafeye 3 Bin 500 Lira İstedi! Taksimetre Açmayan Taksici Polise Takıldı. Erişim: 25.9.2023.

<https://www.tgrthaber.com.tr/gundem/600-liralik-mesafeye-3-bin-500-lira-istedi-taksimetre-acmayan-taksici-polise-takildi-2907342>

Tok, Türkay N. ‘‘Etkili Öğretim İçin Yöntem ve Teknikler’’. *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. Ed. Ahmet Doğanay. 162-215. Ankara: Pegem A Yayıncılık, 1. Basım, 2007.

Topcubaşı, Tolga. *Hayat Bilgisi Dersinde Gazete Haberleriyle Desteklenmiş Örnek Olay Yönteminin Etkililiği: Bir Eylem Araştırması*, İstanbul: Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Üniversitesi, Doktora Tezi, 2020. Erişim: 31.12.2023.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

Ülger, Yunus. *Neşet Ertaş*. Ankara: Anı Yayıncılık, 2021.

Viranşehir Tomurcuk Anaokulu. Mart Ayı Değerimiz Doğruluk Dürüstlük. Erişim 06.01.2024.

https://tomurcukanaokulu63.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/63/11/973893/dosyalar/2019_03/01101849_DoYruluk_DYrYstlYk_DeYeri.pdf

YŞ, Yeni Şafak. ‘‘ ‘İnsanlık Ölmemiş’ Dedirten Olay: 2 Milyon TL'yi Sahibine Teslim Etti’’. Erişim 21.9.2023.

<https://www.yenisafak.com/hayat/insanlik-olmemis-dedirten-olay-2-milyon-tlyi-sahibine-teslim-etti-4541527>

YŞ, Yeni Şafak. ‘‘ Yüzde 500 Zamma Pankartlı İsyân: Öfkeli Esnaf Dükkan Kirasını 25 Bin TL Yapan İş Yeri Sahibine Öyle Bir Şey Yaptı Ki’’. Erişim: 25.9.2023.

<https://www.yenisafak.com/gundem/yuzde-500-zamma-pankartli-isyani-ofkeli-esnaf-dukkan-kirasini-25-bin-tl-yapan-is-yeri-sahibine-oyle-bir-sey-yapti-ki-4561925>

Yıldırım, Ali- Şimşek, Hasan. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara:

Seçkin Yayıncılık, 2008.